

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXI. - SRPANJ/KOLOVOZ 2011. CIJENA 25 KN BROJ **232/233**

Grobovi na Zrinjevcu? * Memorandum hrvatskih katoličkih svećenika predsjedniku Eisenhoweru (1954.) * SANU se ne odriče Knina * SUBNOR izgubio lepoglavsku bitku * Dokumenti, sjećanja i svjedočenja

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

DIGNIMO ZASTAVE!

Prije nepunih mjesec dana prokrstario sam sa skupinom naših ljudi zapadni dio Male Azije, nekad antičke Grčke, pa dijela Rimskog imperija, sjedišta velikoga Osmanlijskog carstva i danas moderne turske države. Upravo ovih dana gospodarstvo Turske svrstano je po snazi na sedamnaesto mjesto u svijetu: prošlu godinu završili su s rastom BDP-a od 8,9 posto, čime se ne može pohvaliti ni jedna europska zemlja. Zajedno s Hrvatskom dobili su 2005. kandidaturu za ulazak u EU, no kad su shvatili kako će ih europska birokracija vjerljatno dvadeset godina iscrpljivati opravdanim i neopravdanim uvjetima, ulazak u EU prestao im je biti prioritet. Okrenuli su se vlastitom putu razvoja i u tome očito uspijevaju. Ako ustraju, za nekoliko godina će ih EU pozivati da se pridruže.

Već prvog dana našeg putovanja, jedan od naših putnika upitao je turskog vodiča, je li u Turskoj kakav praznik, budući da se na toliko mjesta vijore državne zastave. Voditeljica je odgovorila kratko i jasno: običan je dan kao i svaki drugi, međutim, mi poštujemo svoju zastavu, zato jer volimo svoju domovinu. U autobusu neko vrijeme muk, vjerljatno se svatko od naših putnika prisjetio kako je sasvim drugačije u Hrvatskoj. Prisjetio sam se te zgode ovih dana, kad smo proslavljali dvadesetu obljetnicu državnosti. U Varaždinu, gdje živim, izvješeno je svega nekoliko zastava. Toliko bi ih trebalo biti u selima koja izumiru, a ne u jednom od najperspektivnijih gradova u Hrvatskoj. Nekad velika tekstilna tvornica *Varteks*, danas u teškoćama, očiju usmjerena u Vladu Republike Hrvatske za spas i pomoć, ali zastave nema. Tek tri usadnika, nekad predviđena za državnu (jugoslavensku), republičku i partijsku zastavu zjape prazna, kao da ponovo očekuju „ta dobra stara vremena“. Vremena u kojima su stasali i mnogi današnji oligarsi koji su pretvorbom i privatizacijom postali kapitalisti, te im ne pada na pamet da bi svoje luksuzne rezidencije okitili zastavom države koja im je omogućila da od člana partijskog komiteta postanu vlasnici svega vrijednog u našem gradu.

No nije Turska izuzetak u isticanju nacionalnih obilježja. Osobno sam se uvjeroio s kakvim tek ponosom ističu svoju zastavu na svakom koraku Amerikanci, od drugih putnika slušam isto takva iskustva iz Kanade i osobito male Danske, gdje se rodbinu i prijatelje u zračnoj luci redovito dočekuje danskom zastavicom kao dobrodošlicom, i gotovo da nema stvarčice koja nije obilježena zastavom države Danske. Spomenute nacije imaju svoju državu iz nekih davnih, prošlih vremena, među živima nema više svjedoka stvaranja njihove države i svejedno s ponosom proslavljaju datume neovisnosti, državnosti i zahvalnosti. Mi imamo neovisnu Hrvatsku tek dvadeset godina (i to izvorenu u krvavom ratu, a dobar dio stanovništva je bio sudionik ili barem svjedok tih slavnih događaja), pa je za očekivati proslavu punu nacionalnog ponosa i domoljublja. Bez obzira na trenutnu ili bilo koju drugu vlast, proslavljaju se s ponosom i radošću datumi važni za nastanak naše države, domovine Hrvatske.

Zbog čega nema radosti i oduševljenja? Pa ne živi se kod nas puno lošije nego u spomenutim državama. Amerika ima 27 posto stanovništva u zoni siromaštva, ali su na svim kućama i stanovima izvješene zastave povodom Dana neovisnosti. Zašto je Hrvatska nakon slavnih događaja devedesetih godina bila sretna zemlja ponosnih ljudi i općeg osjećaja kako je sve moguće? Zašto se danas doima kao zemlja malodušnih, razočaranih i zabrinutih ne samo za sudbinu sebe i svoje djece, već i za sudbinu same Hrvatske? Tko nam je blistavu *Oluju* pretvorio u sumnjuvu pobedu, a heroje u zločince? Kad jednog dana odgovorimo na ta pitanja, saznat ćemo tko nam je ukrao nadu i tada opet možemo postati zemlja zadovoljnih građana, koji će s ponosom proslavljati svoje državne praznike.

Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika

LAŽNA DVOJBA: EU ILI JUGOSLAVIJA

Da je proces europske integracije donio i stanovite prednosti, nemoguće je poricati. Samo zaslijepljeni ne žele vidjeti da su dobrim dijelom zahvaljujući njemu Zapadna i Srednja Europa više od šest desetljeća pošteđene rata (bar na europskom tlu); da je upravo u kontekstu te integracije Konrad Adenauer na maestralan način uspio na noge osoviti poniženu, desetkovani i rascijepljenu Njemačku; da je njemačko ujedinjenje postalo moguće baš u kontekstu europske integracije; da nam je danas lakše putovati od Malte i Sicilije do krajnjega sjevera staroga kontinenta, i tako dalje. Sve su to okolnosti koje ne smije previdjeti nitko tko s kritikama i rezervama promatra razvitak društvenih, kulturnih i političkih tokova u Europi.

Jer, upravo ta postignuća pokazuju što bi udružena Europa mogla biti, a što današnja Europska unija nije. «Europa nacija» bi mogla biti kontinentom mira i blagostanja, žarištem kulturnoga i tehnološkog napretka. No, Europska unija je nešto posve drugo. Već danas je ona nadržavna struktura u koju je snažno ugrađeno ono što se eufemistički naziva «demokratskim deficitom», a zapravo europska federacija kojom dominira multinacionalni kapital. Institucionalno je upravljenja prema gušenju nacionalnih država i identiteta, dok ju najmoćnije države-članice pokušavaju pretvoriti u instrument nacionalne politike. Kada će taj duboki i burni konflikt završiti, nemoguće je predvidjeti, ali da će nacionalne države ipak nadživjeti i ovaj oblik integracije, prilično je vjerojatno.

To je razlog više zbog koga se treba čuditi hrvatskom srljanju u Europsku uniju. Da u narodu, koji bi referendumom imao odlučiti o tom činu, nema nikakva oduševljenja zbog tzv. uspješnog okončanja pregovora (kao da se radi o pregovorima, a ne o utanačivanju rokova za prilagodbu bruxelleskim diktatima!), vidi svatko tko nije istodobno gluh, slijep i nepismen. No, ne treba dvojiti o tome kako će se političke elite pobrinuti da rezultati referenduma budi takvi kakvi njima odgovaraju. Hrvatska je još uvijek daleko od pravne i demokratske države, pa se tako važne stvari kao što su izbori i referendumi nikad ne prepustaju neukome biračkom tijelu. Ono može, da se poslužimo Mussolinijevom kritikom demokracije, odrediti gdje je najzgodnije mjesto za seoski bunar, ali o sudbini države ne smije odlučivati. Na predstojećemu hrvatskom referendumu demokratskog nadzora ne će biti, jer se sve relevantne političke stranke i većina nevladinih organizacija poodavno klanjaju zlatnomu teletu. (Pa, recimo, o troškoviima bjesomučne i skupe vladine medijske kampanje za pristup EU ne pita nitko, ponajmanje oni koji su graktali na spomen troškova papina posjeta Hrvatskoj.)

Ipak najviše čude razmišljanja tzv. državotvornih krugova. Među onima koji se u javnim raspitima izjašnjavaju za hrvatski pristup EU, a mi ih ovlaš svrstavamo na «državotvornu» stranu političkog spektra – ma što to danas značilo – najčešći su oni koji svoj izbor argumentiraju lapidarnom ocjenom da je alternativa tom pristupu tek stvaranje nove jugoslavenske države u najbližoj budućnosti. Prema toj jednadžbi, stavljeni smo pred dvojbu: ili EU ili Jugoslavija. Ne pojavljuje se slična klopka prvi put: godine 1918. smo, tobože, trebali birati Jugoslaviju, jer bi nas Srbija i Italija rascjepkale (kao da se to nije dogodilo unatoč stvaranju jugoslavenske države!); 1941. smo trebali pod crveni barjak Josipa Broza, Rade Končara i Ise Jovanovića, jer je alternativa *Jugoslovenska vojska u otadžbini* pod zapovijedanjem Draže Mihailovića (uz političku potporu tzv. hrvatskih ministara u jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi).

Nije ništa neobično da nam se u toj podmukloj igri nikad ne nudi jednadžba kojoj je rješenje Hrvatska; neobično je to da smo uvijek iznova ganuti od sreće kad nam se nude dva zla, da od njih biramo manje; neobično je da se smatramo lukavim pobjednicima kad nam se nudi da vraga tjeramo Belzebubom. A najneobičnije je to da nakon svih iskustava zatvaramo oči pred činjenicom da je «regionalna politika» nužna posljedica naše odlučnosti da «pristupimo EU pod svaku cijenu». Kad smo to postavili kao cilj, pokazali smo da smo i spremni platiti svaku cijenu. Zato «Zapadni Balkan» nije proizvod naše strategije niti plod naše, autonomne odluke. On je tek jedan od diktata iz Bruxellesa, jedan od simptoma našega položaja u EU i naše budućnosti. I tko to ne vidi, taj nije ništa drugo dol sljepac. Ili ništarija.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

UČINITE ISKORAK ZA BOLJU HRVATSKU: UJEDINITE SE!	5
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
KOMUNISTIČKI „ANTIFAŠIZAM“ <i>prof. dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	6
U DEN HAAGU NA PROSVJEDU <i>Dr. Marijan ČUVALO</i>	8
UMJESTO RICINUSA... TRIBINA! <i>Vlado JURCAN</i>	9
JADOVNO: NARUČENO IZVRTANJE ČINJENICA <i>Dr. sc. Srećko BOŽIČEVIĆ</i>	10
RAĐANJE EUROPE (XII.) <i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	13
NA TRAGU ISTINE O EUROPSKOJ UNIJI (I.) <i>Prof. dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	15
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (V.) <i>Mladen KALDANA</i>	17
POKOLJ RANJENIKA U BOLNICI BRESTOVAC 1945. GODINE <i>Domagoj NOVOSEL, prof.</i>	18
XIX. KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE ODRŽAN U BERLINU <i>dr. sc. Renata KNEZOVIĆ</i>	21
SAVJET LIJEČNIKA <i>dr. med. Drina BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ</i>	34
RAZMIŠLJANJA O STARENJU I STAROSTI (10) <i>Maja RUNJE, prof.</i>	34
«OPŠTINA POSUJE»: JEDAN UDBAŠKI POPIS NEPOĆUDNIH <i>Ivica KARAMATIĆ</i>	36
NEUSPJELI ATENTAT NA KRALJA ALEKSANDRA I SMRT JOSIPA BEGOVIĆA (1908.-1934.) <i>Vlatko LJUBIČIĆ</i>	39
POPOVIĆI: JOŠ JEDNO MUČENIČKO HRVATSKO SELO <i>Bruno ZORIĆ, prof.</i>	40
STO GODINA TETE BERTE <i>Zelimir KUŽATKO</i>	41
ZAGREB, ZRINJEVAC, 1945.: JEDNO SVJEDOČENJE <i>Maja RUNJE, prof.</i>	42
O NASTANKU I DJELOVANJU ORGANIZACIJE TIHO (5) <i>Ivan GABELICA</i>	43
MEMORANDUM HRVATSKIH KATOLIČKIH SVEĆENIKA PREDSJEDNIKU EISENHOWERU 1954. GODINE <i>Tomislav JONJIĆ</i>	44
IN DIESER AUSGABE IN THIS ISSUE	63
	64

VERBA VOLANT...

IMAMO HRVATSKU! TKO?!

«A što je **Bandić** nego bivši komunist i kolikima bi se moglo reći ono što je on rekao **Čoviću**? Komunist nam je na čelu države – **Ivo Josipović**. Na čelu Vlade – **Jadranka Kosor**. Na čelu Sabora – **Luka Bebić**. Komunist je glavni državni odvjetnik – **Mladen Bajić**. Predsjednica Ustavnog suda – **Jasna Omejec**. Predsjednik Vrhovnog suda – **Branko Hrvatin**. Guverner HNB-a – **Željko Rohatinski**. Glavni pregovarač s EU – **Vladimir Drobnjak**. Gradonačelnik metropole – **Milan Bandić...** Nema nijedne dužnosti presudne za državu koju ne obnaša komunist. Jedino još nisam pouzdano provjerio je li član SKH bio **Josip Bozanić**.»

(Milan Ivkošić, «Tjedna inventura», *Obzor*, br. 400, prilog *Večernjeg lista*, Zagreb, 18. lipnja 2011.)

*

ODLIKE NOVE KLASE

«Danas se čudimo s kojom su se brzinom mnogi komunistički funkcioneri priлагodili novom sustavu, postali uspješni poslovni ljudi i vješti parlamentarci, prihvativi manire zapadnoga života. Upravo se tu ponajprije očituje odsutnost originalnosti kod nove klase. Njezini pripadnici nisu imali nijednoga drugog motiva osim sudjelovanja u društvenoj moći – bez obzira na karakter društva. To se sada bjelodano očituje. S druge strane, time izbjiga na vidjelo skrivena strana nove klase – beskrupulozna vlastita korist.»

(Chaim Noll, «Nova klasa nadživjela fijasko svoga političkog sustava», *Status*, br. 15, Mostar, proljeće 2011.)

*

KOD NAS SU «ANTIFAŠISTI» I USTAVOM ZAŠTIĆENE «VRIJEDNOSTI»

«Ali najveća katastrofa 20. stoljeća je vladavina komunističkih stranaka u mnogim zemljama, koja je dovela do smrti stotina milijuna ljudi, puno više nego što su ih ubili njemački fašisti. KP Kine je neprijatelj demokracije i slobode, neprijatelj ljudskih prava i neprijatelj naroda svijeta.»

(Chen Maiping, kineski književnik i politički emigrant, dopredsjednik Neovisnoga kineskoga centra PEN-

a, u: Nicole Glocke, «Die vergessene Republik China. Taiwan – Freiheit auf Zeit oder demokratisches Modell», *Der Stacheldraht*, br. 4/2011, Berlin, 6.-7.)

*

NIJE ŠIJA, NEGOTRATNE

«Sve je to veliki nesporazum, međunarodna zajednica nikako ne želi ukinuti RS i meni ne pada na pamet takva ideja, ne smeta mi ako RS ima dobre, specijalne veze sa Beogradom, ali samo želim da se ne urušavaju institucije BiH.

Nije istina da međunarodna zajednica želi da jača centralizacija, ali jeste istina da jačamo funkcionalnost BiH. Kada pogledate statistiku i vidite šta je radila vlada u protekle četiri godine, vidite da je to sve porozno.»

(Valentin Inzko, visoki predstavnik za BiH, «Sarajlije hoće da kaznim Dodika», *NIN*, br. 3149, Beograd, 5. V. 2011., srp. cir.)

*

«VATIKANSKO-OSMANLIJSKA UJDURMA?»

«Pravi povod za ovu priču jeste izjava opet izabranog predsednika Turske **Ređepa Erdoğana**, koji reče da su njegovom izbornom pobedom jednako „dobili Sarajevo, Bejrut i Istanbul“. Pristojan svet ovako nešto nikad ne bi rekao, a država koja drži do sebe uputila bi demarš Ankarri. Naprotiv, predsednik **Tadić** kaže da je legitimno da Turska brine o svojim manjinama na Balkanu?! Da li to znači da Rim, čije carstvo je bilo i u Britaniji, ima pravo da vodi računa o svojim manjinama u Londonu?»

Je li Srbija dala zaruke Turskoj, pa još obećala da će joj RS i Srbi i muslimani u Sandžaku biti konkubine. **Mile Dodik** je dobio koprivnjaču pošto mu niko iz bratskog Beograda ne ume da objasni suštinu svojih odnosa s Turskom.

Tim pre što je posle „istanbulske deklaracije“ turski ministar spoljnih poslova **Davutoglu** u Banjaluci tražio da se skine zastava Republike Srpske ispred rezidencije predsjednika RS da bi on ušao u nju. Istovremeno i u istom duhu muftija **Zukorlić** proglašava se svebošnjačkim Betmenom, ne priznaje Srbiju za otadžbinu, osniva „bošnjačku akademiju nauka i

umetnosti“ i čini sve po matrici ajatolah **Homeinija**.

„Naši evropski prijatelji“, odnosno Evropska akademija nauka i umetnosti iz Salzburga odmah je priznala Zukorlićevu akademiju.»

(www.depo.ba/front/zrtva-ove-nerove-rovatne-i-neobjasnive-spoljne-politike-srbije-pos. 21. VI.2011.)

*

IDEAL «OVIH PROSTORA»

«Tragedija ovih prostora i jest u tome što se i u demokraciji ponavljaju političke paradigme koje su tek neznatno mutirani, fatalni totalitaristički ostatak. Sjetite se samo **Tuđmana** u bijelom generalskom odijelu. Ja se rata sjećam, u blažoj varijanti, i kao hrpe krpa koja se istresena na trg u osječkoj Tvrđi puši na zimskome vjetru. Ništa tamо nije bilo bijelo ni svečano. Pogledajte samo vođe naših političkih stranaka. Da je moguće, ostali bi to zauvijek – samo predsjednici i ništa više. Mali despoti u svojim stranačkim despotijama [sic!]. Napisao sam, u tekstu koji spominjete, da na našoj političkoj sceni nitko dosljedno ne provodi svoje programe, da su stranke notorne interesne grupe koje se koriste skupovima najbanalnijih političkih fraza i frazeta, a da odgovor na izazove budućnosti nitko i ne pokušava naći ili ga pak ne zna reći tako da ga itko razumije. U Hrvatskoj treba izmijeniti sustav svih životnih, pa i političkih vrijednosti, a to je ono što je najteže. Inače, nisam nikada bio član nijedne stranke, a i kad bih poželio biti, ne bih mogao jer stranka kojoj jedino vjerujem na ovim prostorima nije u Hrvatskoj. Ime joj je LDP, a djeluje u Srbiji. Strašno mi je žao što i mi nemamo političara poput, recimo, **Čedomira Jovanovića**. Nekoga tko je u stanju ponešto žrtvovati za svoje ideale. Nekoga tko je konkretan, nekoga tko je u stanju ne činiti kompromise. Nekoga tko ima ideju o budućnosti. A sve smo to imali u osobi Vlade Gotovca.»

(Delimir Rešicki, pjesnik, u razgovoru za *Vijenac*, književni list Matice hrvatske «za umjetnost, kulturu i znanost», br. 451/XIX, 16. lipnja 2011.)

KOLIKO NAS KOŠTA KOALICIJSKI PARTNER «HRVATSKE» DEMOKRATSKE ZAJEDNICE?

«Dragosavac: U Hrvatskoj je pobijedila kontrarevolucija.

To se ogleda u uništenju više od 3.000 spomenika NOB-u, u diskriminaciji bivših boraca i rušenju društvene solidarnosti. Drugi svjetski rat i Domovinski rat ne mogu se izjednačavati: u prvoj su se partizani borili protiv najvećeg zla - fašizma, ali i protiv nacionalizama, dok su se u posljednjem sukobili povampireni nacionalizmi. Što su trebali učiniti Srbi u Hrvatskoj kad su zaredale provokacije i napadi i to pod zastavama i oznakama pod kojima su stradavali u Drugom svjetskom ratu? Njihova odbrana bila je legitimna, ali ne i ratni zločini i etničko čišćenje koje su provodili po uzoru na neke, u Drugom svjetskom ratu, poražene snage. (...)

U završnim operacijama za oslobođenje Hrvatske i Slovenije partizani su imali nekoliko desetina hiljada izbačenih iz stroja, pa se može pretpostaviti da su isto tako veliki bili i gubici neprijateljske grupacije, u kojoj su uz Nijemce bile i kvislinške formacije, a koja je pod komandom general-pukovnika **Aleksandra fon Lera** nastavila borbu i nakon kapitulacije Njemačke, nastojeći se probiti do Britanca. Iako su nastavkom borbi prestali biti pod zaštitom međunarodnog prava, postupak partizana prema njima uglavnom je bio korektan. Treba reći i da je na području Slovenije i pograničnih dijelova Austrije bila zbrka, jer su se uz trupe pod Lerovom komandom našli dijelovi sve četiri armije NOVJ, slovenački partizani koji nisu bili u sastavu NOVJ, kao i bugarske i britanske snage. Dio kvislinških vojnika, nastojeći da izbjegnu zarobljavanje, ubijaju civilne zbog njihovih odijela, a ubijaju i zbog nekih vrijednih predmeta. Postupak predaje trajao je nekoliko dana, a partizanska vlast nije mogla svugde osigurati red, pa su u jednom rejonu razoružavali zarobljenike uz pomoć njemačke vojne policije. U rejonu Blajburga uslijedio je zadnji okršaj kad se dio Bobanove bojne pokušao probiti, ali su bili sprječeni uz pogibiju nekoliko desetina ustaša. **Tito** je 14. maja poslao depešu u kojoj traži sprečavanje likvidacije ratnih zarobljenika, kao i da se oni koje treba smatrati odgovornima za ratne zločine izdvoje i predaju vojnim sudovima. Svaka republika ima nalog da preuzme zarobljenike s njenog područja, nakon čega slijedi likvidacija slovenskih bjelogardejaca u Kočevskom rogu. To je zahtijevao istragu o tome, iako je taj čin pravdan surovošću kvislinga prema narodu koji je trebao biti raseljen, što je sprječio ustank.»

(Dušan Dragosavac, partijski batinaš, na portalu SKD Prosvjeta, <http://www.skd-prosvjeta.com/news.php?id=133, srp.> •

SANU, TADIĆ & Co. – SRBIJA SE NIKAD NE SMIJE ODREĆI KNINA!

Jesu li vijesti o nastanku novog Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti (*Memorandum II.*) u tehničkom smislu točne ili nisu, uglavnom je svejedno. Život pokazuje da Srbija i srpska politička elita čak i danas, kad je Srbija formalno svedena na granice koje jedva nadilaze granice Beogradskog pašaluka, nastavljaju sanjati o Velikoj Srbiji te poduzimati korake kako bi se ona u budućnosti, napose u slučaju europskih kriza i sukoba, ipak ostvarila.

Službena «Strategija o Srbima u regiji», kojom se hoće postići da Srbi u državama nastalima na području bivše Jugoslavije dobiju položaj «konstitutivnog naroda», **Dodikove** provokacije s referendumom, iznimna pozornost posvećena popisima pučanstva i predstava kojom se skršeni jasenovački mit pokušava nadomjestiti novim mitom o Jadovnu, jasno govore o toj tendenciji. U skladu je to s onom davnom izjavom srpskog akademika **Ljubomira Tadića** (koji je otac prijatelja našega druga predsjednika, **Borisa Tadića**): «*Vojni gubitak Srpske krajine i slavonskih zemalja, gdje su Srbi bili većina, ne smemo nikada da prihvatimo kao definitivan gubitak. Te krajeve nikada ne treba smatrati izgubljenima, jer niti Nemci nisu Istočnu Njemačku smatrali definitivno izgubljenom. Čak ni u Ustavu.*

Zgrada Srpske akademije nauka i umetnosti

Zapravo ne treba kudititi Srbe što imaju ili bar pokušavaju imati nacionalnu strategiju. Naš problem je u tome što tu strategiju nemaju Hrvati. Štoviše, hrvatska politička elita u pravilu se trudi izići ususret srpskim težnjama. U toj su funkciji **Sanaderovo** rastakanje hrvatskih političkih struktura u BiH, **Josipovićeve** isprike posvuda, svima i za svašta, **Kosoričina** zatelebanost u pristup Europskoj uniji kao tobožnji vrhovni smisao hrvatske povijesti, uhićenja i poniženja hrvatskih branitelja te nastojanje stranačkih lidera da se na svakom koraku dodvore provokacijama i ucjenama **Milorada Pupovca** i njegove svite. No, da ćemo na izborima opet glasovati za takve, ne treba dvojiti: lakše je drugomu pustiti da misli, nego otvoriti oči i misliti vlastitom glavom. (R. P.)

"Knindže - vitezovi Srpske Krajine" - jeftini strip za odgoj mladih naraštaja

IZ GOVORA IMAMA IDRIZA EF. BEŠIĆA NAD JAZOVKOM 2011.

“Okupili smo se i danas ovdje na Jazovki da obilježimo važan i tužan događaj, jednu od najvećih tragedija našeg naroda, a da broj žrtava ni danas nije točno utvrđen. Došli smo na ovdje, da odamo počast i pomolimo se za nepravedno pobijene, pozdravimo preživjele i nazočne, a podsjetimo odgovorne da se konačno odužimo žrtvama, tako da odgovorno i znanstveno utvrđimo broj stradalih, a za nas posebno važno - broj muslimana.

broj muslimana žrtava je bio više nego proporcionalan broju stanovništva.

Bilo bi nepravedno i nepošteno prema žrtvama doći ovdje, a ne kazati da je to bilo vrijeme, kada su zajedno rame uz rame išli Josip i Jusuf, David i Davud, i kada je Josip bio na straži, Jusuf je mogao mirno spavati i obratno. Jama Jazovka, kao i Bleiburško polje je pravo mjesto, da spomenemo i analiziramo naše odnose danas, i konstatiramo da su se ti odnosi nažalost

Imam I. Bešić nad Jazovkom

Ja sam i danas, kao i do sada ovdje zahvaljujući Islamskoj zajednici u Hrvatskoj i njenom predsjedniku, našem uvaženom muftiji gospodinu **Ševki Omerbašiću**. Ovo nije stvar Islamske zajednice, ovo je nadležnost i dužnost danas dviju država. Pitam i ovdje, kao i na Bleiburškom polju, zašto se muslimanske žrtve prešućuju, zašto se danas od muslimanskih žrtava Nezavisne Države Hrvatske svi distanciraju. Jedni ih se odriču, drugi ih ne ističu.

To nije bio nikakav džihad, niti borba u ime Allaha niti Alije. Oni su se borili za Hrvatsku, pod hrvatskim stijegom, i stradali su jer su bili Hrvati.

Oni koji danas pišu i koji su u posljednje vrijeme pisali o stratištima našeg naroda, nisu spomenuli niti jednog muslimana. Isto kao i u Domovinskom ratu,

promijenili, Naša stratišta su pravo mjesto da pitamo, zašto i tko nas je podijelio. (...)

Relevantni izvori bivše države su tvrdili da je na Križnom putu stradalo samo pripadnika muslimanske vjeroispovijesti oko 50.000 (pedeset tisuća). Bleiburg je uz Potočare kod Srebrenice najveća grobnica muslimana u Europi. Bleiburg – Jazovka kao i mnoga druga obilježena i neobilježena mjesta našega nemilosrdnog stradanja i masakra su naša rana i sudska, naša činjenica i opomena, koja je uveliko odredila naš status u bivšoj državi, što je posebno osjetila moja Gračanica i moje rodno selo Soko iz kojeg je zajedno s hrvatskim vitezom **Ibrahimom Pjanićem**, kako su nama djeci govorili, "odstupilo" na desetine osoba...”•

Pretpostavljam da čitatelj prepozna komu je upućena poruka iz naslova. No, da ne bi bilo eventualne zablude, poruku upućujem na adresu svekolikoga hrvatskog domoljubnog korpusa, odnosno brojnih nominalnih predstavnika tog korpusa, da temeljito promisle o aktualnom povijesnom trenutku naše zemlje i temeljem realne prosudbe donesu odluku kojom bi se odrekli samoljublja, taštine i liderstva. To je temeljni uvjet koji bi omogućio izbor lidera koji bi bio rezultat ujedinjenja svih tzv. hrvatskih desnih stranaka.

To je imperativ. I ne od danas. On je aktualan od stasanja hrvatske države. Naša zemlja, koja se krvlju i patnjom oslobođila iz jugo-komunističkog okvira, nije se do dana današnjeg oslobođila društvenog utjecaja ljudi koji su bili ideološka i politička okosnica toga propalog sustava. Ti ljudi su danas nositelji društvenog i političkog života. Oni vode i politiku i gospodarstvo. Njihovi rezultati su vidljivi i poznati. Naime, notorna je činjenica da sve, ili skoro sve najvažnije političke funkcije, državne institucije i medije vode bivši članovi Saveza komunista. Teško je povjerovati da su ti nekadašnji „vojnici partije“ doživjeli takvu metamorfozu da mogu biti uzdanica istinske demokratske preobrazbe i gospodarskog napretka Hrvatske.

Njihovu kompetentnost u negativnom kontekstu potvrđuje svakodnevni život građana. No, činjenica je da dotični ljudi imaju demokratsku legitimaciju, jer su izabrani na slobodnim izborima. Tragična je činjenica da je veliki dio hrvatskog naroda koji nije bio politički involviran u komunistički sustav, ostao jednak tako politički pasivan u novostvorenoj hrvatskoj državi. Naravno, ne u potpunosti, već u većem dijelu. Usprkos njihova domoljubnog naboja, oni nisu ostvarili temeljni uvjet svog opstanka i političkog djelovanja iz jednostavnog razloga, jer su ostali razjedinjeni. Njihova razmrvljenost otvorila je prostor crvenoj, odnosno lijevoj opciji koja je politički pa čak i ideološki ostala bliska svomu povijesnom izvoruštu, tj. SKJ.

Stranka kao HDZ, koja je najzaslužnija za ostvarenje hrvatske države, također je bila preplavljena bivšim komunistima. Iako je ta stranka napravila ideološki otklon od tzv. lijevog nazora, ne može se opovrći činjenica da su mnogi članovi HDZ-a pretvorbom, pljačkom i svim drugim oblicima kriminala znatno umanjili povijesne zasluge HDZ-a. Da je to zaista tako, potvrđuje popularnost pokojnog predsjedni-

UČINITE ISKORAK ZA BOLJU HRVATSKU: UJEDINITE SE!

ka dr. Franje Tuđmana uz istodobni pad ugleda aktualnog HDZ-a. To se događa usprkos ulasku Hrvatske u NATO i završetku pregovora o ulasku Hrvatske u EU. Nažalost, HDZ kao stranka nominalno desnog centra, teško se izvlači iz negativne predodžbe koju je iz navedenih razloga u narodu stekla. I tako je u datim društveno političkim okolnostima hrvatska politička scena uglavnom polarizirana na dva bloka. Uvjetno rečeno desni, koji predvode HDZ i HSS te lijevi, koji predvodi SDP i njegovi kukuriku-sateliti – HNS, IDS i umirovljenici.

Osjećajući anketnu prednost, lijevi blok svakodnevno urlajući traži izbore što prije. I što sada? Što dobivamo izborima? Ako se ankete realno potvrde, na izborima narod dobiva blagi redizajn onoga što

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

smo imali od 2000.–2003. godine. Katastrofa! Zar ljudi koji daju anketni glas kukuriku-koaliciji misle, da će im neku dobrobit donijeti npr. **D. Kajin, M. Opačić, Ž. Jovanović, V. Pusić, N. Stazić, S. Linić, Z. Milanović** itd.? Iz njihove galame dade se iščitati njihov „program“ koji je sadržan u jednoj jedinoj riječi – *vlast*. A tu vlast smo već jednom upoznali. Osim osvete suparničkim kadrovima, je li netko zapamtio neko dobro koje su lijevi ponudili narodu? Ako postoji neka ga objave.

HDZ, usprkos brojnim nedostatcima, još uvijek je neusporedivo bolji, poglavi-

to u kontekstu rezultata koje je ta stranka ostvarila u zadnje vrijeme pod vodstvom **J. Kosor**. No, HDZ mora napraviti još puno toga. Mora se oslobođiti kadrova koji izazivaju negativne dojmove u narodu. To poglavito vrijedi u malim sredinama, gdje se o svakom čovjeku skoro sve zna. Mora iznjedriti mlade moderne kadrove. Mora donijeti gospodarski program koji će pokrenuti zemlju, tj. iskoristiti pozitivne vibracije koje donosi članstvo u EU. Uz to, zbog povijesnog pamćenja naroda mora zadržati imidž Tuđmanova HDZ-a, koga su karakterizirale pobjede i ponos, a ne porazi i padovi. HDZ se ne smije reducirati na primitivnu **Mesićevu** potvoru, „da je u onim okolnostima svaki tramvajac mogao ostvariti državu“. U tom smislu, pošto povijest bilježi sve, Stjepan Mesić će objektivno zadobiti mjesto jeftinog vic-mahera, a Franjo Tuđman atribuciju utemeljitelja hrvatske države. Dakle, svakomu prema sposobnostima.

I, da se vratim na početak teksta. Opisao sam hrvatsku političku bipolarnost, da bih otvorio pitanje, kamo smjestiti hrvatske političke strančice domoljubne orijentacije? Odgovor se zna. Svaka za sebe, one nemaju političku budućnost. Ujedinjene u jedan blok, sigurno bi pomrsile ankete, a poglavito rezultate crvene koalicije. Stoga upućujem svoj glas, ako do koga dopre, ujedinite se zbog budućnosti Hrvatske. Žrtvujte svoje liderstvo i taštinu. Što ustvari znači „Hrvatski plamen“, Hrvatska stranka prava, Hrvatska stranka prava dr. Ante Starčevića, Hrvatska čista stranka prava, HRAST itd. Što oni znače, ako će svaki polučiti po par stotina glasova i nakon toga pasti na marginu ili u politički zaborav. I zato im poručujem: upriličite, gospodo, sastanak. Svi predsjednici koji imate ambicije staviti se u službu domovine, napišite svoje ime na ceduljicu i ubacite u jedan šešir. Neka jedno dijete izvuče jednu ceduljicu i neka to ime bude na čelu nove hrvatske desnice. Vidjet ćete rezultat. Ako to ne učinite, mislim da vam je jasno da smo jako blizu ostvarenja Ivkošićeve sintagme: *Lijeva naša, umjesto lijepa naša.*•

KOMUNISTIČKI „ANTIFAŠIZAM“

U Hrvatskoj se 22. lipnja slavi kao „Dan antifašističke borbe“. Razmotrimo ovo s povijesnog i ideoološkog gledišta.

Najprije povijesne činjenice. Komunisti su u Europi živjeli u miru s nacional-socijalistima od 23. kolovoza 1939. godine, kad su nacistička Njemačka i SSSR sklopili pakt o uzajamnom nenapadanju (tzv. pakt Ribbentrop-Molotov). Komunisti su i u monarhističkoj Jugoslaviji surađivali s Hitlerom sve dok on nije napao SSSR 22. lipnja 1941., prekršivši taj pakt. Odmah nakon toga napada, tj. 22. lipnja 1941., grupice komunista u okolici Siska bježe u šumu od straha pred svojim dojučerašnjim saveznicima nacistima, i to kasnije nazivaju ustankom protiv fašizma („prvi sisački odred“). Oni nisu ustali protiv fašizma (nacizma) kada je Hitler napao Jugoslaviju 6. travnja 1941., nego kada on napada SSSR. Komunistima, dakle, nije bilo do oslobođenja Jugoslavije, nego do obrane sovjetske Rusije, do toga da bi vezali neke nacističke vojne postrojbe u Jugoslaviji da ne odu na istočnu frontu.

S povijesnog motrišta komunistički antifašizam je pokušaj da se ovaj podanički čin prikaže kao spontani demokratski ustanak protiv fašizma. Glavna je zadaća razvikanoga komunističkog antifašizma, osim očuvanja vlasti bivših komunista, rehabilitacija komunizma (v. Vladimir Mrkoci, „Lijeva inteligencija i antifašizam“, „Politički zatvorenik“, br. 226, siječanj 2011., s.19). „Ni jedan narod u svijetu, pa niti jedan od naroda bivše Jugoslavije, nije proglašio dan njemačkog napada na SSSR državnim praznikom, niti početkom borbe za slobodu, osim Hrvata... Do 22. lipnja komunisti i fašisti su bili saveznici, a toga dana su komunisti gurnuli narod u obranu SSSR-a i izazvali građanski rat. Time je hrvatski narod prikazan kao branitelj SSSR-a, ljubitelj Staljina i boljševizma“ (ibid.).

A sada pogledajmo ideoološki aspekt komunističkog antifašizma. Ideologija antifašizma shvaća Drugi svjetski rat kao „rat protiv fašizma“, i kao presudni događaj u trijumfu Dobra nad Zlom. Opozicija prema fašizmu, ili patnja koju je nekome fašizam prouzročio, smatra se vrhunskom

Piše:

prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

zaslugom. Protivnici ili žrtve fašizma zaslužuju najveće divljenje i simpatiju. Za to shvaćanje fašizam je demonsko izvorište metafizičkoga zla. No fašistička demonologija prepostavlja postojanje demona, jer bi ona inače bila nepotrebna; kada bi fašistički demoni nestali, bili samo stvar prošlosti. Demoni su potrebni da bi njihovi protivnici poput arhandela Mihaela stalno od njih spašavali čovjeka. Radi toga suvremenii antifašisti moraju stalno pronalaziti i otkrivati otkrivene ili sakrivene faštiste. Oni faštiste prepoznaju po

istjerati sotonu. Ponekad nakon istjerivanja fašističkih demona komunistički egzorcisti su viđeni da od veselja zaucupljaju kozaračko kolo, ili zapjevaju onu egzorcističku „po šumama i gorama“.

Nažalost, taj soj antifašista nije naročito sklon razmišljanju pa ne opaža, da je ideologija komunističkog antifašizma vrlo slična fašizmu. Evo nekih od tih sličnosti. I komunizam i fašizam su radikalni ljevičarski pokreti, koji sadržavaju mješavinu nacional-šovinističkih i internacionalističkih elemenata. Stoga možemo nazvati komuniste crvenim faštima, a faštiste crnim komunistima. Obje ideologije svojataju pseudoznanstvenu podlogu, komunizam je vidi u „znanstvenom marksizmu“, ili povi-

Savez totalitarnih režima: potpisivanje pakta Ribbentrop - Molotov

specifičnoj kapi, po ispruženoj ruci, po lukavoj zavjereničkoj uporabi riječi „dom“, osobito u sintagmi „za dom spremni“, po njihovu protivljenju homoseksualnosti i lezbijstvu, tim nesumnjivo „antifašističkim“ skupinama, u kojima muž mužu postaje žena, a žena ženi muž.

No fašistički demoni su vrlo lukavi, pa će čak uvlače u udžbenike povijesti, koje, stoga, treba temeljito pročistiti tako da se u njima jasno ističu zasluge komunističkih antifašista. Nakon što ovi komunistički antifašisti u Hrvatskoj detektiraju te fašističke zloduhe, oni nad njima vrše egzorcizam, doduše ne zazivanjem Krista, nego Marxa i Tita, jer jedino sotona može

jesnom materijalizmu, a nacizam u eugenici i rasnoj znanosti. Obje ideologije žele stvoriti „novoga čovjeka“ i „novo društvo“. Obje uspostavljaju partiju kao vrhovnu instancu kojoj država služi samo kao prijenosna vrpca da bi preko države partija ispunila svoje nakane. Obje gaje „načelo lidera ili vođe“ (Führer, vožd, duce, caudillo, najveći sin naroda i narodnosti, veliki kormilar). Obje pokazuju frapantnu sličnost svoje totalitarne elite s profesionalnom kriminalnom mafijom. Obje ideologije stvaraju jaku partijsku nomenklaturu unutar koje se vrši međusobno razračunavanje. Obje žive od neprestane propagande koju ubrizgavaju u narod, u uvjerenju da

često opetovana laž postaje istinom. Obje imaju neprijatelja (klasnog, nacionalnog ili rasnog) od kojega stalno „spašavaju“ svoje pristaše. Obje ove totalitarne ideologije žive od mržnje na klasnog ili rasnog neprijatelja, te ovom mržnjom homogeniziraju društvo. Neistomišljenici nisu za njih samo suparnici ili politički protivnici, nego dušmani i zlikovci koje treba „eliminirati“. Obje stvaraju trajno ozrače straha od uhićenja, zatvora, ubijanja, žbirova i špijuna, koncentracijskih logora. Obje pokazuju prijezir prema „dekadentnoj“ liberalnoj demokraciji. Obje se temelje na moralnom nihilizmu gdje cilj opravdava svako sredstvo.

Na temelju ovoga možemo zaključiti s kardinalom Bozanićem, da se povijesni hrvatski antifašizam bez povijesnoga hrvatskog antikomunizma zatvara u ideologiju klasne mržnje i terora (iz propovijedi povodom 60. obljetnice komunističkih pokolja u Maceljskoj šumi kod Krapine u svibnju/lipnju 1945., gdje su komunisti pobili od 13 do 30 tisuća ljudi). Jer su fašizam i komunistički antifašizam dvije simetrične paralize, jedan lijeve, a drugi desne strane društvenog organizma. •

HRVATSKA

*Tužna sam. Sunca je bilo
i svi smo bili živi.
Tužna sam što oblaci sivi
prekrivaju nebo.
U snu te gledam
u nizu slika
koje kratko traju.
Budim se iza sna
gledam te u sjaju
prelijepih boja.
O kako te ljubim,
Hrvatska moja.*

Višnja SEVER (1991.)

ODŽAK - SPOMEN POHOD 2011.

Ratni je svibanj 1945. u odžačkom kraju bio krvav i dug. Ratne operacije trajale su još tjednima nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske i kapitulacije Trećeg Reicha. Po sjećanju suvremenika tih događanja, u mnogim obiteljima razgovaralo se: ostati kod kuće i čekati pobjednika toga krvavog rata? Ili otići u zbjegove prema Austriji i tražiti spas kod nekih humanijih vojski? Ili nastaviti borbu? Pokazalo se, nažalost, da je svaka od tih mogućnosti bila podjednako tragična. Oni koji su se povukli, ubijeni su zato što su otišli. Oni koji su ostali u svojim domovima, ubijeni su zato što su ostali. No, uspomena na otpor ostala je živa do danas.

Ovogodišnji su dani sjećanja na žrtve Drugoga svjetskog rata odžačkoga kraja započeli procesijom od mjesne crkve u Posavskoj Mahali do mjesta stradanja i masove grobnice na "Nuića njivi". Kod spomen-obilježja na Nuića groblju položeni su vijenci i zapaljene svijeće, te je održana misa za duše svih palih, napose onih pobijenih 25. svibnja 1945. Misu zadušnicu predvodio je župnik **Ivan Ravlić**, u nazoenosti većeg broja vjernika. Tragično je i tužno gledati spomenike razasute po groblju, s kojih se čitaju imena čitavih obitelji: rođeni su raznih godina, ali im je zajednička godina smrti - 1945. Takozvana godina oslobođenja. (**Pero ŠOLA-Ivo TUBANOVIĆ**)

Šest mrtvih u jednoj obitelji - bilanca "oslobođenja"

U DEN HAAGU NA PROSVJEDU

Potaknut nediplomatskim i uvredljivim istupima nizozemske veleposlanice u Hrvatskoj gospođe **Stelle Ronner-Grubačić**, ispričat ču vam kako su našu molitveno-prosvjednu skupinu dočekale nizozemske vlasti.

Organizator našega puta u zlokobni Den Haag, čelnik udruge *Hrvatska pravica*, gospodin **Dobroslav Šimović**, u autobusu, na početku puta, upoznao nas je s programom puta, posebno naglasivši Pravila ponašanja koja je dobio od nadležnih nizozemskih službi, kojih se doslovno moramo pridržavati. Neki naputci su uvredljivi i ponizavajući, kao da su upućeni onima što ne znaju što je civilizirani svijet, već primitivci koje treba dresirati. Potvrdio je to doček u Den Haagu. Još dok smo bili na pogled Tribunala, pojавio se helikopter iznad nas, prateći nas do dogovorenog mjestu u blizini Tribunala, kružeći još dobrih pola sata iznad naših glava. Na dogovorenom mjestu parkirana dvoja policijska kola, a četvorica policijaca okružuju nas, zbijaju u što uži krug, pomno pazeći na svaki naš pokret.

Odmah nas upućuju u nevelik, za tu priliku ograđeni prostor, na tratinu, iza bulevara koji nas odvaja od zgrade Tribunal-a. Tratina nije održavana zelena površina, već samonikla trava s dosta odbačenih papirića, praznih kutija cigareta, dijelova plastičnih predmeta, čaša. A u uputama je stajalo „iza sebe ni papirić“.

Vodstvo puta traži, kako je i dogovoren, da organizirano odemo do najbližeg

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

hotela, da se umijemo, obrijemo, presvučemo, osježimo, pojedemo nešto, jer smo autobusom prešli oko 1300 kilometara. Odbija se, policijski strogo. Pregovori traju skoro sat vremena, dok se mi cijelo vrijeme, zbijeni u grupu, premještamo s noge na nogu, čučeći, umorni, gladni, žedni. Ima nas četrdesetak. Srčika grupe je molitvena grupa iz Novog Zagreba. Oni sve poteškoće otklanjaju molitvom, što prihvaćaju i ostali. Konačno dogovoren, šef policije predvest će nas osobno, na čelu kolone. Mi uredno u koloni, ali u rukama su nam slike generala **Gotovine** i **Markača**, zastave i dva postera. Kojih stotinjak metara od Tribunal-a ugledali smo kafić, sa stolicama ispred i unutra. Odlučujemo ne tražiti dalje. Osoblje kafića, obradovano tolikim brojem gostiju, trudi se smjestiti nas što brže i udobnije. Slijede narudžbe na njemačkom, engleskom, francuskom, talijanskom. Svoje rezvizite smještamo da ne smetaju, ali tako da ih i osoblje i prolaznici vide. Policijski nam je dopušten jedan sat.

Osvježeni, odmoreni, uljuđeni, vraćamo se u koloni i odmah u „žicu“. Molitvena skupina, po svom običaju, odmah se postavlja u polukrug i počinje moliti. Nastavljaju pjesmom, i tako do kraja dogovorenog vremena, do 19 sati, kad moramo prekinuti i napustiti žicu. Ostali od-

mah pri ulasku u žicu postavljaju slike naših heroja, zastave, postere da ih prolaznici mogu vidjeti.

Cim sam ušao u žicu, počeo sam sakupljati zatečeni otpad i nositi ga u kontejner, vidno poručujući policiji: „ovo smo zatekli“. Ulaskom u žicu, po policijskoj zapovijedi, nema izlaska dok traje prosvjed, nema turizma, šopinga. Vrijeme teče, ispunjeno pjesmom i molitvom, dostoјanstveno, bez izgreda, kamoli incidenta. Policija se opušta, vidno mijenja svoje ponašanje. Prihvata razgovor, zanima ih tko smo, što hoćemo, kako to mislimo ostvariti, kojim sredstvima. Zaustavlja se i po koji prolaznik s istim pitanjima. Odgovaraju im, pa mi smo isti oni ljudi koje ste sretali u Dubrovniku, Zadru, Varaždinu, Zagrebu, Vukovaru, samo niste znali da smo Hrvati. Nismo mi ostateci nikakve zle prošlosti, već po svemu dio Europe, zemljopisno, civilizacijski, kulturno.

To što nismo imali svoju državu, pa vas nismo mogli obavještavati o sebi, ne opravdava vaše neznanje o nama. O nama vam je govorila jugodiplomacija, i novinari tipa muža nizozemske veleposlanice u Zagrebu, gospođe Ronner-Grubačić, uporno šireći laži i poluistine. U vašim zemljama ubijala je tajna jugo-policija sve one koji su vam htjeli reći istinu. Vi ste se ponašali kao u Srebrenici. Gledali i šutjeli. Gospodo, dužni ste nam. Pa upravo to uporno ponavljanje laži o nama, gospodo, bio je jedan od razloga što smo tako strasno bili protiv te tamnice naroda. Bili biste i vi, da ste bili na našem mjestu. Mi smo žrtve Jugoslavije i komunističkog terora. Mi smo ustali u obranu slobode i neovisnosti, časno se ponašajući i kad je bilo teško biti častan.

Danas se sudi tim časnim ljudima u vašoj zemlji, jer njihovo djelo nije bilo po volji i planu vašoj političkoj eliti. Vi gledate i šutite kao u Srebrenici. Gospodo, nemate pravo šutjeti, jer su i u vaše ime učinjena mnoga zla u našoj zemlji. Opozovite gospodu Renner-Grubačić, jer u našoj zemlji ne radi ono zašto ste ju poslali, vi, narod, a ne politička elita. Mi želimo samo ono što vi imate, slobodu, državu, biti jednaki vama i drugima, da nam drugi ne „kroje gaće“, da svojom sudbinom sami upravljamo. Vidite nas ovakve, to je slika većinske Hrvatske. To nije ona kakvom su je vama predstavili.

Po dogovoru, u 19 sati napuštamo žicu. Policajci nas srdačno ispraćaju, ruku se

Zgrada MKSJ-a u Haagu

UMJESTO RICINUSA... TRIBINA!

Piše:

Vlado JURCAN

s mnogima. Prema programu, upućujemo se u katoličku crkvu na večernje i cijelonoćno molitveno bdijenje. Dočekuje nas župnik, isusovac, u civilu, bez ikakve oznake da je svećenik. Uvodi nas u crkvu, za nama zaključava vrata, jer da ulaze drogери. Obilazi oko nas, zagleda se u svakog, i odmah počinje pričom o ponašanju u crkvi. Nudi nas kavom, čajem, vodom. Možemo, ako hoćemo, i spavati unutra. Djeluje nepovjerljivo, više kao policajac nego svećenik. Objasnjava mu da se u Hrvata u crkvi samo moli, a jede i zabavlja ako nema zato izgrađeni posebnih prostora u crkvenom dvorištu. Nezamislivo je piti kavu u crkvi. Uputa koja nas pomalo iritira, je ona o čistoći WC-a, kao to je nešto na što nismo navikli.

Molitvena skupina preuzima sve u svoje ruke, počinje moliti i pjevati, i tako sve do odlaska. Oni koji ne mogu izdržati ovakav ritam, imaju autobus za odmor. Dio u crkvi nije mogao slijediti molitvenu skupinu, pa im vrijeme nije bilo sadržajno popunjeno, traže da se ne čeka misa sutradan u 7 sati, već da se pozovu naši franjevci na službi u Nizozemskoj, da u ponoć održe misu, i onda kući. Vodstvo im udovoljava. Nakon polnoće mise dvojica naših franjevaca, mada umorni, srdačni su, veseli. Kazuju nam da za naš dolazak i program znaju naši uznici i da nas pozdravljaju. Kažu nam, vi ste prva grupa s ovakvim programom. Niste svjesni kolika je važnost vaše žrtve. Kad bi barem jednom tjedno dolazila bar jedna ovakva grupa, vi bi oživjeli ovu ostarjelu Europu, i vratili je korenjenima.

Župnik crkve vidno mijenja odnos prema nama. Njemu u tu ogromnu neogotičku crkvu na misu dođe dvadesetak vjernika, koje još mora mititi kavom, čajem, i to u crkvi. Kaže nam, sjetno, "kada bih ja imao ovakve vjernike".

Kad bi naše vlasti prevele upute koje su nizozemske vlasti predale vodstvu, tražeći striktno pridržavanje, te ih dijelile na izlasku iz zemlje Nizozemcima, s dodatkom na kraju: „ovako vaše vlasti nas dočekuju u vašoj zemlji“, odgajale bi tzv. uljudene Europljane. Ali, to mogu samo – državnici..

Nedavno je u Puli održana tribina Županijskog savjeta mladih, pod nazivom: „Što znači biti Istrijan“. Pa su se tu na okupu našli etnolog Sandi Blagonić, kulturolog Erni Giante-Dešković, Ivan Pauleta, osnivač i prvi predsjednik IDS-a, te povjesničar i saborski zastupnik HDZ-a iz Istre Nevio Šetić.

Vrli mladac, etnolog Blagonić ustvrdio je da je pitanje identiteta subjektivna kategorija, da je to društvena konstrukcija, a ne prirodno stanje, datost. Da nacionalno biće kao takvo, ne postoji, kazao je! Na sličnim je pozicijama i kulturolog Dešković. A koji kaže da se ne osjeća pripadnikom nijedne nacije, jer se radi o konstrukciji, koja mu ništa ne znači! (E, da mi je znati tko su mu i odakle roditelji!). Pauleta prvo iznosi da je svojedobno od Šetića bio optuživan da se zalaže za odvajanje Istre od Hrvatske. Ali sada, kad je u Hrvatskoj tako kako je, da misli drugačije. Dakle da je za odcepljenje Istre od Hrvatske, zar ne, štor Pauleta? Nije važno gdje si rođen, kako se prezivaš, ili odakle dolaziš, „Istrijan“ si ako to želiš i ako se tako osjećaš! A osjećaj nacionalne pripadnosti, po njemu, dakako, ne postoji!

E, pa sad, ne znam baš bi li Dalmatinci tako širokogrudno, kao svoga prigrilili nekog „purga“ samo zato što se on tako osjeća, što želi biti Dalmatinac! Kad ni svoje Vlaje iz neposrednog zaleđa ne prihvaćaju kao svoje! Pa nastavlja dalje štor Pauleta: „Nacionalni osjećaj je imantan mržnji! Uzvišenost nacije i veličanje države je glavni uzrok nesreće ljudskog roda!“ Tako Pauleta!

I usred tog i takvog društva, očito antihrvatski nabrijanog, našao se je Nevio Šetić. Koji je po mome trebao demonstrativno ustati i kao povjesničar reći da takve gluposti ne namjerava slušati i s takvim društvom o ičemu raspravljati. Umjesto toga istupio je na način da se ni jednom jedinom rečenicom nije ozbiljnije, jasnije, žešće suprotstavio svojim sugovornicima. Uostalom, u svoj se svojoj političkoj karijeri nikada nije pretrgnuo u borbi s IDS-om. Jer s IDS-om treba, naravno, u rukavicama! Uostalom takvo ljigavo politikantstvo je tipično za stranku mu HDZ.

Ne, ne vjerujem, oni koji bi trebali vidjeti ono što je toliko očito i stvari pravim imenom nazvati, ne vide ono što oči bode. Da je IDS od svoga začetka do danas bio i ostao antihrvatska, a ne samo antihadezevska stranka. To su toliko puta dokazivali, da je dosadno i vraćati se na sve te brojne primjere. Dovoljno je ukazati samo na ove najnovije, u kojoj IDS propagandnom akcijom: Budimo

„Istrijani“! nastavlja „Istrijanstvo“ suprotstavljati hrvatstvu.

Prvo, nije li predstavnik Talijana u Istri, saborski zastupnik Furio Radin, glasno i jasno rekao: „Podržavam vašu akciju, ali Talijani ma u Istri sugeriram da se izjasne kao Talijani!“ Svakoj budali bi trebalo odmah sinuti da nešto nije u redu s tim da se u Istri samo Hrvati trebaju odreći svoje nacionalnosti, a da Talijani (pa valjda su i oni "Istrijani"!) trebaju ostati Talijani!

Drugo, nije li sam Kajin nedavno izjavio (glupo i nepomišljeno, kao i uvijek!), da mu treba 100.000 "Istrijana" da bi izborio autonomiju. Dakle i njemu je "Istrijanstvo" samo u funkciji IDS-ovskih politikantskih nebulzo!

Treće, nije li i predstavnik talijanskih irentista i neofašista, Finni, nedavno izjavio da je autonomija Istre tek prvi korak. Zna se čega, kad je irentizam u pitanju! Toliko da se zna u čijoj je službi naš vrli "antifašist", Damir Kajin!

A Pauleta je svojedobno bio izjavio za sebe da je u nacionalnom smislu... daltonist. E pa, ako je netko daltonist, od prirode ili Bođa kažnjen nedostatkom senzora za boju, sasvim je sigurno istodobno kažnjen i nedostatkom pameti kad pokušava svima oko sebe dokazivati da boje ne postoje, da su izmišljotina! Isto to vrijedi i kad su u pitanju nacionalne boje, zar ne! I na kraju da upitam nešto vrlo društvo s rečene tribine, posebno kulturologa Deškovića i etnologa Blagonića. Pa gdje ste vi, stručnjaci za svoja područja, studirali, ispite polagali? Meni se čini da je to bilo u Puli, u onoj zgradi, u Splitskoj broj 3. U sjedištu IDS-a!!! Pa sad ovako pametni, obrazovani, krenite na put. Pa pokušajte Talijane uvjeriti da nisu Talijani, nego Venecijanci, Sicilijanci, Kalabreži i tako dalje. Srbe da nisu Srbi, nego Šumadinci, Banaćani, Vojvodani itd.! Pokušajte Francuze, Španjolce, Ruse, Nijemce uvjeriti da nisu to što jesu! Naravno, to vam nije ni na kraj pameti. Vaš je zadatak, izgleda, samo istarske Hrvate uvjeriti da nisu Hrvati! A to je davno prije vas vrlo učinkovito radio... Benito Musolini!!!

E, a kako sada "manganeli" i ricinus više nisu u modi, treba svakako i svako toliko organizirati... neku tribinu! Na kojoj obvezatno treba biti nazočan... štor Pauleta!•

JADOVNO: NARUČENO IZVRTANJE ČINJENICA

Kada iz već svima nama (ne)znanih razloga nije mogao biti na proslavi dva desete obljetnice državnosti Republike Hrvatske – novi bliski prijatelj našeg predsjednika – srpski predsjednik **Boris Tadić** došao je dan kasnije – bez najavljenog vođe iz Republike Srpske – BiH, **Milorada Dodika** – u hrvatsku Liku, u grad Gospić!

Izgleda da smo i ovdje prebrzo zaboravili koliko je ovaj grad u Domovinskom ratu bio napadan i razaran, jer je za četničke i jugoarmijske snage bio glavna prepreka i meta na njihovu zacrtanom putu do Karlobaga i mora, kako bi se realizirao zadatok predviđen **Garašaninovim** planom – presjeći Hrvatsku i ostvariti Veliku Srbiju! Hrabrošću, vještina i borbenošću hrvatskog branitelja i njegovom žrtvom, lički prostor nije okupiran i savladan! Sad je pripromljena uvertira bez glazbe, jer Tadićevi savjetnici ili organizatori – sunarodnjaci, koji žive na teritoriju Hrvatske, vrlo mu vješto (zaista bizantski „lukavo“) omogućuju, da s (naj) plemenitijim pobudama ne dođe „slaviti“ već „žalovati“ – „podsjećajući“ nas u ovom trenu na „genocidnost“ jedne vojske i ideje koju znatan dio Hrvata nije odobravao niti ju je isticao. Predosjećam da je to uvertira događajima koja bi nam se imala opet dogoditi.

Lekcija u susjedovu dvorištu

Nisam bio jedini, kojima je taj posjet „digao tlak“ i izazvao javnu i glasnu kritiku. Odgovarajući na upit novinara kao speleolog-geolog, koji poznaje situaciju, stanje i događanja vezana i uz velebitske jame, izrazio sam čuđenje nad činjenicom da mi „susjed“ Srbin u pratiči svojih sunarodnjaka (dojučerašnjih agresora ili osvajača ovoga moga kućnog pra-

Piše:

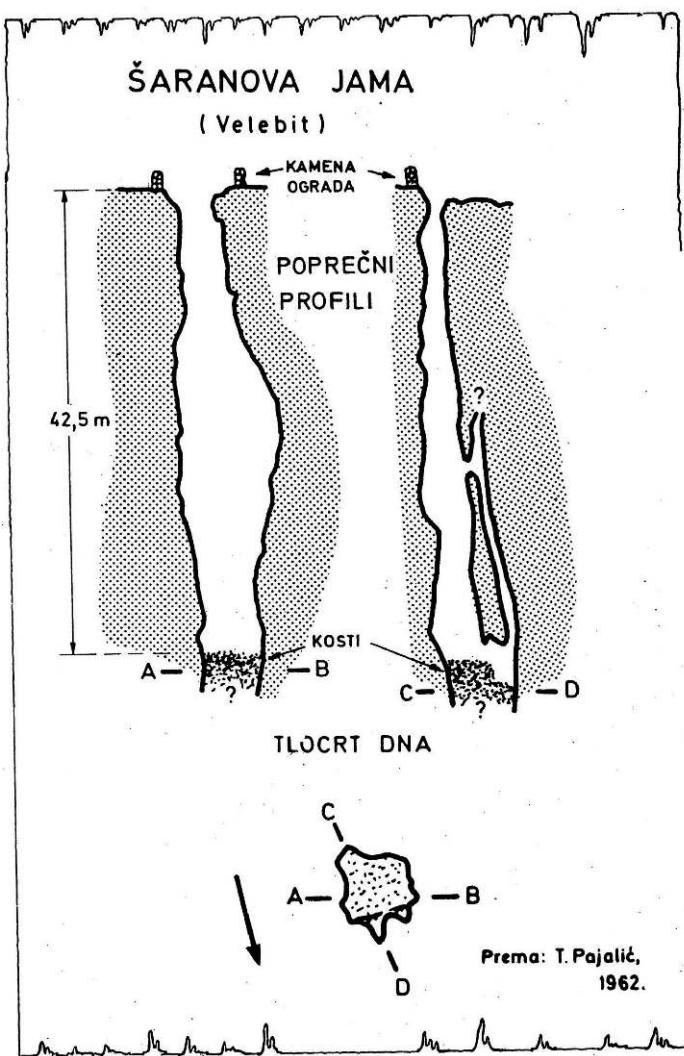
Dr. sc. Srećko BOŽIČEVIĆ

ga!) dolazi navodno u obilazak ustaškog logora Jadovno, koji je postojao kratko vrijeme prije sedamdeset godina, a zapravo se zaustavlja na mjestu koje je pet kilometara udaljeno od onoga na kome misli da jest. S iskazom dubokog pijeteta on ovdje pali svjeće navodno svom djedu, koji je prema njegovoj izjavi bio stanovnik Like i ovdje su ga ubile ustaše!

Istog trena se u mom sjećanju javila misao, kako su naše zarobljene hrvatske branitelje i civile, nakon zarobljavanja na hrvatskom teritoriju, odvodili u logor u Srbiju te ih tamo zlostavliali i ubijali, sve pod nadzorom navodnih međunarodnih

„snaga“ za pomirenje nekih zaraćenih „divljih balkanskih plemena“. Kada su oni nedavno u tome svome mučilištu htjeli postaviti spomen-ploču u znak na preminule suborce i na svoju proživljenu muku, to im nije dopušteno. Čak se i službeno negiralo, tvrdilo se da tamo nikad nije bilo nikakova logora, već samo idilična seoska gazdinstva! Zar su ti naši borci raketirali i palili srpske kuće i ubijali stanovnike njihovih sela te kao usput rušili i tornjeve njihovih crkava? Svoje pitanje postavljam samo logikom zdravog razuma i znanja, razlikujući pravo i pravdu, laž i negiranje istine, podlost i obmanu? Zar si ti, susjede ili „komšijo“, zaboravio, da u Gospiću još danas postoje razrušene kuće, da se na pločnicima nekih ulica još uvijek vide tragovi rasprskavanja granata? I ti mi sada dolaziš održati „opijelo“ zločinu za koga ja nisam kriv, niti sam ga htio, a još manje učinio!?

Zar ponovno nakon začuđujućih „performansa“ ili komedijanstva bivšeg predsjednika **Stipe Mesića** i sadašnjeg vrsnog glazbenika, pravnika **Josipovića**, moram – po ne znam već koji put – dokazivati: Pa, ljudi, vi sve to govorite i dolazite na krivo mjesto, vi ponavljate notornu neistinu, da se baš ovdje nekada ubijalo „kao na tvorničkoj vrpci“, da je tu stradalo nekoliko desetaka tisuća nevinih ljudi, da je ovo mjesto drugi Jasenovac! Zašto o tome niste pitali gospićke starosjedelje, zašto prema napisanim riječima „slavnog“ pisca **Dobrice Ćosića** ponovno potvrđujete: „Lažemo iz poštenja... lažemo stvaralački, maštovito, inventivno...“ Ali, zašto? Zašto to radite u našem dvorištu, na tlu naše obranjene Domovine, na našoj mitskoj planini Velebitu, na planini radi koje smo godinama, pjevajući

Zašto isti prizor s prijateljem našega druga predsjednika nismo vidjeli na Ovčari?

pjesmu „Vili Velebita“, završavali u zatvorima jugokomunističke Titove države? Zar to nije znano vama ili vašim sunarodnjacima u Lici?

Plejada (su) mišljenika i (su)patnika

Samo mali dio onoga što se 26. lipnja ove godine događalo oko Šaranove jame čuo sam na radiju i video u kratkim fragmentima u TV vijestima, jer sam se slučajno nalazio na prostoru Banije. Kupovinom nekoliko različitih novina uspio sam dobiti uvid u ono što je bilo kazano i napisano, a priložene fotografije pomogle su mi da prepoznam i neke od sudionika. Nakon dodatnih razgovora s pojedinim znancima i uvida u materijale iz knjižnice HAZU u Zagrebu, sastavio sam mozaik ili posložio „kockice“ ovoga svakako kontroverznog događanja.

Od okupljenih osoba (uz očitog organizatora i začetnika ideje, **Milorada Pupovca** i našega novog ministra kulture **Jasena Mesića**) moram priznati, da me pojava književnika **Igora Mandića** nije iznenadila, ali jest me iznenadila nazočnost izaslanice odsutnog predsjednika, **Vesne Pusić**. Njezina nazočnost u tom svojstvu, uz izaslanika predsjednice vlade, podpredsjednika **Slobodana Uzelca** (zna se!), te saborskog zastupnika i predsjednika Srpskoga narodnog vijeća, očito je „iskazana“ i državnička počast našem „komšiji“ – predsjedniku Tadiću. Da bi to „prijećanje“ na nekadašnji ustaški logor bilo što upečatljivije, pobrinuo se – prema medijima – „pljesak“ 2000 prisutnih Srba

dovezenih u dvadesetak autobusa, „rastuženih“ pri otkrivanju novoizrađenog spomenika (čiju je realizaciju vjerojatno također sufinanciralo i naše Ministarstvo kulture?).

Spomenik je podignut u spomen – kažu – na „više od 30.000 ljudi, najviše Srba i Židova“, koji su 1941. godine dovoženi iz Gospića, ali i drugih gradova Hrvatske, te ubijeni i bačeni u ovu i 32 nedaleke jame! S predsjednikom Tadićem bila je i njegova majka, dok nam je predstavnik udruge „Jadovno 1941.“ iz Banja Luke objasnio da „nema govora o međusobnom povjerenju, jer mi (misli – na nas Hrvate, op. S. B.) otvoreno prikrivamo zločine, a zločinci nikada nisu kažnjeni!“ Zapaljene svijeće u rukama i održani parastos gornjokarlovackog vladike **Gerasima** te molitva zagrebačkog rabina **Luciana Prelevića**, odavale su dužnu „bol“ koju su osjećali svi prisutni, a rabin nas je podsjetio da se ovdje zapravo radi o drugom Jasenovcu, jer i on očito „znaće“ (kako sam već nedavno na ovim stranicama napisao): „Znanstvenik **Zatezalo** utvrdio je, da se u ovom logoru ubijalo kao na tvorničkoj traci i na desetke tisuća nevinih ubacivalo u jame oko logora Jadovno...“

Znaci su mi kazali da je Zatezalovu zadnju knjigu o tim zločinima sufinanciralo i naše Ministarstvo kulture – čemu se zapravo ne trebamo niti čuditi!

Tadićeva gorljivost i činjenice

Redoviti čitatelji našeg časopisa vjerojatno se sjećaju što sam u njemu napisao o Šaranovoj jami, kada su uz nju svoje

performanse imali „dušom osvjedočeni“ antifašisti – bivši predsjednik Mesić i sadašnji Josipović. Već sam tada naveo da su „pobrkane“ i lokacije i godine (1941. i 1945.). *Jadovno* je, odnosno tada postojeći ustaški logor, od Šaranove jame udaljen oko 5 km te do njega vodi samo makedonski put. Tamo, među nekoliko preostalih kućeraka tog sela, ne postoji nikakav „znak“ ili „spomen“ na te tragično događanje, a zapisi o njemu također postoje.

Koliko bi pak u Šaranovu jamu moglo „statiti“ ljudskih žrtava, kad bi ih se „naslagalo“ kao u kutiju s ribicama, pokušao sam „izbrojiti“, uzimajući u obzir njezinu dubinu i širinu jamskog prostora prema mome speleološko-geološkom znanju te saznanju iz drugih jama-grobnica, koristeći se objavljenim nacrtom speleologa T. Pajalića iz 1962. godine – što sam koristio i u svojoj knjizi *Jame (kao) grobnice*, objavljenoj još 1991. godine.

U *Političkom zatvoreniku* sam registrirao i Tadićev posjet ili dolazak u naš Vukovar i na Ovčaru, te njegovu *ispriku* uz očito neiskazanu tugu i žalost nad onim što su tamo činili njegovi sunarodnjaci. Ovome bih sada dodoao, da je, eto, glavni krvnik razaranog Vukovara i nadređeni vojnicima koji su ono s ponosom pjevali pjesmu o klanju Hrvata – oficir **Šljivančanin** – već pušten s izdržavanja kazne, jer je „dolično se ponašajući“ odležao preko dvije trećine svoje – po europskim mjerilima – dodijeljene kazne. A naši generali – pobednici još uvijek čame kao zločinci, jer tako traži pravo i pravda koju „kroje“ protivnici našega obrambenog rata. Mi još uvijek „zapinjemo“, jer nismo našli topničke dnevниke da dokažemo kako smo ispalili 5, a ne 55 granata na Knin, ali zato Šljivančaninu nije trebali objasnjavati da je ispalio samo 555, već sigurno i preko 5555 granata. No, za zločin Vukovara nije bilo važno, jer ga radi toga nitko nije ni optuživao, niti tražio da objasni protiv koga i u ime koga je to činio...

Oj Hrvati, žalosna vam mati,

Idi kući – možeš samo zaplakati...

Ovoga puta na Šaranovoj jami Tadić je bio mnogo govorljiviji i „slobodniji“, jer se nalazio okružen uglavnom svojim suna-

rodnjacima, uz svega nekoliko naših „Hrvatina“ koji su bili određeni ugovornom radi njegove časti ili počasti! On je naglašavao svoju „tugu“ zajedno sa Srbima, Židovima, Hrvatima i Romima, a i zbog ovde ubijenoga svog djeda **Strahinje Kićanovića** i njegova brata, koji su živjeli u ličkom selu Raduču...

Tako je bilo zapisano i na naslovima članaka u našim tiskovinama, a što je bilo u njihovima – to ja – na svu sreću, ne znam!

Analizirajmo izneseno i registrirano – samo ono što je meni znano!

Kao osnovnu pogrešnu tvrdnju kod ovog posjeta naglašavam i sada – da je netko (?) ponovno – treći puta unazad nekoliko godina, bio ili došao, te sada doveo „uvaženoga gosta“ na Šaranovu jamu – na rubnom prostoru jednog dijela velebitskog masiva, nedaleko od postojeće asfaltne ceste, te priredio ili organizirao *lažnu komemoraciju* žrtvama ustaškog logora Jadovno, koji se ovdje nikada nije nalazio! Nitko od tih velikih skupova nije otisao nekoliko kilometara dalje po prašnjavoj šumskoj cesti do nekoliko kuća seoceta Jadovno, u kom je nekada bilo to zloglasno mjesto! Uzalud sam o tome pisao i javno iznosio, ali je *antifašizam* jači od svih činjenica i upozorenja! Vlast je vlast – a svakako i slast! Pamtim samo upozorenje svog učitelja: Kartu čitaj, a seljaka pitaj!

Naš „komšija“ Tadić naglašava pred svima, kako je „zvjerstvo kad ljudi na stadionu viču: 'Ubij Srbina' i 'Nož i žica, Srebrenica'“, a prijete i njemu da će ga ubiti, ali se on ne boji! No, zaboravio je kazati kako su njegovi sunarodnjaci u Beogradu – također na nogometnom stadionu ispisali transparent – a srpska TV kamera to snimila: *Ubij Purdu*, gdje su od slova U napravili ustaški simbol! Znademo, da je Purda bio borac našega oslobođilačkog Domovinskog rata, a u doba NDH se nije još bio ni rodio.

Oni, koji su u knjižnici HAZU u Zagrebu koristile podatke iz „Plemenskog rječnika Ličko-krbavskog

županije – prema službenim podacima iz 1915. godine“ koji je pretisan iz *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena* (Zagreb, 1917.), kažu mi da se prezime Kićanović ne spominje u Raduču. No, dopuštaju da je Kićanović tamo bio posлан kao žandar? Tko su tada bili žandari – zna se!?

Silovatelji zarobljenih vukovarskih Hrvatica susreću svoje mučitelje u svom gradu i oni slobodno šeću, smatrajući vjerojatno, da je to onda bila „normalna“ stvar. Ili su i oni bili obuhvaćeni dodijeljenim oprostom? O „obrani“ gospođe Pušić kod Šaranove Jame o izrečenim optužbama na račun naše domovine za Jadovno, čuli ste i čitali? Ostalo ne bih komentirao!

Završna napomena

Na kraju svega navedenog, ja se sada samo pitam: Zašto nismo i tu jamu – kao i onih sada 32 spomenute Jame oko Jadovna, pa sve one od Istre do Dubrovnika – koje su nam već preko pola stoljeća znane – istraživali s potrebnom pažnjom i pijetetom prema žrtvama, i na to stavili *točku*. Nismo, upravo zato da bi nas danas bilo tko, tko to poželi, mogao „podsjećati“ na zločine ustaša odnosno tu optužbu protezati na: *genocidne Hrvate*. Potpuno je jasno: kad bismo sami sebe više poštivali i poznavali svoju prošlost, jasnije bismo razumjeli i sadašnjost u kojoj živimo, pa bi i želje za budućnost bile realnije.

Ne vjerujem ni u iskrenost Tadićeve izjave kod Šaranove Jame: „Ovdje sam zato da bih s vama stvarao politiku sjećanja koja će nam omogućiti mir, osudu zločina i slobodu“. Pa, mi smo svoju slobodu izvojevali vlastitom krvlju. I unatoč tome **Plavšića** i Šljivančanin sada uživaju svoj „zasluženi mir“, **Šešelj, Karadžić i Mladić** izvode svoje bizantske igrokaze, a naši su generali *locirani, identificirani, uhićeni transferirani*. Pitam se, zar je moguće, da se sve to, od Šaranove Jame do Haaga, događa baš nama? I zašto?•

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovićeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50,00 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200,00 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30,00 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60,00 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: <i>Svečenik matični broj St. Grad. 2019</i> , HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80,00 kn
Kaja PEREKOVIĆ: <i>Naše robijanje</i> , RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150,00 kn
Skupina autora: <i>Hrvatske žene u okovima i pjesmi</i> , Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80,00 kn
Bruno ZORIĆ: <i>Svetlo i sjene (pjesme)</i> , HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40,00 kn
Slavko MILETIĆ: <i>Za dostojanstvo i slobodu</i> , HDPZ Mostar, 2006.	80,00 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji , Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140,00 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču , Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150,00 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>Dr. Niko Koprivica gradačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse</i> , HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50,00 kn
Mijo JURIĆ: <i>Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja)</i> , HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100,00 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini , prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150,00 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobreći, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilatče i Varcar Vakuf - Mrkonjić Grad , prir. Ivo Tubanović, Stipe Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100,00 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika</i> , HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100,00 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: <i>Križni put dugačak pet godina 1945. - 1950. (Svjedočenje o vremenu)</i> , HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40,00 kn
SLAVKO RADIČEVIĆ: <i>Tri za dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske</i> , Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100,00 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika</i> , drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100,00 kn

RAĐANJE EUROPE (XII.)

Proučavajući put nastanka današnje Europe i njezina razvoja, njezinih uspona i padova, neizostavno se moramo zaustaviti kod pojedinih zbivanja i ljudi koji su davali svoj obol njezinu napretku ili su, naprotiv, bili kočnica njezinu razvoju. Pogled na pojedina razdoblja i pojedince u njima, u velikoj je mjeri olakšan vremenskim odmakom: pojedinosti su – kroz minula, dugotrajna i naporna proučavanja – postale jasnijim i odgometane su u svojoj cjelini, omogućena su mirna razčlanjivanja i prosuđivanja, a pojedine su nam osobe postale bliže, određenije i jasnije. I sva se ta povjesna saznanja dopunjavaju, ispravljuju i u svojoj konačnoj odrednici postaju bližim istini.

Nadasve pak postalo je uvjerljivijim poimanje kako je svako naše susretanje s poviješću – uza sve druge prednosti – duboko osobno. Svaki susret s nekim povijesnim zbivanjem i njegovim čimbenicima vraća nas samima sebi; htjeli mi to ili ne, u nama se javlja pitanje: a mi, što bismo učinili u spomenutim okolnostima ili što bismo, imajući ih pred očima, trebali sada poduzeti?

Ako bismo, na primjer, zastali kod šturih podataka o carigradskom patrijarhu **Fociju**, ostala bi nam zatamnjena njegova slika, a njegovi stvari i potezi jednostrani i neuvjerljivi. A to se stanje zadržavalo stotinama godina. Danas znamo: Focije bijaše izuzetna osoba! To se može najprije naslutiti iz nepotpunih podataka koji nam dugo razdoblje bijahu predstavljeni. Tako se nerijetko isticalo kako on u trenutku izbora za patrijarha u Carigradu nije bio svećenik i nije bio u crkvenoj službi, a tada je u 5-6 dana primio propisane redove i postao nadbiskup patrijarh, što nije bilo dopušteno. Pritom nije spomenuto kako je bio izuzetno velik intelektualac – posjedovao je enciklopedijsko znanje, pa i onodobnu teologiju je dobro poznavao.

Nije istaknuto ni to kako je on bio predložen za patrijarha kao osoba koja je pronađena uzajamnim ustupcima te je na izboru dobio gotovo sve glasove – od svih nazočnih samo pet glasača nije Fociju dao svoje glasove. Focijeva se premoć osjećala tijekom cijelog njegova života. Kad je bio po drugi put izabran za carigradskoga patrijarha, svoj je izbor javio

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

rimskom papi, a car je u svom pismu zamolio papu neka ga potvrdi. Papa bijaše spreman priznati Fociju, pa je poslao svoje izaslanstvo koje je trebalo prisustvovati Focijevu ustoličenju i prenijeti mu papine zahtjeve. Nu ozračje je bilo i suviše naklono Fociju. Papini su poslanici ublažili papine zahtjeve i pročitali papino pismo, pa je sabor u miru završio svoj rad. Te godine (879./880.) bilo je prisutno 383 biskupa. Na saboru pak (869./870.), kad je po drugi put ustoličen patrijarh **Ignatij**

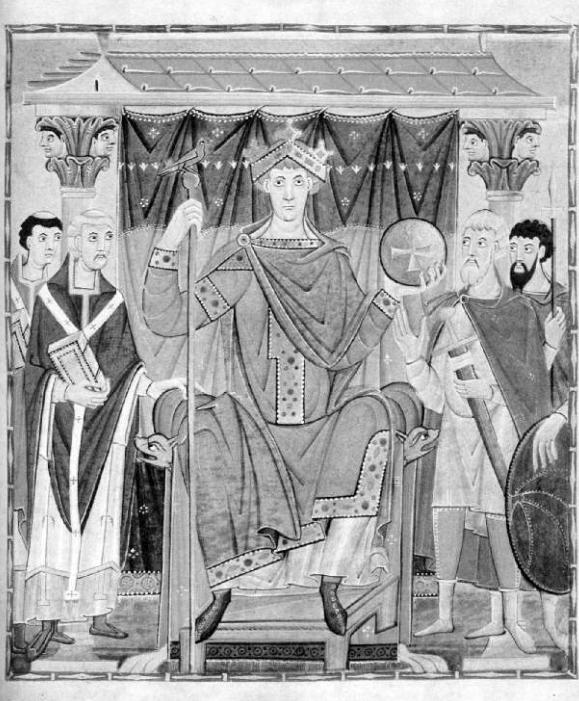
ma i sukobima, posebice onim oko osvajanja i zadržavanja vlasti i ključnih položaja; i sâm bijaše njihova žrtva. Unatoč svim protivljenjima, Focije nije smalaksavao u svojoj revnosti za Boga i njegova Krista, za naviještanje i promicanje kršćanstva. Kad se govori o kršćanskim vjesnicima i svjedocima onoga doba, Focijevo se ime ne može izostaviti. Pritom je ključno pitanje: Kako je proživiljavao svoj odnos spram Boga i Božjega Krista te kako je podnosio svoje tegobe, progonstva i mučeništva? Nakon Focijeve smrti, njegova ga je kršćanska zajednica proglašila svetim!

Ostaje presudno pitanje: U navedenim zapletima nije njegovano uzajamno povjerenje! A ono se uvijek i svugdje mora njegovati. Ako se to ne čini, ono zamire, a njegovo mjesto zauzima nepovjerenje i ono samo od sebe raste, neukrotivo se množe glasovi sumnjičavosti i osudbe.

Zorno to pokazuju događaji polovicom jedanaestoga stoljeća:

Tada je izabran papa **Leon IX.** (1049.-1054.). On bijaše obuzet namislima o obnovi Crkve. Tražeći pogodne suradnike, razmišljao je i o odnosima s Carigradom i kršćanskim Crkvom u njemu. Za glavnoga savjetnika u odnosima s Istokom izabrao je redovnika **Humberta** iz Toula u Francuskoj; imenovao ga je biskupom da Silva Candida i učinio kardinalom. Tada su u međusobnim odnosima porasle napetosti i bujale nesuglasice. Njih su raspirivale različite bizantske djelatnosti na jugu Italije, a napose pismo nadbiskupa **Leona** iz Ohrida, nastalo pod utjecajem patrijarha **Mihuela Cerularija** u Carigradu. U tom pismu traži se od kršćana na Zapadu – od „latina“ da odbace židovske običaje kao što je uporaba beskvasnih kruhova i post subotom. To pismo bijaše prošireno, a dospjelo je i do pape. Papa je tada povjerio kardinalu Humbertu neka na to pismo odgovori, ali nije sigurno je li to pismo stiglo u Carigrad, a pozivalo je na jedinstvo i mir, upozoravalo je na nastrandost u vjeri što se šire Istokom i prekoravalo naprastost carigradskoga patrijarha.

Čini se sigurnim da je car upozorio patrijarha, i on je postao umjerenijim. Papa se zahvalio caru, ali ga je upozorio na loš odnos prema „latinima“ u Carigradu te na

Iz Evandelistara Otona III. (oko 1000. god.)

cije u crkvi „Aja Sofija“, bilo je na prvoj sjednici nazoko 12 biskupa, a na posljednjoj 102 biskupa. Tomu treba nadodati: sabor je sazvao car **Bazilije I.**

Focijeve nesuglasice s Rimom valja promatrati u sklopu velike, postojane i njegovane kršćanske predaje u kojoj bijahu tri moćna žarišta: Jeruzalem, Antiohija i Aleksandrija, a potom – kao onodobna kruna – Carigrad i u njemu „Aja Sofija“ – tada najmoćnije i najraskošnije žarište s istaknutim nastojanjem čuvanja i njegovanja predajom naslijedena blaga.

Uz to je samo po sebi jasno: Focije bijaše čovjek, čovjek sa svojim vrlinama i svojim nedostacima, a ozračje u kojem je djelovao bijaše nemirno, prožeto trivenji-

pokušaj da se okrnje prava patrijarhata u Antiohiji i Aleksandriji. Te pojave daju naslutiti kako je rastao ugled carigradskoga patrijarha i njegovo nastojanje da on vodi glavnu riječ u cijelom kršćanstvu na Istoku. Papa ujedno najavljuje dolazak svoga poslanstva u Carigrad. Poslanstvo je predvodio kardinal Humbert, a s njim su bili kardinal **Friedrich**, kancelar rimske crkve i nadbiskup iz nadbiskupije Amalfi u Italiji. Car ih je lijepo primio i udomio. Susret s patrijarhom, naprotiv, bijaše neugodan. Pravoga razgovora nije ni bilo, ali se razvila polemika, žučljiva i odbojna, kao da se namjerno želi izazvati uvrijeđenost drugoga. Umjeren je u govoru bio samo **Niketas Stethatos**; zapravo on bijaše jedini teolog dorastao poželjnu razgovoru, ali njegov osobni stav nije bio dosta jasan. Patrijarh nije želio sudjelovati u raspri.

Rastanak bijaše unaprijed smišljen: 16. srpnja 1054. papino je poslanstvo došlo u crkvu „Aja Sofija“. Održali su kratak govor pred svećenicima i zaprepaštenim vjernicima, na oltar stavili pisano svjedočanstvo (papinu „bulu“) o osudbi patrijarha i njegovih istomišljenika, otresli prašinu s obuće i rekli: „Neka Bog vidi i sudi!“. Nato su se oprostili s carem i otišli u Rim. Patrijarh u početku nije želio primiti odluku o osudbi, ali se predomislio. Na crkvenom zboru 21. srpnja izrekao je osudu „bezbožne isprave“ i osudio one koji su pridonijeli njezinu nastanku, „bilo svojim savjetima ili samo svojim željama“ (misleći pritom, vjerojatno, na cara).

Dogadjaj, vrijedan žaljenja i brisanja iz povijesti i sjećanja, nije sam po sebi ostavio dubljih tragova; pogodeni su samo pojedinci, ali nije osuđen ni nauk vjere ni vjernici. Bio je to zapravo sraz, nepomišljen sraz, dvojice ljudi koji nisu bili dosta svjesni što čine.

Nu, odnosi su među istočnom i zapadnom Crkvom nastavili s postupnim zamiranjem. Dva su događaja pospješila to zamiranje: Četvrti križarski rat (1202.-1204.) i pad Carigrada u osmanlijske ruke 1453. Četvrti križarski rat poveden je kako bi se oslobođila Sveti mjesti u Palestini, kao što bijaše nakana i ostalih križarskih ratova. Nažalost, taj su rat vodili pretežito francuski velikaši prema naputcima Mlečana, pa križari nisu ni stigli u Svetu zemlju; njihov prvotni cilj trebao je biti Egipat. Na njihovu putu prva žrtva bijaše, na zahtjev Mlečana, Zadar (1202.), a zatim i Carigrad (1204.-1261.). Oba grada bijahu oplaćkana i opustošena, samo se to nasilje u Carigradu dugo zadržalo

(sve dok bizantinski car **Mihail VIII. Paleolog** 1261. nije oslobođio Carigrad i srušio Latinsko carstvo, koje bijahu ustavili križari) i ostavilo teško izbrisive tragove svoga nasilštva. Što se pak tiče pada Carigrada u osmanlijske ruke, treba kratko reći: Zapad nije pomogao Carigradu kako bi se obranio i sačuvao od nadmoćne najeze Osmanlija.

S obzirom na našu glavnu temu, treba dobro istaknuti: premalo je živo sjećanje koliko je velik doprinos istočnoga kršćanstva nastanku i razvoju današnje Europe. Nama je kršćanstvo došlo s istoka, ali su neprestano stizali, također s istoka, istaknuti pojedinci, i to na sve strane, i svojim duhovnim bogatstvom nemjerivo pridobinili ostvarivanju vrhunskih dometa uljudbe, posebno pak graditeljstva i umjetnosti. Tijekom dugih stoljeća njihovi su umjetnici, i na našim hrvatskim prostorima, stvarali djela neprolazne ljepote: u mozaiku, bjelokosti, freskama, pisali su knjige i oslikavali ih sićušnim slikama neprocjenjive vrijednosti. Sva su ta djela cvjetala posvuda – sve do granica do kojih bijaše dopiralo njihovo carstvo: u Carigradu, u Grčkoj, u Hrvatskoj, Makedoniji, Srbiji, Bugarskoj, Rusiji, Italiji, Siriji i Egiptu. A nama bi bilo dosta sjećati se samo koliko su bili pod bizantinskim utjecajem naši gradovi Zadar, Trogir, Split, Krk, Osor i Rab!?

Oko 107. godine putovao je iz Antiohije u Siriji biskup Ignacije – sproveđen je zapravo kako bi u Rimu bio bačen pred divlje zvijeri. Sa svoga posljednjeg puta pisao je pisma kršćanskim zajednicama. O svakoj je zajednici rekao nešto lijepa, ali je lijepo i veoma znakovito ono što je napisao o crkvi u Rimu, a napisao je: „Ona presjeda zboru Ibjubavi!“. Teško je zamisliti nešto ljepše i kršćanstvu primjereno. Jezgru kršćanstva, naime, tvori Isus Krist – zorna objava Boga i njegova čovjekoljublja, sveobuhvatna i bezuvjetna čovjekoljublja. Boga koji opršta i u zajedništvo prima te daje snagu za nov početak, za uskrsnuće u svakom dobu i na svakom mjestu, uskrsnuće za povijest i vječnost.

U događajima, o kojima je riječ, što se zbivahu u Canossi i Carigradu, ta jezgra kršćanstva, čini se, kao da je mimođena. Međutim, nije mimođena u susretu patrijarha **Atenagore** i rimskoga pape **Pavla VI.** u Jeruzalemu 1964.

(nastavit će se)

Što je Europa?

Da bismo donijeli cjelovitu prosudbu o Europskoj uniji, zapitajmo se, što je Europa? Što podrazumijevamo pod pojmom Europa? Od kada je, prema **Ovidijevim Metamorfozama**, Zeus, prerušen u bijelog bika, oteo na morskoj obali mladu feničku princezu Europu, i poveo je na otok Krete gdje mu je rodila eponima minoanske uljudbe, ovo se pitanje stalno postavlja. Otmica i putovanje te mlade kraljevne na leđima sniježno-bijelog bika, simboliziraju onaj trajni nemir i vjekovnu dinamiku Europe. S tom smo dinamikom i danas suočeni kod stvaranja onog oblika europske povezanosti koji nazivamo Europskom unijom.

Prošetajmo se malo kroz povijest. Europsku uljudbu povjesno tvore tri stupa, grčki, rimske i judeo-kršćanske. Tu je grčka baština znanstvene, intelektualne znatiželje, baština grčke „paideje“ i grčkoga „polisa“, u čijim se zametcima nalazi naše poimanje politike, kao – prema **Aristotelu** – znanosti o dobrom životu. Tu je, nadalje, rimska baština označena pojmovima „lex“, „ordo“, „res publica“ i „humanitas“, baština rimskog ideal državnika; on je čovjek („vir“) koga rese krješt („virtus“) i briga za zajedničko dobro („bonum commune“). Tu je, napokon, i kršćanska baština koja naglašava jedinstvenu vrijednost i dostojanstvo svake ljudske osobe, bez obzira na spol, rasu, izobrazbu, imovno stanje i dob.

Na ovoj se baštini kršćanskoga personalizma i humanizma temelje idealni o neotuđivim individualnim i kolektivnim ljudskim pravima, ideal o čovjeku kao osobi koja je vrijednija od cijelog materijalnog svijeta, prema onoj Kristovoj: „Što vrijedi čovjeku da cijeli svijet dobije, ako izgubi svoju dušu“. Ova europska baština rađa tijekom povijesti, kroz nadopunu ili suprotstavljanje, specifičnu srednjovjekovnu kršćansku kulturu, reformaciju, prosvjetiteljstvo, renesansu ili preporod, romantizam, racionalizam, liberalizam, sekularizaciju, sve do postmodernoga etičkog relativizma. To je ono specifično europsko što obično označujemo pojmom „Zapad“, koji se ne smije poistovjetiti sa zemljopisnim zapadom Europe, jer ni Grčka, ni Rim, ni Palestina to nisu.

Odatle nastaju one odlike Zapada, odvajanje duhovne od svjetovne vlasti, pravna država ili vladavina prava, društveni pluralizam, personalizam. Na ovoj duhovnoj potki stoljećima se veze kultu-

NA TRAGU ISTINE O EUROPSKOJ UNIJI (I.)

ralni tepih Europe, one Europe, koja je usprkos svojoj unutarnjoj različitosti tvorila temeljno jedinstvo, ili – kako reče **Alberto Moravia** – sag, s jedne strane šarolik, a s druge duboko jednobojan. I upravo radi ovoga povijesnog temeljnog jedinstva Europe treba naglasiti, da se u naše doba ne može graditi duh europskoga zajedništva ni isključivo, ni pretežno, na gospodarskim, financijskim ili vojno-sigurnosnim interesima. Ako smo naučili lekciju povijesti, onda nam mora biti jasno, da su za stvaranje europskoga zajedništva potrebni drugi integrirajući čimbenici, kao što su vizija zajedničke budućnosti, zajedničke subbine, zajednički etički kodeks osobnog i skupnog ponašanja, kodeks – kako reče papa **Benedikt XVI.** prilikom svog posjeta Hrvatskoj – koji se zasniva na apsolutnim etičkim vrijednostima koje doznajemo kroz savjest, bez čega se vrijednosni pluralizam pretvara u anarhiju, koja, kako nas nedavno iskustvo uči, brzo prelazi u autokraciju, diktaturu i totalitarizam. Upravo su radi negiranja ovih nepromjenjivih naravnih etičkih vrijednosti propali u moru krvi pokušaji da se Europa ujedini na marksističko-komunističkim, ili fašističko-nacističkim temeljima.

Što je Europska unija?

Iskonska vizija europskog ujedinjenja bila je u okvirima zajednice koja bi očuvala nacionalni identitet svojih članica, zajednice, koja bi izvršila integraciju svojih država članica, ali ne njihovu assimilaciju.

Od Pariškog ugovora iz 1951., kojim je stvorena Europska zajednica ugljena i čelika, preko Rimskih ugovora iz 1957., kojima je osnovana Europska ekonomska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju, preko Ugovora iz Maastrichta iz 1992., koji je uveo zajedničko europsko građanstvo i europski novac „EMU“, pa Amsterdamskog ugovora iz 1997., kojim su dogovorene mjere za jačanje političke integracije i za širenje prema istoku, zatim preko ugovora u Nice iz 2001., koji je definirao institucijsku strukturu tijela EU, Unija se od početno zamišljene zajednice ravnopravnih država pretvarala sve više u nadržavu.

Piše:

Prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

Konačno, Lisabonskim sporazumom, koji je stupio na snagu 2009. godine, EU se pretvorila u neoliberalnu federalnu diktaturu koja pogoduje interesima velikih gospodarskih korporacija, u saveznu državu s velikim manjkom demokratičnosti. Recimo par riječi o tomu Lisabonskom sporazumu ili ugovoru. Taj je zamršeni i nečitak dokument od 150 stranica donesen zapravo da se izbjegne doношење Ustava, jer je za Ustav potreban

članovi Europskog vijeća. On predstavlja Uniju u međunarodnim odnosima. Dakle, čovjeka, koji predstavlja pola milijarde stanovnika, ne bira narod, nego ga postavlja Europsko vijeće. Usput spomenimo, da je prema dostupnim informacijama sadašnja mjesecna plaća toga europskog predsjednika 234.480,- kuna.

Što se pak tiče Europskog parlamenta koji sada broji 736 zastupnika, a u kojem bi Hrvatska imala vjerojatno 12 zastupnika, on može samo raspravljati i davati svoje mišljenje o zakonima koje predlaže izvršno tijelo, Europska komisija. Zastupnici u Europskom parlamentu ne predstavljaju svoje države članice, nego su organizirani u europskim političkim strankama. Europska komisija, kao izvršno tijelo, predlaže zakone i podnosi te prijedloge Parlamentu na prvo čitanje, koji te prijedloge sa svojim mišljenjem dostavlja Vijeću ministara. Ako Vijeće ministara njih ne usvoji, napravi tzv. „zajedničku poziciju“ i sve to dostavi na drugo čitanje Parlamentu, koji može prihvatiti „zajedničku poziciju“, ili dati na nju daljnje amandmane, ili nju odbaciti. Konačno usvaja prijedloge Vijeće ministara i tada oni postaju zakon.

Spomenuta Europska komisija ima vrlo značajnu ulogu. Ona priprema i predlaže pravne akte, sastavlja nacrt proračuna, provodi usvojene pravne akte i zastupa EU u međunarodnim pregovorima. Europska komisija se sastoji od 27 komesara imenovanih na razdoblje od 5 godina, a osim njih zapošljava preko 23.000 djelatnika i oko 10.000 vanjskih suradnika. Vijeće ministara (poznato i kao Vijeće EU) čine 27 ministara vlada. Ono odobrava zakone, te ima temeljnu ulogu u gospodarskoj, vanjskoj i sigurnosnoj politici EU, iako njegovi članovi nisu birani na demokratskim izborima, nego postavljeni. Da bi prijedlog zakona prošao u Vijeću ministara, mora za njega glasovati 55 posto država članica putem svojih ministara u tome vijeću, što predstavlja najmanje 65 posto stanovnika EU. Dakle, ministri „malih“ članica u Vijeću ministara nemaju nikakvu obranu protiv nadglašavanja.

Što se pak, tiče Europskog suda njegova je bitna uloga proširenje i ojačanje nad-

Istraživanje Što građani misle o članstvu

Za samo 26% Hrvata dobro je biti član EU

Rezultati raspisa iz rujna 2009.

referendum u zemljama članicama, dok ugovor ili sporazum prolazi i ratifikacijom u nacionalnim parlamentima (osim u Irskoj). Drugim riječima, Lisabonski sporazum je zaobilazeњe referendumu, instrument o sudbini naroda bez dopuštenja tomu narodu da izrazi svoju volju. Stvaranjem mnogih obilježja nadržave, EU se sada razotkriva, po riječima profesora **Tomca**, ne samo kao konцепcija postnacionalne budućnosti, nego kao jedna verzija stare komunističke ideje internacionalizma i ograničene suverenosti (Z. Tomac, „Hrvatski list“ 22. 3. 2007.). Ulaskom u EU Hrvatska bi postala jedna od manjih provincija u toj golemoj multinacionalnoj nadržavi.

Deficit demokratičnosti se očituje i u ustroju i funkcioniranju institucija EU. Institucije EU su: Europski parlament, Europsko vijeće, Vijeće EU (nazvano i Vijeće ministara), Europska komisija, Europski sud, Europska središnja banka i Revizijski sud. Predsjednika Europskog vijeća, koje sačinjavaju predsjednici država ili vlada članica EU, postavljuju

nacionalne vlasti Europske komisije. Sud se sastoji od 27 sudaca i 8 tzv. „advocates general“, što se obično prevodi kao „pravobranitelji“. Od ovih pravobranitelja 5 „velikih“ zemalja daju stalne, a 3 „manje“ zemlje daju na 6 godina svoje predstavnike. Možemo se zapitati, svako koliko godina će predstavnici 22 „manjih“ zemalja doći na red da daju svoga pravobranitelja? Spomenimo još i to, da Lisabonski sporazum normira i izlazak iz EU. Izlazi se iz Unije pregovorima s Vijećem koje o tome odlučuje kvalificiranom većinom, bez članice koja izlazi, uz prethodnu suglasnost Europskog parlamenta. Ako se sporazum o tom ne postigne, ugovorne obveze članice prestaju dvije godine nakon njezina zahtjeva za izlazak.

Dakle, možemo ukratko reći, da sadašnju „postlisabonsku“ strukturu EU karakteriziraju nedemokratičnost u izboru članova političkih institucija, i utjecaj izvršne vlasti na zakonodavne postupke, što je pretvaranje liberalne demokracije u diktaturu.

Interes velikih korporacija: osvajanje tržišta

Pogledajmo sada vrlo kratko utjecaj ovako strukturirane EU na gospodarski život njezinih članica, s posebnim osvrtom na eventualni ulazak Hrvatske u EU.

Jedno od temeljnih načela EU je sloboda kretanja ljudi, robe, usluga i kapitala. To omogućuje da kapital bogatijih članica pokupi i prisvoji nacionalna dobra gospodarski siromašnjih članica. Što se tiče Hrvatske, taj nesmetan ulazak stranog kapitala u Hrvatsku otvorio bi vrata rasprodaji nacionalnog bogatstva Hrvatske, osobito vode, šuma, slavonskih ravnica, zemljišta na otocima i jadranskoj obali. Zar smo zaboravili učenjivanje Hrvatske već kod pregovora za njezin ulazak u EU: zabrana proglašenja gospodarskog pojasa na moru, iako taj pojas normira i dopušta međunarodna Konvencija o pravu mora (1982.), te iako su ga proglašile najmanje 132 priobalne zemlje, kao i suspendiranje važenja prema Sloveniji i Italiji čak i onoga pravnog hibrida nazvanog ZERP koji Konvencija ne poznaje, što sve ima za posljedicu golemu pljačku ribljeg fonda u tom dijelu hrvatskoga mora? Ili smo zaboravili izuzimanje hrvatsko-slovenskog spora oko granice na moru iz nadležnosti Međunarodnoga suda pravde?

Vidjet ćete koje će sve moguće i nemoguće uvjeti eurokrati postavljati Hrvat-

skoj sada tijekom razdoblja tzv. monitoringa. Ne će se zadovoljiti potpuno nedužnim generalom **Gotovinom**, koga je hrvatska politička elita žrtvovala kao ulaznicu za svoje sinekure u EU. Dodajmo još i to, da će po ulasku u EU tržište gospodarski slabijih članica biti preplavljen proizvodima gospodarski jačih, što će imati za posljedicu smanjenje BDP-a onih prvih, nezaposlenost u njima, a time i pad kupovne moći njihovih građana. Ne zaboravimo, da je EU tvorevina koja favorizira velike gospodarske korporacije. Neoliberalna načela kojima se EU rukovodi jesu: deregulacija, liberalizacija slobodnog tržišta, rezanje javnih troškova, uvođenje tzv. mjera strogoće („austerity measures“) prilikom reprogramiranja nacionalnih finansijskih obveza svojih članica (Grčka, Irska, Portugal, Španjolska itd.), što ne pogoduje zaštiti radnika.

Ovdje moramo reći istinu, pa makar ona rušila iluzije. „Stara Europska zajednica“ od 15 članica je bila gospodarska i vojna organizacija protiv nadmoćnijeg neprijatelja Rusije (SSSR-a) i Kine, dok je „Nova Europska unija“ organizacija snažnijih europskih država protiv slabijih, s glavnim ciljem osvajanja novih tržišta. To često isticano jedinstvo EU je fikcija, jer je EU u sebi podijeljena na stare, bogatije, razvijenije, i nove, siromašnije članice. Prve tvore tzv. „hearthland“, a druge „rimland“. Možemo postaviti pitanje, što će biti kada se zasiti interno tržište EU, kada se ukaže potreba za novim tržištima? Tada će početi prava europska kriza. Upravo radi toga, zbog nužnosti osvajanja novog tržišta od 70 milijuna potrošača, nastoji se primiti u EU civilizacijski, kulturnalno i vjerski sasvim neeuropsku Tursku.

EU je skupa

Proračun EU pune 4 vrste prihoda, (a) poljoprivredne pristojbe (oko 2 posto ukupnih proračunskih prihoda), koje se prikupljaju od carina na uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemalja koje nisu članice EU, (b) carine (oko 13 posto ukupnih proračunskih prihoda), koje se prikupljaju na uvoz iz zemalja nečlanica EU, (c) udio u prihodima od PDV-a (oko 35 posto ukupnih proračunskih prihoda), te (d) uplate razmjernog dijela BNP, koje čine polovicu ukupnih sredstava proračuna EU.

Nacrt proračuna sastavlja Europska komisija, a usvaja ga Vijeće ministara. No, gle čuda! Tu postoji i nešto što se naziva „korekcija za Ujedinjeno Kraljevstvo“

(„UK-correction“). Naime britanska „iron lady“ **Margaret Thatcher** je 1985. izborila posebnu povlasticu za Ujedinjeno Kraljevstvo opetovanom izrekom: „I want my money back!“ (Hoću svoj novac natrag!). Prema tim pogodnostima britanski bi se doprinosiskake godine umanjivao za dogovoren iznos, koji se u EU proračunu vodi kao „UK-correction“. Taj nedostatak nadoknađuju sve ostale zemlje članice EU uplatom dodatnog iznosa za Ujedinjeno Kraljevstvo. Tako u proračunu Unije za 2011. godinu kao „UK-korekciju“ Slovenija mora uplatiti dodatnih 14,3 milijuna eura, Njemačka 182,2 milijuna eura, Italija 635,5 milijuna eura, a Mađarska 39,8 milijuna eura.

Ponekad se čuje tvrdnja, da bi Hrvatska pristupanjem EU mogla „izvući“ velik novac iz fondova EU i pokriti svoj rastući inozemni dug. No za „izvlačenje“ novca su potrebni komplikirana procedura i stručnost, a kako je iskustvo s prepristupnim fondovima EU pokazalo, Hrvatska se nije pokazala vještom u ovome. Što se pak tiče saniranja duga pogledajmo primjer Grčke, koja je od središnjice EU dobivala više nego što je davala. No usprkos tomu ona je upala u tešku finansijsku krizu. EU će joj pomoći da reprogramira svoj dug, ali pod uvjetom da Grčka vrati sve ono što joj je dužna. U međuvremenu zbog straha od platežne nesposobnosti i stečaja (tzv. „default“) mnogi će investitori povući svoja ulaganja i ostaviti grčko gospodarstvo u velikoj nezaposlenosti i s velikim gubitkom prihoda.

Regionalizacija i deetatizacija

U postupku brisanja državnih granica i ujednačavanja nacionalnog identiteta svojih članica, EU provodi postupak mikro i makro regionalizacije. EU ne briše samo vanjske granice među svojim državama članicama, nego kao federacija s tendencijom prema unitarnoj nadržavi, ona usitnjava ili okrupnjava svoje članice u provincije ili regije. Za priznanje jedne države međunarodno pravo traži jasno određeno područje s vanjskim granicama, jasno određeno stanovništvo, i učinkovitost vlasti na tome području. Politikom regionalizacije EU pokušava oslabiti nacionalnu posebnost i cjelovitost nacionalnog identiteta svojih članica. U EU se stvaraju okrupnjene makro-regije, i usitnjene mikro-regije.

(nastavlja se)

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (V.)

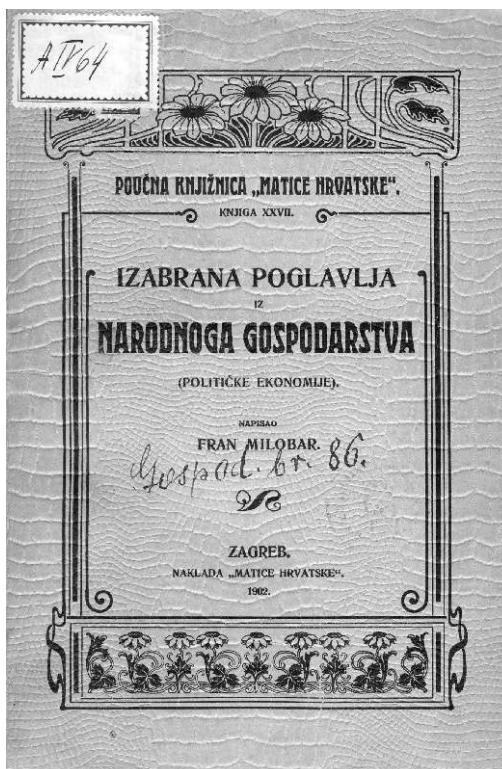
28. VI. 1869. U Mostaru je rođen **Osman Nuri HADŽIĆ**, a umro je 23. prosinca 1937. u Beogradu. Hadžić je, uz Safvet-bega Bašagića, Ademagu Mešića i braću Hrasnica (Avdi-beg, Halid-beg i Mahmud-beg) bio pionir pravaške misli među b-h muslimanima. Pisao je za franjevački propravaški *Glas Hercegovca* i često surađivao s „nestorom pravaške misli u Bosni“ Ivanom Azizom Miličevićem pod zajedničkim pseudonimom Osman-Aziz. Njih dvoje zajedno objavljaju 1894. prvi muslimanski kalendar Mearif. Uz pomoć Frana Supila dobiva stipendiju za studij prava u Zagrebu, gdje sudjeluje u paljenju mađarske zastave 1895., za što će odležati četiri mjeseca u zatvoru. Godinu dana prije objavio je knjigu *Islam i kultura*, kojom je htio na jednostavan način objasniti značenje i temelje islama. U knjizi je pohvalio Hrvate, a naročito Starčevića, za razumijevanje muslimana te isticao srpsku mržnju spram islama. Hadžić je aktivno sudjelovao u razvoju Čiste stranke prava. Po završetku studija vraća se u BiH, gdje pokreće prohrvatski *Behar*. S Ademagom Mešićem surađuje u razvijanju prohrvatske Muslimanske napredne stranke (MNS), odnosno Muslimanske samostalne stranke (MSS). U južnoslavenskoj državi postupno je evoluirao u smjeru srpstva/jugoslavenstva (boljka mnogih bivših pravaša), pa je 1929. postao i članom Državnog savjeta. (1)

22. X. 1869. U Krapini je rođen **Mirko KOŠUTIĆ**, poznati pravnik i frankovac. Umro je 9. svibnja 1945. u Beču. Bio je sudac na Veleizdajničkom procesu 1908.- 1909. Nakon uspostave Kraljevstva SHS jedan je od mnogih proganjениh frankovaca. Na izborima u studenom 1920. izabran je kao član HSP-a za zagrebačkog zastupnika u beogradskoj skupštini. Bio je i gradski zastupnik u Zagrebu. Zbog neslaganja s uspostavom veza između nekih pravaša i Pašićeve Narodne radikalne stranke s ciljem proturadićevskog djelovanja, osniva 1923. s istomišljenicima Starčevićevu hrvatsku stranku prava (SHSP) s glasilom *Hrvatska*. Tijekom 1925. podržava oportunističku Radićevu politiku zbog čega je žestoko napadan iz HSP-a, no SHSP os-

Priredio:

Mladen KALDANA

vaja pet mandata u zagrebačkom gradskom zastupstvu. Zbog rascjepa u SHSP-u Košutić osniva u prosincu 1926. Hrvatsku narodnu Starčevićevu stranku

(HNSS). U NDH je bio, među ostalim, saborski zastupnik. Potpisnik je Memoranduma od 1. studenog 1942., koji je skupina starih pravaških zastupnika na čelu s predsjednikom Sabora Markom Došenom uputila Paveliću. Memorandum je kritizirao niz aspekata ustaške politike i predlagao mjere za popravljanje teškog stanja u NDH. Pravaši Mirko Košutić i Krunoslav Lokmer te još jedna osoba napisali su 1943. zakonsku osnovu koja je trebala postati građanskim zakonikom NDH. (2)

19. XII. 1869. U Petrinji je rođen **Fran MILOBAR**, jedan od najvećih umova frankovaca i kršćansko-socijalnih pravaša. Umro je u Zagrebu 9. listopada 1945. U Grazu i Zürichu studirao je medicinu, prelazi na studij političke ekonomije i završava ga u Zürichu. Doktorirao je filozofiju i pravo. Bio je novinar i

publicist, uvodničar pravaških novina, političar i saborski zastupnik (biran 1910. i 1911., pozvan 1942.), izvanredni i redoviti profesor financija (1910.-1939.) na zagrebačkom Pravnom fakultetu. Kao polihistor pisao rasprave s područja državne i pravne povijesti, gospodarstva i politologije. U prvom razdoblju piše povijesno-pravne studije o hrvatskom pravu na BiH, najpoznatije je iz 1898. *Bosnien und das kroatische Staatsrecht*. U gospodarstvu istupa kao zagovornik solidarizma te protivnik marksizma i ekonomskog liberalizma. Jedan je od istaknutijih ljudi u skupini kršćansko-socijalnih pravaša oko lista *Hrvatstvo* te jedan od pokretača njihove fuzije s frankovackom Starčevićevom hrvatskom strankom prava u rujnu 1910. Napisao je načela Hrvatskog akademskog pravaškog kluba „Kvaternik“ koja su usvojena početkom 1928. Pozdravio je osnutak NDH, ali nakon Rimskih ugovora 18. svibnja 1941. postaje kritičan prema ustaškom režimu. Potpisnik je Memoranduma iz studenog 1942., koji je skupina starih pravaških zastupnika na čelu s predsjednikom Sabora Markom Došenom uputila Paveliću. (3)

(nastavit će se)

Bilješke:

(1) S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 326.-328.; Zlatko HASANBEGOVIĆ, *Muslimani u Zagrebu 1878. – 1945. Doba utemeljenja*, Zagreb 2007., 32., bilj. 28.; Mustafa IMAMOVIĆ, *Pravni položaj i unutrašnji politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, Sarajevo 1976., 175.-178.

(2) *Tko je tko u NDH*, 200.; Paulina RADONIĆ VRANJKOVIĆ, „Gradske i parlamentarni izbori u Zagrebu 1927. godine“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* (dalje: *Radovi*), 40/2008., 266.; Hrvoje MATKOVIĆ, „Veze između frankovaca i radikalaca od 1922–1925“, *Hrvatske znanosti* 15/1962., 44.-49.

(3) *Tko je tko u NDH*, 274.-275.; „Prilozi uspomenama dra Branimira Jelića“, (priredio J. Jareb), *Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*, (pr. Jere Jareb), Cleveland 1982., 237.-294. (241., bilj. 2.).•

POKOLJ RANJENIKA U BOLNICI BRESTOVAC 1945. GODINE

Piše:

Domagoj NOVOSEL, prof.

U prethodnom broju *Političkog zatvorenika* (br. 231, lipanj 2011.) pisao sam o zločinima koje su pripadnici Jugoslavenske armije počinili u Gračanima nedaleko Zagreba. U navedenom sam se tekstu osvrnuo i na pokolje koje su partizani počinili u bolnici Brestovac na južnim obroncima Medvednice, ali sam istaknuo da je to tema koju treba zasebno

ga, Dežman ju je beskrajno volio, te je na njegov poticaj 1909. bolnica Brestovac i otvorena. Sam Dežman postao je njezin prvi ravnatelj i tu je dužnost obnašao do 1922. Ljerka Šram nije prizdravila, te je

mer darovaо je gradu Zagrebu 16 jutara svoje šume, na kojoj je bolnica sagrađena. Iako je u samom gradskom poglavarstvu bilo protivnika ove gradnje, bolnica je zazivjela. Stalnom nadogradnjom postala je jedno od najsvremenijih lječilišta za plućne bolesti u Europi. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata Brestovac je postao vojnom bolnicom, a nadograđene su i vojne barake s dvije stotine ležajeva. Nakon 1918. Brestovac je poluvojna, a polucivilna bolnica. U takvoj će situaciji dočekati i Drugi svjetski rat u kojem će postati stratište hrvatskih vojnih ranjenika i bolesnika.

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Brestovac ponovno postaje vojna bolnica pod upravom Ministarstva domobranstva odnosno Ministarstva oružanih snaga. Sada već velikim bolničkim kompleksom zapovijedao je poručnik **Dinko Kordić**, a ravnateljem bolnice imenovan je **prim. dr. Josip Barilar**. Uz ravnatelja se nalazio i tada sam hrvatski vrh specijalista za plućne bolesti: **prof. dr. Ivan Drinković**, **prim. dr. Tadija Drinković** i **prim. dr. Viktor Omejec**. Naravno, bio je ovdje i cijeli niz drugih doktora i raznoga bolničkog osoblja, jer se radilo o velikom i elitnom bolničkom zdanju. Iako se bolnica nalazila u planini, okružena šumom, bila je dobro zaštićena od mogućih partizanskih napada sa strane Hrvatskog zagorja. Bila je pod nadzorom odabranih domob-

Proslava 25. obljetnice rada bolnice Brestovac (1934.).

obraditi. Zbog toga sam u ovom broju odlučio posvetiti nekoliko rečenica hrvatskim ranjenicima, uglavnom pripadnicima Hrvatskih oružanih snaga (HOS) – koje su komunističke snage pobile u svibnju 1945. suprotno svim ratnim pravilima.

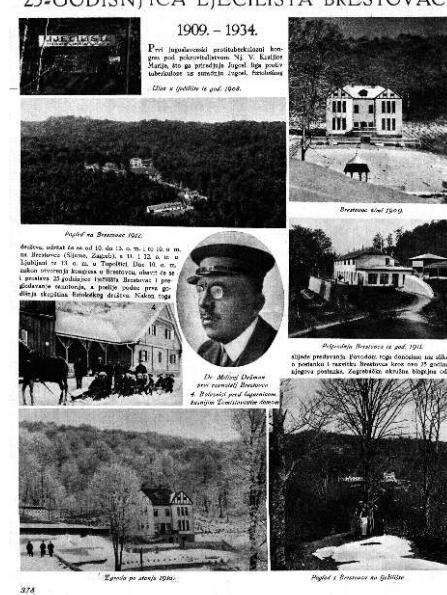
No prije nego što nešto kažem o samim tragičnim događajima, valjalo bi štovanim čitateljstvu u nekoliko crta opisati povijest bolnice Brestovac.

Bolnica Brestovac službeno je otvorena 22. svibnja 1909. Nastala je kao projekt poznatog zagrebačkog lječnika **dr. Milića Dežmana**. Smještena na 846 metara nadmorske visine, predstavljala je idealno mjesto za liječenje tuberkuloze i ostalih plućnih bolesti. Prema tadašnjim medicinskim kriterijima, lokacija je ispunjavala sve uvjete za oporavak bolesnika. Prema priči koja još i danas kruži među starim Zagrepčanima, Milivoj Dežman napravio je sve kako bi otvorio lječilište, jer je od tuberkuloze bolovala ljubav njegova života, zagrebačka glumica **Ljerka pl. Šram**. Iako je bila udana za drugo-

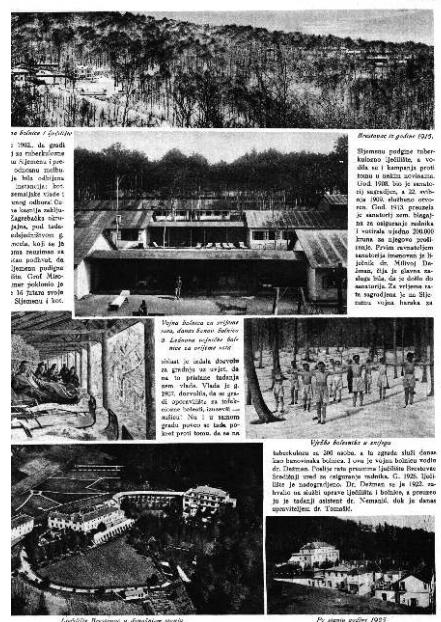
preminula 1913. To je navodno toliko shrvalo Dežmana da se na neko vrijeme sklonio iz Zagreba.

Područje Brestovca u to je vrijeme pripadalo šestinskom vlastelinstvu, odnosno grofovima Kulmer. Grof **Miroslav Kulmer**.

25-GODIŠNJA LJEČILIŠTA BRESTOVAC

Slikovni prilog u "Svjetu" 1934.

HSPD Podgorac iz Gračana s osobljem bolnice nakon koncerta za bolesnike (29.6.1941.)

ranskih stražara, a blizina Gračana u kojoj se nalazila Poglavnika rezidencija Vila Rebar davala je dodatnu sigurnost. Naime Vilu Rebar su neprestano štitile jedinice PTS-a, pa nije bilo bojazni da partizani upadnu na područje koje su štitile visoko-motivirane i dobro naoružane hrvatske postrojbe.

Bolnica je živjela svoju kolotečinu, u nju su neprestano dovoženi novi bolesnici, civilni i vojnici, iako su u to ratno vrijeme vojne osobe imale apsolutnu prednost. Za društveni život brinula se i vlastita kru-govalna postaja, a bolesnici su imali mogućnost praćenja „Hrvatskog slikopisa“. Za ono vrijeme poprilično napredni oblici zabave i društvenog života.

Rat se bližio kraju i psihoza na Brestovcu postajala je sve veća. Poneki lakši bolesnici, sluteći što će partizani učiniti s njima, odlučuju se na povlačenje prema Austriji. Ipak, velika se većina prepusta sudbini, odlučna dočekati promjenu vlasti pod zaštitom Crvenog križa. Prema nekim kazivanjima, borbeniji su hrvatski vojni ranjenici imali plan od bolnice napraviti utvrđenje, te se oružjem oduprijeti nadlazećim partizanima. No većina bolesnika, a pogotovo bolničkog osoblja odbaciла je ovaj plan.

Devetog svibnja 1945. rano ujutro, oko 4 sata, u Gračanima je započela velika bitka između hrvatsko-njemačkih snaga u povlačenju i nadirućih jedinica Jugoslavenske armije. Sukobili su se dijelovi 7., 8. i 9. hrvatske divizije te 181. njemačke divizije s jedne strane, te VI. ličke proleterske brigade i XVII. srpske brigade s druge strane. Bitka je bila žestoka,

no budući da sam prije nekoliko godina već detaljnije pisao o njoj u Političkom zatvoreniku (2006.), ne bih se na ovom mjestu ponavljao. U općem metežu koji je nastao u Gračanima, poneki su mještani spas pokušali pronaći i na Brestovcu. Tamo su donijeli ne baš lijepo vijesti o onome što se zbiva u Gračanima.

Na širem području Gračana u tom su se trenutku našli i pripadnici talijanskih partizana, preciznije divizije „Garibaldi“. Pred snažnim naletom hrvatskih snaga u povlačenju, Talijani su se povukli u bolnicu Brestovac. Bilo je to rano popodne 9. svibnja. Hrvatske ih jedinice više nisu gomile, već su se užurbano prebacivale preko Medvednice u Hrvatsko zagorje. Bolničko osoblje i bolesnici bili su iznenadeni pristojnim vladanjem talijanskih vojnika, koji su se nakon kraćeg zadržavanja uz pozdrave povukli natrag prema Zagrebu. Neizvjesnost je trajala i dalje, očekivao se dolazak srpskih partizana, što se uskoro i dogodilo. Oko 17 sati u bolnicu dolaze pripadnici VI. ličke proleterske brigade pod zapovjedništvom generala Đoke Jovanića.

Iako su prvo imali namjeru pobiti i liječničko osoblje, dr. Tadija Drinković uspješno ih je razuvjerio, navodeći da su im liječnici potrebni, jer će pomoći i partizanskim ranjenicima. No, bolesnicima, osobito hrvatskim vojnicima, nije bilo spaša. Svi bolesnici morali su ustati iz svojih kreveta dok su partizanske straže pretražile barake. Potom su svi, njih 210, i službeno zarobljeni, protivno svim vojnim konvencijama. Partizani su hrvatske vojниke djelomično razodjenuli i uzeli im

obuću, a potom ih zatvorili u barake 10 i 12. Tamo su ih vezali žicom i vodili na obližnje stratište Obernjak. Liječnici su pokušali spasiti živote bolesnika, ali time su i sami sebe doveli u težak položaj. Iako je, prema dokumentima ljekarnika Miroslava Haramije, koji je vršio ukope ubijenih, na području Brestovca (Obernjaka) pobijeno 40 ljudi, bolničko je osoblje evidentiralo ukupno 210 ubijenih, između ostalog i vojnog zapovjednika bolnice – poručnika Dinka Kordića. Na obližnjoj lokaciji „Stare senokoše“ evidentirano je još osam žrtava.

Egzekucije su se mahom obavljale noću, uglavnom vatrenim oružjem. Partizani su sve željeli svršiti što prije, jer je uskoro u bolnicu doveden cijeli kontingenjt njihovih ranjenika. Bolničkom su osoblju poštovanji životi jer su ih partizani trebali za liječenje vlastitih bolesnika. Bila je to česta praksa u zagrebačkim bolnicama 1945., kad su hrvatski ranjenici doslovno bacani iz kreveta kako bi se napravilo mjesto za partizanske bolesnike. Na žalost, to je do danas ostala preslabo istražena tema u hrvatskoj historiografiji.

Godine 1968. Brestovac je zbog sremenijih načina liječenja tuberkuloze napušten. Danas izgleda sablasno, njegove ruševine doimljaju se poput grada mrtvih, krijući u svojoj bližoj okolini leševe više od dvije stotine okrutno pobijenih hrvatskih bolesnika i ranjenika. Godine 2010. članovi svih gračanskih civilnih udruga okupljenih u zbor „Dani sjećanja na žrtve komunizma“ postavili su križ na stratište Brestovac (Obernjak), a 2012. postavit će se i mramorna ploča u čast pobijenih, kako se njihova žrtva za Hrvatsku nikada ne bi zaboravila.

Bibliografija:

- Marušić, Milan: *Žrtve komunističkih zlodjela u Zagrebu* (Zagreb, 2001.)
- Novosel, Domagoj: *Gračanska kronika* (Zagreb, 2008.)
- Žrtva znak vremena, *Zbornik radova Petog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa* (Zagreb, 2011.)
- „Izvještaj o radu na pokapanju lješina i strvina na teritoriju Mjesnog Narodno Oslobođilačkog Odbora u Gračanima“ •

KOMEMORACIJA NA GROBIŠTU PANCERICA

Od 1995. godine, na drugu nedjelju lipnja tradicionalno se održava komemoracija žrtava na grobištu Pancerica u Virje Otoku, u općini Cestica. Kao što smo više puta izvještavali, grobište Pancerica je nastalo u prvoj polovici lipnja 1945. godine, kad su jugoslavenske vlasti koje su „oslobodile“ zemlju, koristile tenkovske jarke za popunjavanje ljudima koje su odredile za likvidaciju. Prema izjavama svjedoka, na ovom području postoje tri jame s ukupno 172 žrtvama: dvije su na trasi protutenkovskog rova, a treća je udaljena nekoliko stotina metara cestom prema dravskom mostu, današnjem međudržavnom prijelazu Otok Virje – Ormož.

I ove godine komemoracija je održana pod pokroviteljstvom općine Cestica. Sjećanju na žrtve i misi zadušnici za žrtve grobišta Pancerica ove je godine prisustvovalo stotinjak ljudi. Uz mještane Otok Virje i župljane župe Križovljani, ove godine odavanju počasti pridružili su se i predstavnici udruga iz Čakovca, Varaždina, Varaždinskih Toplica, kao i udruga

branitelja općine Petrijanec. Tu su bili i predstavnici općine Cestica, a pozivu Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava odazvao se i prof. dr. Šime Ivanjko, počasni konzul Republike Hrvatske u Mariboru. (Franjo TALAN)

VUKOVIĆI: POČAST POGINULIM BRANITELJIMA

I ove je godine, 2. srpnja, u pougarskom selu Vukovići svečano je obilježena 19. obljetnica pogibije hrvatskih branitelja u Domovinskom ratu. Tom prigodom je župnik dobretičke župe **fra Krešimir Vukadin** u novoobnovljenoj kapelici sv. Franje u Vukovićima služio svetu misu zadušnicu za sve poginule hrvatske branitelje u Domovinskom i pогинule vojнике u Drugome svjetskom ratu s ovih prostora. Nakon misnog slavlja položeni su vijenci na spomen-obilježju. Osim mještana i bivših branitelja iz Vukovića, vijence su položili i načelnik općine Dobretići **ing. Marko Dražetić** te ministar u Vladi Srednjobosanske županije **Ivica Davidović**, dipl.pravnik.

Nakon službenog dijela programa uslijedilo je prijateljsko druženje i ručak. Tom je prigodom dogovoren okvirni program za dvadesetu obljetnicu koja će se održati 16. lipnja 2012. godine. Između brojnih aktivnosti, bit će promoviran i dokumentarni film „Pougarje - 20 godina ponosa i slave“ novinara HTV-a Mira Aščića. (Ivo AŠČIĆ)

S komemoracije

XIX. KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE ODRŽAN U BERLINU

U Berlinu je, pod mottom *Savladavanje komunističke prošlosti u europskoj usporedbi*, od 14. do 18. lipnja 2011. održan XIX. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (INTER-ASSO), na kojem su sudjelovali izaslanici iz 13 zemalja članica Inter-Asso-a, među kojima i iz Hrvatske, koju su na ovom Kongresu zastupali

Alfred Obranić, predsjednik HDPZ-a, i **Ljubomir Brdar**.

Kongres je održan u konferencijskoj dvorani Zaslade njemačkog Bundestaga za savladavanje posljedica komunističke diktature i uz veliku medijsku, organizacijsku i finansijsku potporu te Zaslade a posebno njezine ravnateljice **dr. Anne Kaminsky**, koja se svojim referatom na temu *Suočavanje s komunističkim diktaturama u europskoj usporedbi*, što ga u malo skraćenoj verziji donosimo u cijelosti, izvrsno uklopila u motto XIX. kongresa.

Kongres je počeo prema predloženom dnevnom redu. Predsjednik Inter-Asso-a **Jure Knežović** otvorio je njegovo zasjedanje, te je nakon pozdrava nazočnima i utvrđivanja kvoruma podnio izvješće Predsjedništva o radu u proteklom razdoblju od XVIII. kongresa.

Nakon rasprave koja je uslijedila, Kongres je izvješće jednoglasno prihvatio. Potom je dr. Anna Kaminsky u zanimljivom referatu prikazala sliku stanja savladavanja posljedica komunističke diktature u nekoliko država, koje inače slove kao napredne baš u savladavanju tih posljedica. Evo njezina referata, održanog 15. lipnja:

Suočavanje s komunističkim diktaturama u europskoj usporedbi

«Komunističke diktature su u svakoj od država u kojima su vladale, ostavile jasno vidljive tragove. To se može utvrditi u mnogim područjima. Najjasnije su vidljive ogromne monumentalne građevine, koje bi trebale svjedočiti o pobjedi socijalizma, a većinom su samo izraz zabluda i oholosti vladajuće klase, kao na pr. građevine u Varšavi i Bukureštu. Ali također vidljive znakove paranoje ili državne represije, kao što su utjelovljene u Berlinском zidu ili stotinama tisuća bunkera u

Piše:

**dr. sc. Renata KNEZOVIĆ,
LFUK, Bratislava**

Albaniji. Ili još uvijek postojeći zatvori koji se često i dalje koriste, ostaci logora, koje priroda postupno obrasta ili dugi redovi masovnih grobnica.

Bilo da su mentalne i psihološke posljedice života u diktaturama, raznorazni načini posljedica ozljeda i šteta na ljudima koje do danas djeluju, bilo da su problemi snači se u demokratskim uvjetima ili gospodarske posljedice koje su u svim komunističkim zemljama ostavili uništena gospodarstava i ekološke katastrofe, koji se mogu samo mukotrpljno ukloniti. Ili su to mnogi politički problemi u tim zemljama u kojima se često konfliktno i kontroverzno nose s prošlošću. Svadje još i danas vidljivi i nevidljivi znakovi prevladanih diktatura utječu na sadašnjost. Kud god okrenemo, i danas se traži ispravan i odgovarajući oblik sjećanja i komemoracije na žrtve i počinjene zločine. Unatoč svim nacionalnim razlikama, u svakoj pojedinoj zemlji rasprave su slične: Svadje se pokušava, događaje u diktaturama 20. stoljeća prevesti u nacionalne naracije, u kojima se često između (idealizirane) rekonstrukcije nacionalne povijesti i diktature u razdoblju okupacije sjećamo tuđinske vlasti, a u kojoj vlastito stanovništvo

tvo postaje žrtvom, mučenikom i herojem, plaćajući visoku cijenu u borbi za samoodržanje a protiv komunističkog režima.

Da su povjesni tijekovi često puno komplikirani, da se granice između tuđinske vlasti i kolaboracije, između prilagodbe i otpora, između nemoći i odgovornosti, između žrtve i počinitelja često razlikuju, tek polako ulazi u rasprave - i dovedi do novih rasprava i kontroverzi.

Pri tome se ne radi samo prezentaciji i ocjeni komunističke prošlosti. Pitanje, kako treba vrjednovati vrijeme nacionalosocijalističke okupacije od strane Nijemca ili kolaboraciju saveznika s Trećim Reichom, obilno se raspravlja. S time su često povezana teška pitanja o kolaboraciji i upletenosti, te legitimnost ove suradnje s nacistima u borbi protiv komunizma. Često se samo pita, je li netko bio antikomunistički aktivan, a manje za motive iz kojih se taj antikomunizam hrani i je li otpor protiv komunizma nastao iz demokratskih vrijednosti i predanosti slobodi. Pitanje, kako se nositi s komunističkim režimima, sa žrtvama i počiniteljima u moralnome, političkom i pravnom smislu, do danas je sporno. Zanimljivo je da Europska komisija zahtjeva „pravdu ne samo za žrtve, nego i za počinitelje“ („justice for victims, justice for perpetrators“). (European Commission: Report from the Commission to the European Parliament and to the Council. The Memory of the Crimes Committed by Totalitarian Regi-

Sudionici XIX. Kongresa Inter-Asso

Jure Knežević podnosi izvješće
Predsjedništva Inter-Asso-a

mes in Europe. Brussels, 22.12.2010, S. 10, COM(2010)783 final).

Kako je teško istodobno zadovoljiti načelo vladavine prava, a žrtve ponovno ne poniziti, pokazala je rasprava o albanском zakonu o lustraciji.

Ako pogledamo države na zemljovidu bivših komunističkih zemalja, za gotovo sve njih nakon proživljenih represija pod komunističkim režimom, možemo naći neke zajedničke elemente:

Gotovo svadje, nakon transformacijskog procesa i s time povezanih gospodarskih i socijalnih problema (nezaposlenost, strah od budućnosti, beznađe ...) uvene sjećanje na zločine i nepravde;

U mnogim zemljama, sjećanje na navodno sigurna i "dobra stara vremena", nadvlasta sjećanje na zločine i represije;

U gotovo svim zemljama opet su jake komunističke stranke - djelomično preimenovane, ali često s istim osobljem – uključene u oblikovanje političkog usuda;

Povezano je to često, zbog pritiska suvremenim problemima, s ravnodušnošću naprama povijesti.

Nove demokracije Istočne i Srednje Europe nakon 1989. bile su suočene s izazovom odštete za nepravdu pretrpljenu u komunističkim diktaturama. Ovaj izazov ni-

je bio samo ekonomski. Iznad svega, to je bilo moralno pitanje, jer su žrtve vrlo često bile suočene sa situacijom, da im ljudi, koji su upravo tom režimu služili čak i kao vjerni službenici, partijaši ili simpatizeri, sada odlučuju o priznavanju protoga.

Pri tome se trebalo odlučiti tko bi trebao biti klasificiran kao žrtva toga sustava: Samo onaj tko je bio zatočen ili čija je imovina konfiscirana? Ili i onaj koji, zbog svoga podrijetla, nije mogao studirati, koga je tajna policija pratila i rastocila (psihički uništila), čije knjige nisu tiskane ili pjesme na radiju nisu izvođene?

Onima koji su bili žrtve diktature ili joj pružali otpor, naravno, uz materijalnu naknadu štete, koja je za mnoge, obzirom na pretrpljene progone i s tim povezana niska primanja, osiguranje života, često je samo i simbolična pravna gesta priznanja osobito važna. Oni s pravom od demokracije očekuju

priznavanje njihove pojedinačne patnje,

rehabilitaciju i naknadu štete, a s time povezuju i

moralni zahtjev za isprikom.

nije za podcijeniti javno zamjetljivo uvažavanje i priznanje u obliku obreda i središnjih spomenika, koji mnogi dotični smatraju javnim priznanjem nove vlasti.

Kod svih razlika, koje se u pojedinim zemljama ukazuju, bilo je velike sličnosti u pitanjima koja se trebaju razjasniti.

Sporno je na pr. u gotovo svim zemljama, kako bi se trebalo ophoditi s komunističkim strankama (zabraniti ih kao u Ru-

munjskoj i Rusiji, ili trpjeti njihovo preimenovanje i reintegraciju u politički život ili, možda, zauzeti stav kao u većini ostalih zemalja?).

treba li se komunizam klasificirati kao zločinačka ideologija (Češka i Rumunjska), i zabraniti njegove simbole kao što se dogodilo u Mađarskoj?

treba li poricanje komunističkih zločina kazneno goniti (Češka, Poljska, Mađarska, Litva - za ratne zločine, genocid, zločine protiv čovječnosti, zločine koje su počinili totalitarni komunistički režimi (war crimes, genocide, crimes against humanity, crimes committed by totalitarian communist regimes).

ili bismo trebali radije ići putem pomirenja i na kraju podvući crtu, kao što se 1989. pokušalo u Poljskoj, ili

treba li započeti naporno diferencirano pravno i povjesno svladavanje počinjenih zločina i nepravde,

kako se može dodijeliti pravednost žrtvama,

u isto vrijeme treba se razjasniti pitanje, tko se može smatrati žrtvom sustava,

kako se mogu kazniti počinitelji? I trebamo li /smijemo li /moramo li ih nazvati po imenu (do sada su samo Češka, Slovačka i Njemačka, objavile imena suradnika tajne policije – pri čemu se o tom pitanju, zbog zaštite osobnih podataka, u Njemačkoj kontroverzno diskutira; u Poljskoj je 2006. objavljen tzv. Weinsteinvog popis koji je zbog nediferenciranog popisa žrtava i počinitelja na njemu, raspisao raspravu o vrijednosti informa-

Dr. Anna Kaminsky podnosi referat

cije sadržane u datotekama tajne policije),

koji se dokumenti i informacije trebaju dati javnosti, ali i onima koji su pogodjeni - u skoro svim zemljama, došlo je do rasprave o tome treba li dossiere tajne policije otvoriti i koju vrijednost i istinitost sadržaja imaju izvješća i informacije u njima,

pitanje je, jesu li ljudi, koje je tajna služba vodila kao špijune i informatore, stvarno radili za tajne službe ili su im podmetnuti lažni dokumenti, kako bi ih se diskreditiralo, kao na pr. rasprave o rumunjskom predstavniku sa književne scene. Da pitanja nisu samo povijesne vrijednosti, pokazala su previranja u češkom Institutu nakon objave izvješća o špijunskim aktivnostima **Milana Kundere**, gdje je došlo do prosvjeda **Vaclava Havela** i drugih predstavnika bivšeg Pokreta za građanska prava protiv Instituta i ozbiljne rasprave o istinitosti dokumenata koje je vodila diktatura.

prošle godine smo doživjeli raspravu o rumunjskom lustracijskom zakonu – i pesimističku prognozu **Octava Bjoze**, koja se obistinila.

Često iza pojave pitanja, koje su slavne osobe predstavljene kao režimski špijuni a koje su očito za javnost od većeg interesa, izostaje odgovor na druga važna pitanja:

kako se provodi odšteta i rehabilitacija žrtava komunističke diktature,

dobiju li žrtve dovoljno društvene empatije; smatra li ih se s njihovim sudbinama i njihovim iskustvom ozbiljnima,

kako izgleda s javnim sjećanjem u obliku spomenika, mesta sjećanja ili središnjeg muzeja,

kako se postupa s bivšim nositeljima i počiniteljima,

kako je reguliran pristup datotekama diktature,

postupanje s dokumentima.

Posebno osjetljivo u svim zemljama je pitanje, kako postupati s naslijedenim režimskim dokumentima i informacijama o opterećenim osobama. Dok je tijekom istraživanja pristup k predmetnim dokumentima često moguć, pristup k dokumentima iz kojih se dade iščitati ime počinitelja, uhode ili odgovorne osobe, ostaje nedostupan. Jednako tako sporno je, smiju li se ta imena, iako su poznata, ikada objaviti.

Dok žrtve uvid u svoju osobnu datoteku mogu dobiti, bivaju im često predočeni dokumenti iz kojih se imena njihovih mučiteljima i uhoda ne mogu vidjeti, odnosno sve i kad bi znali tko ih je mučio, zakon o zaštiti podataka, koji je u stvari zakon za zaštitu počinitelja, zabranjuje im, pod prijetnjom kazne, objaviti to ime. To nalazimo u svim zemljama, čak i u onima u kojima je, kao što je to u Njemačkoj, postignuto optimalno otvaranje datoteka. Iritirajuća je činjenica, da u svim tim zemljama postoje stotine tisuća priznatih žrtava komunizma, ali izgleda da skoro nitko za to nije odgovoran.

A tu se ne radi samo o reguliranju materijalnih ili pravnih pitanja. Mnoge žrtve i organizacije žrtava također se žale na nedostatak empatije za svoje sudsbine, ravnodušnost prema počinjenim zločinima i nedostatak javne zastupljenosti i tretmana u medijima i školama.

Snimak srednjoeuropske i

istočnoeuropske kulture sjećanja

2009./2010.

Okrugle obljetnice nude ne samo za rođendane lijepu priliku, da se prisjetimo postignutoga i sam to proslavimo. I tako ponuda 20. obljetnicu preokreta u srednjoj i istočnoj Europi nudi dobru usporednu mogućnost točnijeg pogleda na trenutne rasprave i rasudbe o komunističkim diktaturama.

Veleposlanstvo Republike Poljske postavilo je u Berlinu 2009., u Aleji Unter den Linden u blizini Brandenburških vrata, mega-plakat na kojem je bio slogan: "Počelo je za okruglim stolom". Stvarno, Poljaci za sebe mogu tvrditi, da su jedini, iza

Dr. Anna Kaminsky

željezne zavjese, najsnažnije i najtrajnije provocirali komunističku diktaturu. To je bio nezavisni sindikalni pokret Solidarnost, koji se ni za vrijeme ratnog zakona u 80-ima nije dao slomiti. U proljeće 1989., u vrijeme kad se još uvijek strijeljalo izbjeglice u DDR-u, a **Erich Honecker** izjavio da će Berlinski zid stajati još 100 godina, poljska oporba provela je u velikoj mjeri slobodne izbore, koje je Solidarnost nadmoćno dobila. Na neponovljiv način upisao je **Lech Walesa** u lipnju 2009., za svečanosti u Krakowu, ne samo Nijemcima u spomenar: "Vi ste izvojevali slobodu nakon što smo mi Poljaci sovjetskom medvjedu izbili zube."

Moglo bi se očekivati da se u jubilarnoj 2009. godini u Poljskoj s ponosom i ujedinjeni sjete godine 1989., ali to nije barem u političkoj klasi - bio slučaj. Dana 4. lipnja slavio je premijer **Donald Tusk** s europskim čelnicima, uključujući i **Angelu Merkel**, Lecha Walesu i Vaclava Havela te mnoge disidente, 20. obljetnicu slobodnih izbora. Poljski predsjednik **Lech Kaczyński** i njegov brat blizanac **Jarosław** bojkotirali su sastanak i sa sindikalistima u gdaňskom brodogradilištu priredili konkurentnu proslavu. Od toliko hvaljene Solidarnosti nije ostalo ništa. Pukotina je prelomila građanski tabor. Pored aktualne domaće političke kontroverze bjesnio je u svoj oštrini spor oko vrjednovanja mirne demokratizacije Poljske. U retrospektivi, Kaczyński i njegove pristaše žigasali su, kao ozbiljnu pogrešku, pregovore između poljske oporbe i Komunističke partije godine 1989. Ovaj

Dr. Jens Hüttmann

pregovarački proces rezultirao je tada "debelom crtom", koju je ispod prošlosti podvukla vlada **Mazowieckoga**. Rezultat je bio da u Poljskoj u javnom sektoru nije bilo stvarnog čišćenje nositelja komunističkog sustava, niti savladavanja povijesti tajne policije, a i otvaranje arhiva uglavnom je izostalo. U biti, radilo se o slobodi djelovanja novih demokratskih snaga iz 1989. i narednih godina, koje su u to vrijeme bili uvjerene, da u Poljskoj novi početak nije moguć, ako bi započeo s masivnim obračunom vezanim za prošlost. Tko želi ovu poziciju ocijeniti u povijesnom pregledu, mora se prisjetiti na najmanje dvije stvari: prvo, demokratska preobrazba Poljske dogodila se u vrijeme kad je željezna zavjesa još uvijek postojala, a sovjetske trupe stajale ne samo na poljskoj istočnoj granici, nego na zapadu, u DDR-u. I drugo, protagonisti demokratske transformacije u Poljskoj bili su 1989. i kasnije uvjereni da je komunizam i socijalizam u Poljskoj istrošen zauvijek. Nitko si nije mogao 1989./90. zamisliti, da će baš u Poljskoj već 1995. postkomunist biti predsjednikom Poljske.

Ili, prisjetimo se kobne svađe oko spomenika žrtvama Katyna. Dok je poljski

premijer zajedno s ruskim predsjednikom na spomen-području odavao počast žrtvama, organizirao je poljski predsjednik Lech Kaczinski vlastitu svečanost, koja je završila tragično. Predsjednikov zrakoplov srušio se pri slijetanju u zračnu luku Smolensk. U zrakoplovu sjedili su uz predsjednika i njegovu suprugu, pripadnici viših vojnih krugova, članovi Sejma i šef poljske IPN u kojem se čuva dokumentacija tajne komunističke policije. Svađe koje su kasnije nastale oko pokopa žrtava, a posebno predsjednika i njegove supruge, pokazale su koliko je u tim pitanjima podijeljeno poljsko društvo.

U Češkoj Republici bila je 2009. Baršunasta revolucija iz jeseni i zime 1989. naširoko raspravljava, a u medijima često napadana tema. Ali čak i ovdje uočljiva je pukotina u taboru onih koji su 1989. protiv diktature išli na barikade. Ipak, za razliku od Poljske, odlučili su se bivši protagonisti promjena u Pragu za zajedničku spomen-svečanost. Suparnici su bili tamo - i ne prvi put - Vaclav Havel na jednoj, a predsjednik **Vaclav Klaus** na drugoj strani. Potonji je, prije slavlja, u kratkom govoru značenje disidenata za samooslobodenja Čehoslovačke, ocijenio manje

važnim od "običnih ljudi" koji su svojom "pasivnošću" državnoj moći oduzeli temelje vlasti. Slično kao tabor oko predsjednika Kaczynskoga u Poljskoj, i u Češkoj je tabor oko vlada tražio konačno "dekomunizaciju" koja je u devedesetima bila zanemarena. Čak i ako nostalgija za komunizmom u Češkoj može izgledati manje izražena nego u drugim zemljama, još uvijek se ne uspijeva postići dogovor o pitanjima suočavanja s prošlošću. To nastojanje podupire Institut za proučavanje totalitarnih režima koji je osnovan još 1995., a onda je 2002. i ponovo 2007./08. reformiran. On je došao do teško pristupnih dossiera tajne komunističke policije i do novih otkrića, uključujući i onoga o piscu Milan Kunderi, koji je očito 1950. češkog tekliča američke obavještajne službe odao češkim državnim vlastima. Metež u Institutu i kod nekih njegovih zaposlenika doveo je do oštih prosvjeda Vlada Havela i drugih istaknutih bivših disidenata, i na kraju do opoziva ravnatelja Instituta.

Još komplikiranije nego u Poljskoj i Češkoj, odvijala se 2009. kultura sjećanja u Mađarskoj. Tijekom razdoblja komunističke diktature, Mađari su, nakon nasilnog gušenja revolucije 1956. stvorili "liberalni" komunizam ("gulaš-komunizam" ili "vesela baraka u logoru"). U zaborav su pali strašni logori, koji su i u Mađarskoj nastali u četrdesetim i pedesetim godinama, a među njima i logor u Pcsku. S Mađarskom i godinom 1989. spojene su - barem u Njemačkoj - tri slike, koje su tada obišle svijet: slika ministara vanjskih poslova Austrije i Mađarske, koji u lipnju 1989., demonstrativno režu bodljikavu žicu između svojih zemalja. Fotografija stotina istočnih Nijemaca, koji u kolovozu 1989. masovno pred očima mađarske granične policije bježe u Austriju. I slike tisuća istočnih Nijemaca koji su u rujnu, kad su Mađari ukinuli sva putna ograničenja, putovali na Zapad. Ovi događaji nisu bili rezultat revolucije odozdo, nego pokušaj reformnog procesa državnih čelnika i stranačkog vodstva, pokrenutog najkasnije u 1988. godini, a kojim su pokušali temeljnim reformama osigurati svoju vlast.

U Mađarskoj 20 godina kasnije - ne po prvi put od 1989. - opet su na vlasti post-komunisti, čije se prihvatanje u glasačkom tijelu već 2009. značajno smanjilo. Desno populistička mađarska narodna stranka Fidesz, čije je vodstvo 1989.

Savezni predsjednik

Pozdravni govor predsjednika SR Njemačke Christiana Wulffa za XIX. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma od 14. do 18. lipnja 2011. u Berlinu

Dobrodošli u Berlin, glavni grad Njemačke! Izborom Berlina za XIX. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma odabrali ste ispravan grad u Njemačkoj: jer ovdje u Berlinu su više nego u bilo kojem drugom gradu u Njemačkoj do danas vidljivi ožiljci, koje je kroz Europu udarila željezna zavjesa. A ovdje u Berlinu naći ćete na mnogim mjestima spomenike i ustavove, koje podsjećaju na komunističku diktaturu, njezin represivni aparat i beskrajne patnje koje su žrtve ove diktature morale izdržati - kao što je muzej tajne policije ili spomen-zatvor u Berlinu-Hohenschönhausen.

I vi ste si uzeli u zadatku njegovanje sjećanja na patnje i nepravde, koje su pogodile milijune pod komunističkom diktaturom te ih prenositi budućim naraštajima. I to je zadaća čije se značenje još ne može dovoljno vrjednovati. Mnoge žrtve još se uvijek teško nose sa svojim traumatičnim iskustvima. One trebaju našu potporu. Premalo počinitelja osjeća sram. Mnogi počinitelji bagateliziraju posljedice svojih djela. Neki se rugaju svojim bivšim žrtvama i bivaju se drskiji. Moramo im se glasnije i jasnije suprotstaviti. Za mene je šokantno, kako neki iskrivljeno gledaju na komunističku diktaturu i kršenja ljudskih prava, a neslobodu jednostavno sakrivaju. Zato je još važnije da se nepravdu iz prošlosti takvom i imenuje, a mladoj generaciji, koja nema vlastita sjećanja na ta tamne vremena, prenese ono što se ne smije zaboraviti.

Na moju potporu i simpatije možete računati! Hvala vam na velikoj predanosti i želim vam ugodan boravak i uspješan kongres u Berlinu! Vašoj udruzi i ubuduće uspjeh i Božji blagoslov!•

demokratsku preobrazbu Poljske snažno podupiralo, a u 2009. uživalo u velikom priljevu glasača i simpatizera, nakon što u 2002., poslije jednog mandata na vlasti, nije ponovno izabранo, sada je još odlučnije nadoknaditi obračun s komunizmom, koji je 1989. propušten, zahtjev koji je bio jasno usmjeren i protiv vladajućih post-komunista. U ovom kontekstu, ne može biti iznenađenje da je procjena događaja 1989. u današnjoj Mađarskoj vrlo kontroverzna. Za mnoge, 1989. nije bilo promjene u sustavu, nego trgovanje konjima, pa nikoga i ne čudi da je Fidesz nakon briljantne pobjede u travnju 2010. izrazio namjeru da mađarsku republiku nanovo preuredi. Dok je 2006., na 50. obljetnica mađarske revolucije bilo nasilnih sukoba, a izbio je i žestoki spor oko ove obljetnice, prije nekoliko tjedana, u travnju 2011., uklanjanje ravnatelja židovskog muzeja u Budimpešti izazvalo je uzbuđenje.

Kod usporedne analize savladavanja komunizma u Istočnoj Europi ne smije se propustiti Rumunjsku. Za razliku od većine drugih zemalja istočnog bloka, tamo se nije dogodila mirna revolucija. Do danas je unutar i izvan Rumunjske prijeporno, što se tamo u prosincu 1989., u stvari zabilo: je li to bila građanska revolucija, koja je unatoč brutalnog nasilja vlasti konično pobijedila? Ili je tada bio udar dijela Komunističke partije i državne sigurnosti protiv njihova tvrdoglavog vođe Ceaușescua, koji nije prepoznao znakove vremena? Na ovo se pitanje na ovom predavanju ne može odgovoriti. U svakom slučaju, 2009. zemlja se nalazila u dubokoj krizi. Potresena internacionalnom finansijskom krizom, bila je duboko podijeljena; predsjednik i oporba ogorčeno su se borili za vlast. Mediji su se u rano ljeto bavili europskim, a malo kasnije predsjedničkim izborima. Ipak, revolucija i sjećanje na nju došli su barem sporadično i izvještaju za godinu 2009.

Političku volju za temeljitim bavljenjem komunističkom diktaturom u Rumunjskoj i kako ju prevladati, ne može se ni jednom političkom taboru u Rumunjskoj zanijekati. Spomenimo anegdotu koja može ilustrirati proces svjesnosti situacije: general koji je odgovoran za pucanje na demonstrante u Temišvaru 1989., bio tek je 2008. pravomoćno osuđen na 15 godina zatvora. U ožujku 2009. osuđenik je iz zdravstvenih razloga pušten na dopust. U rujnu se počinitelj pojавio u rumunjskom kasinu. Kad su ga novinari počeli ispititi

Dr. Christoph Bergner pozdravlja sudionike XIX. kongresa

vati, on ih je ismijao i prijetio im. Ipak je i pravosuđe imalo neko razumijevanje, pa je general opet morao nastupiti u zatvor.

Pregled kroz četiri zemlje bivšega istočnog bloka zorno prikazuje – a ni kod pogleda u druge zemlje slika se ne bi promjenila – da dva desetljeća nakon prevladavanja komunističkih diktatura nije uspostavljen općedruštveni konsenzus o samoslobodenju od komunizma. Razlozi za to su složeni.

Djelomično su to razočarane nade žrtava u očekivanu pravdu, razočarane nade da će ukarak s demokracijom i kapitalizmom doći i blagostanje u sve zemlje. Ulogu igra i zaborav ljudi, koji životne uvjete i manjkavosti gospodarstva iz komunističkog doba često potiskuju ili su ih gledom na sadašnje probleme stvarno zaboravili.

Postupanje (ophodenje) na europskoj razini

Je li, dakle čudo, da je tako teško postići sporazum o europskim sjećanjima, kad je očito na nacionalnoj razini jedva moguće sporazumjeti se o komunističkoj prošlosti i odnosu prema njoj u sadašnjim državama? Sigurno ne bi bilo pretjerano kad bismo konstatirali, da komunističke dikture još nisu našle svoje mjesto u nacionalnoj i europskoj kulturi sjećanja.

Unatoč opisanim teškoćama o postizanju konsenzusa o prošlosti u pojedinim zemljama, visoka su nadanja u Europsku uniju, da će Bruxelles rješiti dilemu prošlosti. Do pristupanja deset bivših komunističkih zemalja u EU 2004. godine,

bavljenje ovom prošlošću i diktaturama nije igralo nikakvu ulogu. Europska unija shvaćala se obvezujućom prema svojoj utemeljiteljskoj povijesti, posebno prema razračunavanju s nacionalsocijalizmom. S proširenjem EU ne samo da se pojavilo deset zemalja, koje su zemljopisno smještene na istoku, nego se s tim zemljama vratila na političku scenu dotad u Zapadnoj Europi potisnuta povijest komunističke diktature. Te su zemlje zatražile, da se ne sjećamo samo žrtva i zločina nacista, nego isto tako treba priznati patnje koje im je nanijela komunistička diktatura. I vrlo brzo je postalo jasno da znanje o zločinima komunističkih režima nije visoko.

Tako je latvijska ministrica vanjskih poslova izazvala u Njemačkoj skandal kad je na otvorenju sajma knjiga u Leipzigu 2004. rekla da su nacionalsocijalizam i komunizam dva jednak zločinačka sustava. U raspravi koja je uslijedila, jednostavno joj je bilo uskraćeno pravo, s obzirom na nacističke zločine i holokaust, da komunizam i nacionalsocijalizam izusti u jednom dahu. Ne samo u Njemačkoj nego i na europskoj razini tinjala je podzemna konkurenca sjećanja, u kojoj zapadno sjećanje na holokaust izgleda teško spojivo s istočnim sjećanjem na gulag. Ali te konfrontacije su postigle da je šira javnost saznala kakve su zločine komunistički režimi skriveni iza željezne zavjese počinili.

Sve članice EU u kojima je nekada vladao komunizam, koristile su svoje predsjedništvo za stvaranje svijesti o zločini-

Rainer Wagner, Dr. Anna Kaminsky, Jure Knezović i Dr. Christoph Bergner

ma komunističke diktature unutar Europske komisije i Parlamenta. To se dogodilo oko rasprava u kojima pojedine zemlje predstavljaju povijesti svojih progona (npr. 2008. - totalitarni zločini, konferencije (tribunali), baltičke države u 2009., Praška deklaracija 2010.). Ove rasprave pokazale su da je zapadni tip memorije holokausta i istočno sjećanje na komunističke zločine teško svesti u jedan koncept. Uglavnom, kod tih rasprava došlo se do pitanja kako se postaviti prema autoritarnim režimima ili vojnim diktaturama u Portugalu i Grčkoj, ali također i prema Francovoj diktaturi u Španjolskoj.

Budući da je Njemačka s jedne strane začetnik strašne nacističke vladavine te osvajačkog i razaranjućeg rata, a s druge strane doživjela je poslijeratnu komunističku vladavinu, Jorge Semprun, nedavno preminuli novinar, koji je dugi niz godina bio zatvoren u nacionalnosocijalističkom koncentracijskom logoru Buchenwald, dodijelio je Njemačkoj u ovom procesu očuvanja sjećanja na dvostruke diktature posebnu ulogu. On je 2005. izjavio: "Nadamo se, da će na sljedećoj komemoraciji za deset godina, 2015., iskustvo Gulaga biti ugrađeno u naše zajedničko europsko pamćenje. Nadajmo se da će uz knjige Prima Levija, Imre Kertésza ili Davida Rousseta, također biti tiskane i Priče iz Kolyme Varlama Šalamova. Kao prvo, to bi značilo da i dalje nismo poluparalizirani, a kao drugo, da je Rusija odlučujuće zakročila na put demokratizacije."

Konačno 2009. došlo je do usvajanja rezolucije o "Europskoj svijesti i totalita-

rizmu." U ovoj rezoluciji Europski parlament je istaknuo, da bez istine i povjesnih sjećanja na zločine ne može biti pomirenja.»

Rezultati savladavanja, nekažnjavanje počinitelja, a posebno nesloge, nisu obvezili sudionike kongresa, ali su se iz kasnijih izvješća pojedinih delegacija moglo čuti još pesimističnije izjave o stanju u kojem žrtve i dalje proživljavaju poniženja i čekaju na naknadu štete, na koju po važećim zakonima u skoro svim zemljama (osim Bosne i Hercegovine) imaju pravo, ali se zakonske obveze ne ispunjavaju ili su ispunjenja, kao u Njemač-

koj, povezana uz poniženja već samo zbog činjenice, da žrtva mora prikazivati svoje socijalno stanje, a na drugoj strani počiniteljima se ne uskraćuju nikakva prava. Ta nepravednost u odnosu žrtva-počinitelj vidljiva je u skoro svim izvješćima koji su se na ovom XIX. kongresu mogli čuti.

Nakon ovoga zanimljivoga referata i kratke stanke uz kavu sa zakuskom, sudionici Kongresa posjetili su Fraunhofer-Institut u Berlinu, gdje ih je **dr. Bertram Nickolay**, ravnatelj Instituta, osobno dočekao, srdačno pozdravio i polusatnim uvodom uputio u predmet koji je kasnije i zorno prikazan.

Riječ je o vrlo zanimljivom i u svijetu jedinstvenom načinu „Rekonstrukcije izrezanih dokumenata“, izumiteljem kojega je dr. Nickolay. Kad su u jesen 1989. suradnici Ministarstva državne sigurnosti DDR-a počeli uništavati za njih kompromitirajuću dokumentaciju, većina tih dokumenta je unaprijed ručno pripravljana za konačno uništenje. No, kad se pronio glas da oni uništavaju dokumentaciju, građani su 4. prosinca 1989. jurišali na Ministarstvo državne sigurnosti i spriječili uništenje preko 15.000 vreća u kojima se nalazio oko 600 milijuna komadića istraganih tajnih dokumenata.

Kako je socijalistički sektor u svemu osim u nasilju dobrano oskudjevalo, nije bilo dovoljno ni rezača papira, pa se prisupilo ručnom trganju. Da neprijatelj ne bi

Dr. Anna Kaminsky daruje sudionike XIX. kongresa

iz jedne vreće istrganih dokumenata ipak mogao posložiti skriven dokument, drugovi su posložili nekoliko vreća u nizu i u svaku bacali po komadiće dokumenata, tako da se iz jedne vreće nije mogao složiti jedan jedini potpuni list uništenog dokumenta. Naravno, palili su i oni što se dalo, ali ipak je ostalo tih 15.000 vreća.

Državna ustanova za dokumentaciju Državne sigurnosti bivšeg DDR-a počela je 1995. ručno rekonstruirati dokumente. Uvidjelo se da se radi o dokumentima s vrlo vrijednim informacijama, kao što su psihičko rastakanje režimskih kritičara ili podatci o tajnim suradnicima državne sigurnosti DDR-a, čime se htjelo sprječiti otkrivanje suradnika i kazneni progon počinitelja. Rekonstrukcija ovih dokumenata od bitnog je interesa za savladavanje posljedica komunističke diktature u DDR-u, ali je ručni rad davao male rezultate a trajao jako dugo. Da nužda stvara izume, pokazalo se i u ovom slučaju, kada je dr. Nickolay došao na ideju i razvio sustav kojim uz pomoć računala virtualno posloži istrgane komadiće i tako arhivsku građu i dokazni materijal opet učini upotrebljivim. Za to je načinjen poseban kompjutorski program koji istrgane komadiće najprije prepoznaće oblikovno i po boji papira, a zatim prema pisanom tekstu posluži u jedan list. Tako posložene stranice program automatski, prema sadržaju, slaže u suvisle dokumente.

Po povratku iz Fraunhofer-Instituta u kongresnu dvoranu, uslijedio je referat dr. Jensa Hüttmanna *Prikaz komunističke diktature u školskoj nastavi u europskoj usporedbi*.

Ovu vrlo važnu temu s velikom su pozornošću pratili sudionici XIX. kongresa. Dr. Hüttmann najprije je u svojem opsežnom referatu prikazao stanje savladavanja komunističke prošlosti bivšega DDR-a, istaknuvši dvadesetogodišnji istraživački boom na oko 2000 znanstvenih projekata, ne samo na sveučilištima nego i na raznim saveznim i pokrajinskim institucijama, ali i potvrđio da „je uvjet za to bilo otvaranje dokumenata. Posebno dokumenata tajne policije, koji su od siječnja 1992. bili dostupni i omogućili identifikaciju osoba opterećenih suradnjom s komunističkom tajnom policijom. Žrtvama državne sigurnosti bila je rasvjetljena osobna sudsbita – i dokumentirano ovladavanje DDR-društva državnom tajnom policijom.“

Navedvi, da je razvoj situacije s dokumentacijom komunističke tajne policije od samoga početka u Njemačkoj, za razliku od država bivše komunističke diktature kao na pr. Rusije gdje su sve važnije pozicije zauzele osobe bivšega KGB, bila drugačija. Iznimku čine još i Češka i Rumunjska u kojima su dossieri djelomično otvoreni i dostupni istraživačkom procesu.

Deficiti u znanju učenika, ali i veliko zanimanje – zašto?

Već godinama empirijska istraživanja o učeničkom znanju njemačke poslijeratne povijesti izazivaju uzbudjenja. Tako na pr. 45 posto današnjih učenika zna da je 8. svibnja 1945. bila totalna kapitulacija nacističke Njemačke. Ali, jesu li **Erich Honecker** ili **Wolf Biermann** bili predsjednici DDR-a, glavni tajnici SED-a ili su bili oporba, u to nisu sigurni.

Ako se promatra kako je to u drugim državama, na pr. u sljednicama bivšeg SSSR-a, situacija je također katastrofalna. Tako u Rusiji učenici većinom nemaju pojma o Oktobarskoj revoluciji. Uzrok leži svakako u nastavnim programima i u samim nastavnicima, a tek onda u učenicima. Jer, ne radi se o učenju podataka, nego o pripravi učenika, koji su rođeni tek nakon komunističkog sloma, da razaznaju razliku između tajne policije demokratske države i totalitarne države u kojoj se tajna policija u interesu partije nije sustezala ni od represivnih metoda oduzimanja građanima elementarnih prava i sloboda.

Dakle, postavlja se pitanje, kako se može situaciju poboljšati, i što trebaju učitelji popraviti. Dr. Hüttmann u nastavku svog referata ukazuje na primjere iz Gruzije i kako se oni bore oko savladavanja komunističke diktature; iz Litve u kojoj se pitaju „kako se moglo dogoditi, da Litvanci ne žive u onoj Litvi o kojoj su 1989. sanjali“; o izradi zajedničkih njemačko-poljskih udžbenika iz povijesti i problema koji se kod jednih i drugih javljaju, a posebno kod pojma progona. „Zašto je s poljskog gledišta pojam progona problematičan? Što, naprotiv, u Njemačkoj znači progon i preseljenje.“ To su gledišta koja bi u nastavnom programu trebala postati predmetom, koji bi uvežbavao mijenu perspektive i time poticao reflektiranu svijest o povijesti. Preobraženje i nostalgija za starim, skromnim ali sigurnim vremenima, ima paralelu kako u srednjoeuropskim državama tako i u Njemačkoj. Zato on zaključno kaže, da prikaz komunističke diktature u nastavi predstavlja poželjni međunarodni istraživački projekt.

U dalnjem tijeku Kongresa uslijedila su izvješća nazočnih udrugija.

ALBANIJA. Izvješćuju o narodnoj tragediji koja su nad albanskim narodom Grci i Srbi izvršili u 20. stoljeću. O nastavku genocida pod komunističkom strahovladom, kad je komunistička partija pobila svu inteligenciju i pozavaraala sve slobodnomisleće ljudi. Također izvješćuju o tome da doneseni lustracijski zakon još nije stupio na snagu i da sve žrtve ko-

Vijenac Inter-Asso-a žrtvama prvog masovnog protukomunističkog ustanka

Na prijemu u Crvenoj vijećnici gradonačelnik Berlina pozdravlja sudionike XIX. kongresa Inter-Asso

unističke diktature u Albaniji nisu obeštećene. Kao pozitivno, ističu mogućnost slobodnog školovanja djece kako u Albaniji tako i u inozemstvu, te da su u Albaniji identificirane sve žrtve komunizma: strijeljanih 4548 osoba, osuđenih na dugogodišnje kazne 14.911, a interniranih 20.469 osoba.

BOSNA I HERCEGOVINA. Nažlost, ponavlja se izvješće iz proteklih godina o obespravljenosti žrtava komunizma u Bosni i Hercegovini, jedino članici Internacionalne asocijacije u kojoj ne postoji zakon o pravima bivših političkih zatvorenika i u kojoj još i danas žrtve komunizma slove kao kažnjavani.

ČEŠKA. Politička situacija u Češkoj se u prošloj godini, prema izvješću češke delegacije, popravila. U koaliciskom ugovoru sadašnje češke vlade bilo je i zakonsko priznanje Trećeg otpora, što podrazumijeva priznanje progona za vrijeme komunističkog totalitarizma 1948.-1989. godine. Ovo priznavanje žrtava komunizma kao otpora bilo je od 1990. do sada stalno od strane zastupnika ljevice (socijaldemokrata i komunista) onemogućavano. Po ovom zakonu, sudionici Trećeg otpora (Prvi je bio protiv Austro-Ugarske, Drugi protiv njemačke okupacije 1938.-1945.) dobivaju pravo na društveno priznanje za zasluge i druga prava koja iz zakaona proizlaze. Izvješćuju o aktivnostima festivala protiv totalitarizma Mene Tekel.

NJEMAČKA. Njemačka krovna udruga UOKG izvješćuje da se Kongres odražava u 50. obljetnici obilježavanja podizanja Berlinskoga zida, koji je od 1961. do 1989. bio u svijetu poznatim sinonimom za krvave tragove nauka, Marxa, Engelsa i Lenjina. Navode da je na Berlinskom zidu ubijeno 128 osoba, a na os-

taloj, 1378 km dugoj granici DDR-a, ubijeno je još najmanje 900 osoba (po drugim procjenama možda i 2000). Više od 100.000 ljudi je zatvoreno samo zato što su htjeli iz Njemačke u Njemačku. Nasilno preseljavanje iz pograničnog područja prema Zapadnoj Njemačkoj. U izvješću s mnoštvom pojedinosti govori se i o posljedicama koje trpe žrtve komunizma i o tome što je učinjeno u savladavanju, ali o tome što se očekuje, kao i o stanju uopće te problemima odnosno nefunkcionaliranju lustracije, tako da se samo u pokrajini Brandenburg u policijskoj službi nalazi preko 1.000 bivših službenika tajne komunističke policije. Čak i sudci koji danas donose odluke o priznavanju prava žrtava komunizma bili su u komunizmu informatori tajne policije.

ESTONIJA. Estonsko izvješće govori o problemu ruske manjine, koja čini polovicu stanovništva, a koja je rezultat okupacije i kolonizacija Estonije od strane SSSR-a. Ta manjina u sprezi s komunističkim ostacima među Estoncima, prema estonskom izvješću, ugrožava egzistenciju estonskoga naroda.

HRVATSKA. Za vrijeme popisa stanovništva bila je prigoda da se od još živućih svjedoka doznaju podaci o stradalima u Drugome svjetskom ratu i poraću. Pokušaj HDPZ-a da se uz popisni obrazac doda još jedan, odbijen je uz objašnjenje da europske norme to ne dopuštaju, što je apsolutna izmišljotina, jer su pitanja u svim EU-državama prema specifičnosti svake nacije različita, a samo u osnovnim jedinicama ista.

MAĐARSKA. Mađarsko izvješće donosi pregled od 1990. do danas, u kojem se ističe da je žrtvama komunizma u razdoblju od 1990. do 1996. bila posvećena

odgovarajuća pozornost, da su moralno priznati i financijski obeštećeni. Komemoracije za žrtve i broj sudionika na njima bio je odgovarajući, postavljali su se spomenici. U javnom životu, u parlamentu u samoupravnim jedinicama bivši politički uznici dobili su svoje mjesto, na njihovo sudjelovanje se računalo. Poslije 1996. zanimanje za političke uznike i žrtve komunizma pomalo jenjava, mediji pomalo sustaju u izvješćivanju, proslave postaju formalnije, da bi se u 2006., zašto je odgovorna tadašnja ljevičarska vlada, pretvorile u skandal. Nakon izbora 2010. stanje se malo popravilo, ali su, uvjetovano biološki, mnogi politički uznici u međuvremenu pomrli ili postali manje aktivni. Ohrabrujuće je da se unutar društva političkih uznika stvara sekcija tzv. zaštitnika tradicije, koja se sastoji od mlađih ljudi, između 20 i 40 godina, koji nastoje sačuvati vrijednosti Mađarske revolucije iz 1956.

LATVIJA. Latvijska udruga se u usmenom izvješću založila za poboljšanje mirovina bivših političkih uznika i za bolje uvjete za odlazak u mirovinu, posebno na starosnu dob.

LITVA. Litvanska udruga donijela je također kraći prikaz zbivanja u 20. stoljeću, a uz to izvješćuje o pripravama sastanaka i spomena sjećanja na borbu za slobodu u ovoj, 2011. godini; na tradicionalno međunarodno druženje bivših političkih uznika i litvanskih protusovjetskih partizana pod mottom „S Litvom u srcu“. Na 23. kolovoza sjećaju se žrtava staljinizma i nacional-socijalizma, a napominju da je u veljači 2011. Vrhovni sud donio odluku da žrtve genocida imaju pravo na odštetu i to bez ikakva vremenskog ograničenja. I da bivši članovi KGB moraju plaćati odštetu srodnicima pobijenih litvanskih protusovjetskih partizana. (Da bi se bolje shvatilo, to je kao da oznaši i udbaši moraju plaćati odštetu za Hrvate pobijene bez suda.)

MOLDOVA. Moldovska udruga podnijela je iscrpljeno izvješće. Slično kao i baltičke zemlje i Moldova trpi zbog ostataka kolonijalizma. Sastav stanovništva u njoj danas je sljedeći: Moldavaca 60 posto, Rusa i Ukrajinaca 35 posto te ostalih 5 posto. Stanje u parlamentu: komunističkih zastupnika je 45 posto. Tradicija je u Moldaviji da komunističku stranku podržavaju rusofili. Komunisti i njihove pristaše bagateliziraju žrtve sovjetskog terora. Do danas su onemogućili svaki poku-

S gradonačelnikom Berlina

šaj osude komunizma ili razotkrivanje bivših progonitelja. Na poticaj udruge političkih uznika vlada je početkom 2011. pripremila plan obilježavanja sjećanja na deportacije iz Moldove. Dne 13. lipnja navršilo se 70 godina od kada su sovjetski vojnici deportirali u Sibir oko 22.600 osoba, koje su oni smatrali vodećim kadrom zemlje, a radilo se o intelektualcima, gradonačelnicima, sudcima, odvjetnicima, svećenicima, inženjerima službenicima itd. Vlada je 10. lipnja 2011. poduprla znanstvenu konferenciju pod naslovom „70 godina od deportacije u Sibir“. Na konferenciji, koju je organizirala Akademija znanosti Republike Moldove sudjelovalo je oko 100 sudionika među kojima 40 znanstvenika. Vlada je također osigurala sredstva za muzej u središtu glavnog grada Kišinjeva, a gradonačelniku preporučila da osigura sredstva za muzej na otvorenom u kojem bi bila prikazana situacija Gulaga u Sibиру. Vlada je također svakoj žrtvi dala jednokratnu odštetu u visini 30 eura, što odgovara jednoj prosječnoj mirovini u Moldovi.

RUMUNJSKA. U svibnju 2010., baš u vrijeme XVIII. kongresa u Rumunjskoj izglasao je Parlament Republike Rumunske lustracijski zakon. Godinu dana kasnije obistinio se pesimizam predsjednika rumunjske udruge, da taj zakon ne će zaživjeti. Ustavni sud proglašio je i taj kao i neke druge zakone koji se dotiču bivših komunista i tajne policije *Securitate*, protuustavnim. Predsjednik Rumunjske **Traian Basescu**, koji je 18. pro-

sinca 2006. u rumunjskom parlamentu komunizam proglašio nelegitimnim i kriminalnim, i dalje odbija primiti izaslanstvo političkih zatvorenika i deportiranih, koji bi ga htjeli upoznati sa stanjem koje mori cijelu naciju.

SLOVAČKA. Slovački izvjestitelj počinje svoje izvješće radosnom viješću da su komunisti u Slovačkoj na parlamentarnim izborima dobili manje od 1 posto (0,83%) glasova i da bi to mogao biti njihov konac. Nastavljujući dalje u pozitivnom smislu, raduje se da će Bratislava dobiti u središtu grada i muzej komunizma, ali izražava sumnju u njegovu svrhotitu funkcionalnost.

SLOVENIJA. Slovenska udruga žrtava komunističkoga nasilja ističe uspon preostalih komunista koji nisu pravodobno lustrirani, a koji se uvlače u sve pore javnoga života. Oni ponovno slave sa svojim simbolima i rasipaju se floskulama o lijepim starim vremenima. Budući da u sprječavanju ludovanja nekažnjениh komunista žrtve nemaju potporu slovenske vlade, izvjestitelj predlaže da se Inter-Asso založi kod europskih institucija da se taj problem riješi na jedan sveeuropski način. U slovenskoj delegaciji bio je i gospodin **Jože Dežman**, koji je prikazao kratki film iz Hude jame. Prikaz se dotaknuo svakoga gledatelja i bio je najdojmljivi čin cijelog Kongresa. Zato Inter-Asso i ovim putem još jednom zahvaljuje slovenskoj delegaciji a posebno gospodinu Dežmanu na sudioništvu.

Drugog dana Kongres je počeo pozdravnim govorom **dr. Christoph Bergnera**, parlamentarnoga državnog tajnika u Ministarstvu unutarnjih poslova SR Njemačke. Dobrom je nazvao našu odluku da kongres održimo u Njemačkoj i spomenuo da su upravo prošla dva jubileja – mirne revolucije i ponovnog ujedinjenja Njemačke – kojih su se sjećali, kao što se i ove godine sjećaju 50. obljetnice podizanja Berlinskoga zida. Zbog toga je dobro da se međunarodno društvo baš u tom vremenskom okviru nađe baš tu, jer bi svi događaji koje je spomenuo, ostali neshvaćeni ako bi ostali samo nacionalni pojmovi. Podizanje Berlinskoga zida prije 50 godina bio je dio konflikta Istok-Zapad odnosno druga berlinska kriza koju je izazvao **Hruščov** u namjeri da iz Berlina istjera zapadne saveznike. „*Mirna revolucija u DDR-u i istočnom dijelu Berlina 1989/90 bila je sveeuropska revolucija. A taj sveeuropski događaj bio je istodobno i posljednja karika jednog lanca narodnih ustanova, koja je počela 1953. slijedila 1956. 1968. 1980. i konačno svršila u smrtnoj krizi vladavine socijalizma. (...)* Unatoč prvim neuspjesima i podizanju Berlinskoga zida, te podjeli Europe i proživljavanju diktature koju narod nije izabran, na koncu nisu pobijedili tenkovi ni tajna policija, nego oni koji su se založili za slobodu“, kazao je u nastavku govora dr. Bergner.

Potom je sudionicima Kongresa podjelio povelje, a poslije kratke stanke nastavili su posjet muzeju Berlinskoga zida u Bernauerstrasse, te se pomolili u crkvi pomirenja za žrtve Berlinskoga zida. Tamo smo sreli evangeličkoga svećenika, Nijemca, koji vodi tu crkvu a koji je prijatelj Hrvata i govori hrvatski, a nije se ni za vrijeme rata plašio dolaziti na Pelješac.

Zloglasnu kaznionicu njemačke tajne policije Hohenschönhausen u istočnom dijelu Berlina posjetili smo kasnije. Tom se kaznionicom prije toga služio sovjetski KGB. Objekt se nalazi okružen zgradama u kojima i danas stanuju isti stanari kao i za doba komunizma, kad su ujedno bili i zaposlenici te zloglasne tamnica i njeni zaštitnici, jer se nitko osim njih i samo onih rijetkih koji su imali propusnicu, nije mogao približiti tom bloku zgrada. *Politički zatvorenik* je o toj kaznionici već 1998. i 2003. izvješćivao.

Navečer 16. lipnja 2011. u Saveznoj zakladi za savladavanje posljedica komunističke diktature priređena je, u čast 17.

lipnja, svečana večer na kojoj su učenici koji su sudjelovali u natječaju na temu komunističko savladavanje, predstavili svoj nagrađeni rad i dobili nagrade. Dojmljiva je bila prezentacija dvojice braće: 14-godišnjaka i mlađega mu brata, koji su napravili web-stranicu o 17. lipnju i ustanku protiv komunizma te ju suvereno predstavili. Nakon toga, ravnateljica Zaklade dr. Anna Kaminsky pozvala je suvremenike, znanstvenike i novinare koji su onda pod vodstvom dr. Jensa Hüttmanna govorili o 17. lipnju 1953. i događajima u svezi s tim slavnim nadnevkom. Večer je prigodnim govorom zaključio predsjednik uprave gospodin **Rainer Eppelmann**.

Spomenik na žrtve ustanka od 17. lipnja 1953. nalazi se na groblju u Seestraße u Berlinu. Na svečanosti polaganja vijenaca Inter-Asso je imao počasno mjesto i položio vijenac. Državnom aktu polaganja vijenaca nazočili su ministar unutarnjih poslova SR Njemačke **Hans-Peter Friedrich** i gradonačelnik Berlina **Klaus Wowereit** koji su održali prigodne govore, položili vijence i, nakon što je policijski zbor odsvirao njemačku himnu, porazgovarali s članovima izaslanstva Inter-Asso i ostalim nazočnima.

Skupili smo se da bismo žrtvama narodnog ustanka od 17. lipnja 1953. odali počast – počeo je svoj govor gradonačelnik Berlina i na primjeru jedne žrtve, mladog 16-godišnjeg naučnika, koji je slučajno izišao van i odabrao krivu stazu, ispričao događaje 17. lipnja koji su počeli u Staljinovoj aleji, a ubrzo se rasplamsali po ci-

Dodjela počasne povelje dr. Anni Kaminsky za dugogodišnje međunarodno zalaganje u savladavanju posljedica komunizma

jeloj istočnoj Njemačkoj. Oni tada i narod 1989. isto su htjeli i parole su im bile skoro iste: „Dolje SED“, „Slobodne izbore“, „Oslobađanje svih političkih uznika“, „Povlačenje okupacijskih trupa“, „Ponovno ujedinjenje“. Bilanca narodnog ustanka je: 13.000 do 15.000 uhićenih, najmanje 2.300 osuđenih. Sovjetski prijek sudovi strijeljali su 18 ljudi, a 2 osobe su osudili istočnjemački sudovi na smrt i smaknuli. Između 60 i 80 demonstranata poginulo je na ulicama. Osam žrtava preminulih u zapadnoberlinskim bolnicama, pokopano je na ovom groblju – nastavio je gradonačelnik Wowereit.

Nakon toga čekao nas je u Crvenoj vijećnici prijam kod gradonačelnika Berlina. Premda stisnut terminima, gradonačelnik Wowereit pozdravio je sudionike XIX. kongresa Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma te izrazio zadovoljstvo da je Inter-Asso odabrao Berlin, i to baš u ove dane. Da poštuje žrtvu koju su podnijeli politički uznici u komunističkom sustavu i da zaslužuju poštovanje, koje on i ovom prilikom na ovom prijemu iskazuje, te se ispričao da zbog posjeta poljskog predsjednika ne može ostati i družiti se s nama, ali je za to osigurao državnog tajnika za kulturu, gospodina André Schmitz-Schwarzkopfa koji je u nastavku bio naš vrlo zanimljivi domaćin.

Uz zakusku i piće mogli smo slobodno razgledati Vijećnicu, a u velikoj dvorani na zidu visjela je slika povijesnoga Berlinskoga kongresa. Gospodin Schmitz-Schwarzkopf ispričao nam je zanimljivu povijest te slike, koja je nastala kad su sudionici Berlinskoga kongresa već bili oputovali. Kad su komunisti došli na vlast, onda su naredili da se ta slika ukloni i bila je smotana, odložena u podrum bez bilo kakve zaštite i zaboravljena. Kad je pronađena i restaurirana objesena je u ovu veliku dvoranu.

Kongres međutim još nije završio. Trebao se odrediti prema prijedlogu Predsjedništva, da se dugogodišnji dopred-

XIX. kongres jednoglasno je za počasnog predsjednika Inter-Asso-a izabrao Rolanda Budea

sjednik Inter-Asso-a **Roland Bude** izabere za počasnog predsjednika Inter-Asso-a i da se predsjednici češke udruge političkih uznika **dr. Nadeždi Kavalirovoj** za izvanredno i neumorno zalaganje u savladavanju posljedica komunizma na nacionalnom i internacionalnom području, dodijeli počasna povelja, te da se dr. Anni

Kaminsky za izvanredno i dugogodišnje zalaganje u savladavanju posljedica komunističke diktature također dodijeli počasna povelja.

Kongres je jednoglasno prihvatio navedene prijedloge i obvezao predsjednika, da predsjednici češke udruge, koja zbog sudjelovanja na rođendanskoj slavici češ-

koga predsjednika dr. Vaclava Klausa, nije mogla sudjelovati na Kongresu Inter-Asso-a, na godišnjem skupu u Pragu 29. lipnja 2011. osobno uruči tu povelju. I, na koncu, Kongres je jednoglasno prihvatio rezoluciju koju donosimo u prilogu. •

Internacionalna Asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma

usvojila je na svom XIX. kongresu, održanom 14. - 18. lipnja 2011.
u Berlinu, Savezna Republika Njemačka, sljedeću

Rezoluciju

Komunistički režimi su svagdje gdje su bili na vlasti, počinili strašne zločine, vladali pomoću terora i tiranije, a mili-june ljudi lišili temeljnih ljudskih prava. U logorima i zatvorima milijuni ljudi su pali kao žrtve ovog režima; bili su mučeni, ponižavani i ubijeni. U svim bivšim komunističkim zemljama svjedoče bezbrojne masovne grobnice o zločinačkoj naravi ovog režima.

Komunistička ideologija, na kojoj se temelji ovaj režim, stoji u suprotnosti s Europskim ustavom i Poveljom o ljudskim pravima.

Mi, Internacionalna Asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma sve one, koji su proganjeni zbog želje za slobodom, zbog njihove borbe za demokracijom i ustrajnosti za demokratskim poretkom ili koje su komunistički vlastodršci iz čistog hira progonili i ubili, držimo u časnom sjećanju.

Zajedno sa svim demokratima zalažemo se, da se nacionalsocijalistički zločini ne relativiziraju, i da se komunistički zločini ne banaliziraju. Zločinački karakter nacionalsocijalističkog režima i nacistički zločini počinjeni po cijeloj Europi, stoje izvan sumnje. XIX. kongres zahtjeva također sveeuropsku osudu komunističkih zločina. Dvadesetjednu godinu nakon urušavanja komunističkih režima u Europi i dalje se negiraju komunistički zločini, a krivica režima, koji su za te zločine odgovorni, bagatelizira.

Pozdravljamo izvješće Europskog parlamenta od 22. prosinca 2010. o "sjećanju na zločine totalitarnih režima u Europi". Posebno podržavamo ideju formuliranu u rezoluciji, sveeuropski pojačati obrazovni rad u posredovanju razlika između diktature i demokracije.

To je sudbonosno pitanje za sve. Europa, sa svojom nasilnom povijesti 20. stoljeća, snosi posebnu odgovornost.

Mi, žrtve komunizma, zato tražimo:

1. da se kod pisanja europske povijesti 20-tog stoljeća postavi posebno težište na prikaz opasnosti za demokraciju, očuvanje ljudskih prava i slobodu pojedinca koja proizlazi od oba velika totalitarizma – nacionalsocijalističko-fašističkog i od komunističkog,

2. da se važnost građanske odvražnosti i hrabrost, koje suzbijaju nepravde i zločine, gdje god se događali, poštuju više nego do sada i

3. jače istiću u posredovanju ljudskih prava i vrijednosti demokracije i slobode.

U tu svrhu, preporučujemo ponovno europskim institucijama,

1. da u planiranom *Domu europske povijesti* u Bruxellesu stavi posebno težište na prikaz razlika između demokracije i diktature,

2. da EU stvari platformu za trajno informiranje i osvještenje europske javnosti kako o groznim zločinima nacionalsocijalizma, posebice počinjenim nad Židovima, ali isto tako i o zločinima počinjenima od strane komunizma.

3. mi zahtijevamo sveeuropsku osudu komunističkih zločina, te da se

4. odgovorni i počinitelji pozovu na odgovornost,

5. podigne sveeuropski spomenik žrtvama komunizma.

Očekujemo, da se vlade zemalja u kojima je komunizam ostavio svoje krvave tragove odreknu simbola i obilježavanja, koja još uvijek te diktature i odgovorne slave ili u nazivima ulica časte.

Zahtijevamo, da u međunarodno priznatu definiciju kaznenog djela genocida,

bude uvršteno i potpuno ili djelomično uništenje neke skupine ljudi, zbog njihove različite klasne, ideološke, političke ili religiozne orientacije.

Pozivamo europske institucije, da stvore prikladne sveeuropske instrumente protiv nijekanja nacionalsocijalističkih i fašističkih, ali i komunističkih zločina, te iste progoni i kažnjava.

Pozivamo Europsku uniju, da osigura sredstva za proučavanje totalitarizma a osobito komunističkog totalitarizma, kako bi se projekti savladavanja posljedica totalitarizma mogli provoditi neovisno o državnim granicama.

U Berlinu, 17. lipnja 2011.

Shoqata e ish te Perndjekurve Politike
Antikomuniste te Shqiperise (al)

Zajednica društava političkih zatvorenika
Bosne i Hercegovine (ba)

Konfederace Politických Vězňů ČR (cz)

Union der Opferverbände Kommunis-tischer Gewaltherrschaft e.V. (de)

Board of South Estonian Association
of Political Prisoners (ee)

Hrvatsko društvo
političkih zatvorenika (hr)

Magyar Politikai
Foglyok Szövetsége (hu)

Asociația Foștilor Deportați și
Deținuți Politici din Moldova (md)

Latvijas politiski represēto apvienība (lv)

Lietuvos politinių kalinių
ir tremtinių sajunga (lt)

Asociația Foștilor Deținuți
Politici din România (ro)

Zväz Protikomunistického Odboja (sk)

Združenje žrtev
komunističnega nasilja (si)

ŠESTA OBLJETNICA OTKRIVANJA SPOMENIKA U KPD LEOGLAVA

Navršilo se šest godina otkrivanja spomenika u Lepoglavi: nakon niza poteskoća i prepreka, 5. srpnja 2005. svečano je javnosti predstavljen spomenik hrvatskim političkim uznicima na jednome od najzloglasnijih toponima hrvatskoga odnosno jugoslavenskoga guлага.

Naravno, nije se SUBNOR pomirio s time. Osokoljen općom klimom u društvu koje je, pod pritiskom Bruxellesa, odjednom iznova počelo čeznuti za Beogradom i Jugoslavijom, te neukim frazama tadašnjeg predsjednika **Stipe Mesića**, koji je dodvoravanjem jugoslavenskim partizanskim *besmrtnicima* pokušavao anulirati svoje nekadašnje pjevanje ustaških pjesama i vulgarne prijetnje Srbima,

SUBNOR / SAB je krenuo u osporavanje spomenika, tražeći njegovo uklanjanje. Taj se zahtjev prikrieva tobožnjim *antifašizmom*, iako smo na tzv. Dan antifašističke borbe, 22. lipnja ove godine, u središnjem dnevniku *Hrvatske televizije* mogli jasno čuti, koje ideje i krilatice i danas upravljuju dušama naših *antifašista*: «*Tito – Partija – Staljin – armija!*». Dakako, apologeti subnorsko-subnoračke ofenzive, poput **Mirka i Slavka Goldsteina, Tvratka Jakovine** i njima sličnih, nisu javno gragnuli na taj izljev iskrenosti. Očito su ti simboli i njima bliski srcu, pa su propustili udovoljiti svojoj partijskoj zadaći, što nikad ne bi učinili ako se koji balavac ili starac fotografira s nepočudnom kvazustaškom kapom. Jer, kako reče drug predsjednik **Josipović**, lijepo stoji

samo kapa s partizanskom, komunističkom zvijezdom.

A u međuvremenu je (20. lipnja 2011.) Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva odbilo žalbu koju je protiv rješenja o izdavanju lokacijske dozvole za podizanje spomenika izjavio SUBNOR / SAB. Ne treba dvojiti da će *subnorci*, u sklopu priprema za proslavu u Srbu – gdje će uz pečenu janjetinu slaviti obljetnicu klanja hrvatskih hodočasnika i pečenje na ražnu katoličkih svećenika – podnijeti tužbu Upravnom sudu. Ili možda odustanu od toga, smatrajući da su na pragu ostvarenja važnijega cilja, obnove Jugoslavije (pa makar bila i nekomunistička)? To im je obećao još onaj drug predsjednik... (D. S.)

Alfred Obranić sa sinom Ivanom kod spomenika u Lepoglavi

 REPUBLIKA HRVATSKA MINISTARSTVO ZAŠTITE OKOLIŠA, PROSTORNOG UREĐENJA I GRADITELJSTVA 10000 Zagreb, Ulica Republike Austrije 20 Tel: 01/37 52-444 Fax: 01/37 72-622	
Klasa: UP/I-350-05/11-02/312 Ur.br: 531-04-1-10-5 Zagreb, 20. lipnja 2011.	
RJEŠENJE	
Žalba se odbija.	
Obrazloženje	
<p>Pobjijanim rješenjem (lokacijskom dozvolom) iz izreke ovog rješenja dozvoljava se postavljanje spomen obilježja političkim uznicima na zemljištu kojeg dinički br. 2614/1 upitana u k.o. Lepoglava u Lepoglavi, Ulica hrvatskih pavilina br. 1.</p> <p>Protiv navedene lokacijske dozvole uložene je žalba od strane Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske zastupanih po potpredsjedniku Josipu Skupnjak.</p> <p>U žalbi se u bitnome navodi da je u međuvremenu izmijenjen Zakon o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara. Navodi se da se čitavo područje nepokretnog kulturnog dobra koje treba posebno štiti, a da se pobijalo rješenje temelji na mišljenju stariom 11 godina koje je dan prije izmijenje plana, te izmjenje zakona. Navodi se da je prema važećem zakonu predmetno područje unutar zone posebne namjene NK kaznionica te da postoji obveza donošenja detaljnog urbanističkog plana, a koje se treba temeljiti na konzervatorskoj podlozi. Prelaže se ponavljanje lokacijske dozvole i vraćanje predmeta prvo stupanjškom tjeru na ponovni postupak.</p>	

Odbijena žalba SUBNOR-a

DONACIJE ZA PODRUŽNICU ZAGREB

Prezime	Ime	Iznos
Babić	Miljenka	100 kn
Bagić	Filip	100 kn
Baković	Anto	200 kn
Baričević	Đuro	100 kn
Bejuk	Ivanka	100 kn
Bogdanić	Vjekoslav	100 kn
Budić	Vanda	100 kn
Butu	Ljerka	100 kn
Cerovac	Vesna	100 kn
Cerovečki	Boris	100 kn
Cesarec	Viktorija	50 kn
Cvetnić	Tomislav	400 kn
Čakarun	Mile	100 kn
Čebrajec	Stjepan	50 kn
Čerina	Dušan	100 kn
Čulig	Zdravko	100 kn
Delonga	Ivo	500 kn
Dobrinić	Ivana	100 kn
Doko	Marko	100 kn
Dolenec	Stjepan	100 kn
Drkulec	Zvonimir	100 kn
Dugandžić	Jelisaveta	100 kn
Dumančić	Ankica	50 kn
Đaković Skledar	Nada	200 kn
Fancev	Neda	50 kn
Feher	Zvonimir	100 kn
Gradaščević	Salih	200 kn
Grahek	Mara	100 kn
Hajić	Martin	50 kn
Halambek	Rudolf	100 kn
Heimburger	Ivan	100 kn
Helman	Jasna	100 kn
Helman	Ljiljana	100 kn
Herceg	Miroslav	100 kn
Herceg	Stjepan	100 kn
Horvat	Eduard	100 kn
Ivić	Franjo	50 kn
Jandroković	Vladimir	100 kn
Janović	Stanislav	100 kn
Jednabrković	Ivan	100 kn
Jerković	Ivica	100 kn
Jonjić	Dinko	180 kn
Jurišić	Marijan	50 kn
Jurković	Dragica	50 kn
Kačečnik	Ivanka	50 kn
Keleminčić	Petar	200 kn
Kereković	Marijan	200 kn
Kirchner	Marija	200 kn
Kišpatić	Zvonimir	100 kn
Klaić	Ivan	40 kn

Prezime	Ime	Iznos
Klobučarić	Josip	40 kn
Kolar	Nikola	200 kn
Kolembus	Andrija	50 kn
Kostešić	Stanislav	150 kn
Kostović	Ivan	100 kn
Kotnik	Paula	300 kn
Kovačević	Manda	50 kn
Kovačić	Marija	50 kn
Krajtmajer	Emica	100 kn
Krpan	Boja	100 kn
Kufrin	Zdenka	80 kn
Kujundžić	Ivo	100 kn
Kurjaković	Nevenka	100 kn
Kvesić	Ivan	100 kn
Lever	Ivan	100 kn
Lisak	Krešimir	300 kn
Lisec	Branko	20 kn
num Lovrić	Anto	500 kn
Macukić	Marija	200 kn
Majić	Pavo	50 kn
Majsak	Mijo	30 kn
Mamić	Niko	50 kn
Marić	Zvonimir	1.000 kn
Martinović	Vinko	100 kn
Matanović	Blaženka	100 kn
Matijević	Ivan	100 kn
Matijević-Alinić	Srna	100 kn
Matkovac	Dragica	100 kn
Mikez	Antun	50 kn
Miljković	Ivanka	100 kn
Mogilnicki	Marija	200 kn
Mursalo	Tvrto	100 kn
Očić-Veliki	Vera	100 kn
Ojvan	Mirko	150 kn
Orešković-Vencl	Ana	50 kn
Oršić	Slavko	100 kn
Pacelt	Marija	100 kn
Pasarić	Slavko	20 kn
Pavlić	Ivan	200 kn
Pažin	Tomislav	100 kn
Pelić	Antun	100 kn
Perković	Josip	200 kn
Pernar	Andelka	100 kn
Pernek	Ludmila	50 kn
Peršić	Miroslava	200 kn
Petener	Branimir	50 kn
Petković	Miljenka	50 kn
Petrak	Ivan	150 kn
Petrak	Mira	100 kn
Pichler	Marija	100 kn
Piller	Katica	500 kn

Prezime	Ime	Iznos
Piškulić	Marija	100 kn
Pleić	Borislav	1.000 kn
Pribanić	Marija	150 kn
Pučaj	Marija	300 kn
Radović	Željka	100 kn
Razlag	Marija-Ljerka	50 kn
Sarajlić	Janjko	100 kn
Satler	Helena	150 kn
Seiwerth	Velimir	200 kn
Sekulić	Ante	100 kn
Sertić	Katarina	100 kn
Skorup	Antun	100 kn
Stojan	Paula	200 kn
Sunić-Žakman	Mirna	100 kn
Šarić	Dragutin	200 kn
Šeget	Ivan	50 kn
Šego	Vlatko	50 kn
Šikanja	Drago	100 kn
Šoštarić	Danica	100 kn
Štoler	Ana	100 kn
Šugar	Marijan	100 kn
Šuvar	Nedjeljko	100 kn
Todorić	Anka	100 kn
Tomašić	Tomislav	50 kn
Tomlinović	Ana	50 kn
Tošić	Jure	100 kn
Tovernić	Ljudevit	100 kn
Tremac	Đuro	50 kn
Trohar	Ivan	50 kn
Unukić	Nada	200 kn
Valek	Damir	100 kn
Vicić	Vlado	100 kn
Vitković	Milutin	300 kn
Vlašić	Ljubomir	100 kn
Vrklijan	Blaž	30 kn
Vučić	Vinko	50 kn
Vujnović	Nikola	200 kn
Vuk	Mladen	400 kn
Vukadinović	Ljerka	50 kn
Zane	Zorka	100 kn
Zgombić	Zvonimir	100 kn
Znika	Mihalj	50 kn
Zonjić	Ivanka	50 kn
Zvonar	Ivan	50 kn
	ukupno	18.940 kn

Zahvaljujemo se svim darovateljima na dobrovoljnim prilozima.

HDPZ Podružnica Zagreb

SAVJET LIJEĆNIKA

AH, TA LEĐA, TA KRIŽA, TAJ VRAT!

Piše:

dr. med. Drina

BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ

Znamo da se naša komplikirana, zadržujuća i – izmučena kralješnica sastoji od sedam vratnih, dvanaest prsnih, pet slabinskih, pet sraslih križnih i četiri ili pet sraslih repnih kralježaka. Međusobno su povezani dvostrukim redom malih zglobova, njihovih kapsula i vezivnim tkivom. Odijeljeni su elastičnim hrskavičnim pločama (diskovima) za izjednačavanje pritiska i bolju pokretljivost. A sve je to stabilizirano i pokretno uz pomoć mnoštva (čvrstih?) mišića! Kako funkcionalno! No, također puno mogućnosti za oštećenja, bolesti i – bol!

Da, najveći dio bolnih smetnji odnosi se na smetnje u kralješnicama. Neke su akutne, a druge kronične. Akutne nastaju neuobičajenim opterećenjem - kroz sport, radi teških poslova kao što su selidbe ili renowiranja, zadržavanjem na propuhu, radi krivih pokreta i krivog načina dizanja tereta, a u slučaju vratne kralješnice, jakim trzajem (u sudaru auta). Kronične su pak najčešće u vezi s degenerativnim promjenama na malim zglobovima kralježaka, na samim zglobovima kralježaka, na diskovima i na vezivnim strukturama. Mogu također biti uzrokovani upalnim

promjenama nastalim reumatoidnim artritisom, Morbus Bechterewim ili bakterijskim infekcijama. Rijedji su lomovi kralješnice te tumori, odnosno njihove metastaze. Ponekad uzrok može biti i uznapredovala osteoporozna.

Uzrok boli je gotovo uvijek mišićna prenapetost i(lj) pritisak na živce radi upale ili radi smanjena prostora između kralježaka.

Neke smetnje koje smo već stekli pratit će nas cijelog života te se s njima moramo lukavo boriti, ali neke se mogu veoma umanjiti ili čak i ukloniti. Prvo treba liječiti bol. To se najčešće čini nesteroidnim protuupalnim lijekovima - aspirinom, paracetamolom, ibuprofenom ili diklofenakom. Kod reumatidnog artritisa često je potreban kortizon ili kemoterapeutik metoreksat. Kod tumora se često primjenjuju opijati. Uvijek je važno ispravno doziranje. Premalena doza, makar se i ponavljala, ne će postići djelotvornu razinu u krvi, naročito kod akutnih smetnji. Zato

vrijedi pravilo da, ako nakon pola sata nije došlo do olakšanja, treba odmah uzeti drugu dozu, pazeci na dnevni maksimum, a zatim možda nastaviti s retard-oblikom lijeka. Kod nekih akutnih faza, primjerice kod lumbaga ili tzv. napadaja ishijasa, potrebno je mirovanje, no ne tijekom dugog vremena. Za mirovanje je zgodan ležaj sa stepenicom, tako da kukovi i koljena budu u pravom kutu, a kralješnica ravna i opuštena. Inače – osim još kod svježih prijeloma i nekih tumora – apsolutno je najvažnija fizikalna terapija i ispravno ustrajno kretanje. To vrijedi i za reumatičare kako se ne bi ukočili, a posebno za sve oblike degenerativnih smetnji.

Mogućnosti fizikalne terapije su mnogostruke i treba ih koristiti, no kako se puno može postići i jednostavnim mjerama. Evo nekoliko savjeta:

Važan je ispravan stolac. Prednji rub ne smije biti viši negoli je stražnja visina potkoljenice, a povoljno je ako malo visi prema naprijed. Sjediti treba uspravno, i to sasvim do naslona, koji treba biti prilagodljiv obliku tijela, i to tako da je težina tijela prebačena na zdjelicu i noge. Dobro je češće ustajati i mijenjati položaj, no pri tome ne smije doći do zgrbljenosti u križi-

RAZMIŠLJANJA O STARENJU I STAROSTI (10)

SAMOĆA

Piše:

Maja RUNJE, prof.

Samoća je uvijek bila bolna pratilejica ljudskih života, no čini se da danas ima osobito plodno tlo. Pogađa mnoge ljude, i mlade i stare, iako su stariji sigurno izloženiji. I svakoga jako боли. Nije lako živjeti s osjećajem da nam je uskraćeno planirati i najmanji društveni događaj - kavu ili možda šetnju, a još je teže izdržati da nemamo s kim razgovarati, nikoga komu bismo povjerili svoje misli i svoje brige. Osobito neugodne tada budu subote i nedjelje ili veliki blagdani, kada je svijet u tišini, a mnogi ljudi u obiteljskom ili prijateljskom krugu. Star i osamljen čovjek tada jasno osjeti da više nikomu nije važan.

Je li za vlastitu samoću svatko sam kriv – kao što se ponekad čuje? I da, i ne ... Ljudi koji su izgradili velike obitelji u kojima su vladali topli i otvoreni odnosi si-

gurno imaju veće izglede da ih samoća u starosti zaobiđe. Isto vrijedi i za one koji su tijekom života bili zainteresirani za druge ljude, empatični, obdareni osjećajnim i društvenim kompetencijama. Također i za one koji su se kretali među ljudima, koji su, primjerice, bili djelatni u svojim župama, pjevali u zborovima ili radili u društвima i udrugama. Uistinu, potpuno drugačiji bit će izgledi onih koji su živjeli u malom i zatvorenom krugu, a osobito onih koji su živjeli koncentrirani na sebe, svima nalazeći mane.

Ipak, život nije uvijek pravedan... Istina je da se samoća u starosti može nadviti i nad ljudima koji su prema drugima bili

nesebični i otvoreni. Dovoljno je da nakon dugih godina sretnog braka neočekivano ostanemo sami te se ne uspijemo pravodobno uspješno uspraviti ili da, ne daj Bože, doživimo tešku bolest koja nas priveže uz kuću i postelju. Također se može dogoditi psihička bolest ili demencija te nas učiniti teškim sugovornikom, kojem ljudi i ne će hrliti u susret. Može se, dalje, dogoditi da igrom sudsbine većina naših prijatelja umre prije nas, a može nas pogoditi i neplanirana oskudica i siromaštvo, jer nam mirovina pokriva manje nužnih troškova negoli smo mislili ili zato jer smo na tom području krivo planirali ili postupali. Čovjek koji je svoj stan pri odlasku u starački dom darovao nećakinji – umjesto da ga je, recimo, iznajmio – može računati kako je moguće da se nećakinja prije ili kasnije umori i počne pružati sve manje pažnje i skrbi, i to ne

ma. Inače, važno bi bilo već i djeci izabrati ergonomični stolac, osobito u školama, gdje dugo sjede.

Treba provoditi vježbe opuštanja, vježbe za razgibavanje kralješnice te specifične vježbe za jačanje leđnih mišića. Vježbe treba naučiti, a onda provoditi kad god je prilika. Moguće je početi već ujutro, prije ustajanja, svaki dan dvije minute! Ovdje treba također reći da svatko treba voditi računa o svojoj tjelesnoj težini. Prekomjernu težinu treba smanjiti.

Jako je važna tehnika dizanja i nošenja tereta. Uvijek, pa makar se radilo i o papiću, treba čučnuti s uspravnim leđima te ga onda dizati s poda. Tešku stvar treba iz čučnja podizati snagom natkoljenica, a ne snagom leđa. Potom je treba nositi uspravno, što bliže uz tijelo. Podizanje s ravnim koljenima, pa možda još i uz zakret, znači dozivati napadaj ishijalgije!

Krevet treba biti prema individualnoj potrebi. Treba odustati od nekoć hvaljenih tvrdih madrac. Madraci moraju po puštati na mjestima pritisaka kukova i ramena, a podupirati u području slabina. U madrac je, dakle, dobro utonuti, no ne potonuti sa zaobljenim leđima, kao u mrežu za spavanje. Jastuk treba imati dimenzije 80 cm na 40 do 60 cm. Većina naših jastuka je prevelika pa sežu pod ramena, a uz to su od perja, što nije dobro jer perje nema čvrstoće, a i pregrijava se. Dobri su jastuci ispunjeni vunom, zrnjem ili posebnim vrstama viskoelastičnih sintetič-

zato jer je nužno nezahvalna, nego zato jer takav kompleksan, nejasan materijalno-ljudski ugovor često vodi do komplikacija.

Što uopće možemo učiniti protiv same, ako više nismo u godinama tijekom kojih je moguća promjena životnog stila te svrhovito njegovanje društvenih mreža? Nažalost - ne puno! Optimalna se strategija vjerojatno sastoji u filozofiji realnih očekivanja.

A realno je očekivanje da je u kasnijoj starosti kontakata uistinu sve manje te da na tu činjenicu uglavnom ne možemo bitno utjecati. No, možemo sa zahvalnošću održavati veze koje nam se nude te konično – ako to nismo učinili ranije – napustiti pretjeranu kritičnost prema ljudima s kojima još dolazimo u dodir. Tada definitivno u pojedinom čovjeku trebamo tražiti onaj dio koji nas veseli, umjesto obrnuto. A ljubavi svoje djece treba se ra-

kih spužvi. Jastuk svakako treba podupirati vratnu kralježnicu i držati je u prirodnom položaju. Često već i izmjena jastuka može ukloniti bol u kralježnici, budući da svi zglobovi tijela reagiraju na promjenu položaja makar samo i jednog zglobova – kao karike u lancu. Važno je imati i topao pokrivač, ali takav koji diše. Osim toga, treba misliti i na način uspravljanja iz kreveta. Dizati se treba postrance, a ne podizanjem iz ležećega leđnog položaja.

Cipele su također važne! Trebaju biti prostrane i mekane, kako bi izjednačavale udar kod hoda. Trebaju imati nisku potpeticu i prirodni, ili po potrebi, ortopedski profil. Nažalost, mnoge žene zavedene modom sebi nanose trajna oštećenja stopala, koljena, kukova i kralježnice nošenjem visokih potpetica.

Zdravlje zubi također igra ulogu. Kod upalnih procesa na Zubima tripi cijelo tijelo, osobito kod osoba koje pate od upalnih reumatskih bolesti. Uz to, imamo li loše sanirano zubalo te žvačemo li nesi-

dovati bezuvjetno, bez inzistiranja da bi oni s nama trebali biti češće i više. I kad nas vole, djeci naše brige ubrzo budu preveliki teret. Oni žele živjeti svoj život i na to imaju apsolutno pravo. Stoga treba izbjegavati svaki emocionalni pritisak. Dapače, djeca sa svoje strane smiju otklanjati osjećaj krivice. Zato je dobro da roditelji i djeca otvoreno razgovaraju te da razumno planiraju svoje susrete. Bolje je isplanirati vrijedan susret – izlet u prirodu, šetnju, ručak u restoranu – te kratko vrijeme provesti u srdačnosti, negoli se gušiti u dugim obvezatnim nedjeljnjim poslijepodnevima, s grčem u želucu.

Utješno je da ljudi u visokoj starosti samo ipak doživljavaju sve manje opterećujućom. Svatko i dalje, do kraja života, želi uza se privrženost, nježnost i ljubav, no potrebe za društвom, susretom i razgovorom je ipak sve manje. Doživljaj vremena se naime mijenja. Od veoma

metrično, sile se nepovoljno prenose na ostale zglobove i dovode do prenapetosti mišića.

Kod kroničnih bolova u leđima često je potrebna i pomoć psihoterapije, zato jer trajni bolovi mijenjaju psihu čovjeka. Važno je također shvatili mehanizme nastajanja boli, što može pomoći da se izade iz spirale bola.

Kada se iscrpe sve ove mjere a ništa ne pomogne, treba razmisiliti o operaciji. Ima i njih veliki izbor te i jako uspješnih. Primjerice, kod suženja leđnog kanala i izlaznih točaka živaca operacija je ponekad jedina pomoć. Također i kod prolapsa diska – ukoliko se nije spontano organizirao i popravio – no samo u slučaju ozbiljnih smetnji. Mnogi ljudi naime imaju prolaps diska, pa i više njih, no nemaju smetnji. Ista je situacija i kod podizanja ulomljenih kralježaka.

Što se tiče veoma reklamiranih i zavodljivih pojaseva za kralježnicu, može se reći da su zapravo štetni, jer preuzimaju ulogu podupirača, što je bitna uloga mišića, te mišići dodatno oslabi. Samo jaki mišićni korzet drži strukturu i funkcije svih zglobova.

I za liječenje i za prevenciju naših svadasnjih bolova u leđima jest i ostaje vježbanje i kretanje. Kretanje, kretanje, kretanje! Odlični su plivanje i vožnja biciklom, no ako nam to nije moguće, možemo žustro hodati. I to pola sata na dan! Na noge lagane! I – naprijed! •

starih ljudi češće se može čuti da nemaju vremena. Polaganiji su, pa sitne dnevne procedure ispunjavaju dan.

Od srca bih voljela potaknuti svakoga tko može da se nastoji sustavnije brinuti za koju staru osobu koja u svom stanu ili u staračkom domu živi sama i(l) osamljena. Nije se potrebno žrtvovati. Žrtvovati se zapravo nije ni dopušteno. Žrtvovanje ne bi vodilo daleko i brzo bi završilo. Najbolje je potražiti osobu prema kojoj ćemo osjetiti naklonost i poštovanje. Na početku je dobro promisliti o tome koliko vremena i truda želimo darovati kako ne bismo pobudili očekivanja koja kasnije ne ćemo moći održati. A kada se dužnosti prihvativimo, treba biti dosljedan i vjeran. I budite sigurni: bit će vam dvostruko uzvraćeno! A možda čak steknete pravo novo prijateljstvo - kao što se dogodilo meni. •

«OPŠTINA POSUŠJE»: JEDAN UDBAŠKI POPIS NEPOĆUDNIH

Kao dokument «slavne prošlosti», do ruku nam je došao jedan nepotpisani i nedatirani popis osoba iz Posušja, «neprijateljski raspoloženih» prema Jugoslaviji i komunističkom poredku. Iako on nije ni potpun ni precizan, smatramo kako je vrijedno objaviti ga, kao prilog mjesnoj povijesti i kao ilustraciju stanja u jugoslavenskoj komunističkoj satrapiji. Dokument u cijelosti glasi:

1. BAKULA ANTE, sin Ivana, rođen 1957. godine u Rastovači, brat teroriste BAKULA Petra.

2. BAKULA JOZO, sin Ivana, rođen 1951. godine u Posušju, brat je teroriste BAKULA Petra.

3. BAKULA PERO, sin Ante, rođen 19.9.1919. godine u Batinu-Posušje, radnik, kovač, Hrvat, državljanin SFRJ, nastanjen u mjestu rođenja. U toku rata na strani ustaškog pokreta. Poslije rata aktivni član križarske organizacije, zbog čega je suđen 3 godine zatvora. I danas povremeno neprijateljski istupa kao šovinista i nacionalista, ali je u istima jako oprezan.

4. BAKULA ŠIME, zv. «Šimek», sin Pere i Ande, rođen 1910. godine u Posušju, vozač, Hrvat, nastanjen u mjestu rođenja. U toku rata simpatisao je ustaški pokret i ako aktivno nije učestvovao. Poslije rata jedno vrijeme bio u odmetništvu. Njegovo društvo su najistaknutiji nacionalistički elementi. On je nacionalista i šovinista, i sa tih pozicija povremeno neprijateljski djeluje.

5. BEGIĆ GOJKO, sin Alekse i majke Ive Čutura, rođen 1945. godine u Gracu – Posušje, gdje i sada živi. Trenutno je zaposlen u GP «NEIMARSTVO» Trebinje, gradilište Posušje. Od strane Okružnog suda Mostar 1972. godine kažnjen 3 godine strogog zatvora zbog neprijateljskog djelovanja prema našoj zemlji (Član 118 stav 3 KZ). Njegova braća Jerko i Jozo 1973. godine od strane sudije za prekršaje kažnjeni su: Jerko 50 i Jozo 45 dana zatvora po članu 2 tačka 4 ZOJ IM. Cjelokupna porodica neprijatelji.

6. BEŠLIĆ BOŽO, sin Jose, iz Zagorja, rođen 19.9. godine, sa porodicom živi u mjestu rođenja. Krivično kažnjavan 9 mjeseci po članu 119 KZ kaznom zatvora. Sklon je uživanju alkohola i kao takav neprijateljski istupao protiv naše zemlje.

Priredio:

Ivica KARAMATIĆ

1974. godine u Metkoviću pjevaо neprijateljske pjesme.

7. BEŠLIĆ MARIJAN, sin Andrije i Kate, rođena Bešlić, rođen 26. maja 1945. godine u selu Rastovača, SO Posušje, gdje i sada stalno živi. Zaposlen je u preduzeću «Ukras kamen» Posušje. Kažnjavan prekršajno. Neprijateljski raspoložen prema našem sistemu.

8. BEŠLIĆ NIKOLA, sin Ivana i Janje, rođen 1938. godine u selu Rastovača, Posušje, brat teroriste Bešlića.

9. BRADARIĆ JERKO, sin Mate, rođen 1930. godine u selu Osaju, opština Posušje, Hrvat, državljanin SFRJ, KV zidar, stalno nastanjen u Osaju. Kažnjavan je više puta prekršajno zbog pjevanja neprijateljskih pjesama. 1960. godine govorio da je ustaša i gestapovac. Održavao je pismenu vezu sa emigrantom Crnogorac Ivanom, koji boravi u Parizu. Govorio da je sinu dao ime Ranko po zlikovcu Ranku Bobanu, neka se pokaže drugi Hrvat iz Posušja koji je to učinio. Povremeno istupa sa pozicija hrvatskog nacionalizma.

10. BUDIĆ MIRKO, sin Petra i Tomice Parlov, rođen 10.9.1958. godine u selu Zavelim-Posušje, živi u mjestu rođenja, kažnjen na 12 dana zatvora od strane sudije za prekršaje. Neprijateljski istupao protiv našeg sistema 1975. godine. Na privremenom radu u Austriji.

11. CRNOGORAC STANKO, sin Petra, «Jovešić», rođen 1934. godine u Čitluku, SO Posušje, gdje i sada živi sa porodicom. Neprijateljski raspoložen prema našem sistemu. Krivično je kažnjen 15 mjeseci po članu 118 stav 2. U emigraciju od 1957. godine u Parizu – Francuska ima brata Ivana koji je također prije emigriran za neprijateljsku djelatnost krivično kažnjen 1 godinu i 6 mjeseci. Drugi brat Ferdo bio je član organizacije «TIHO». Cjelokupna porodica neprijateljski raspoložena prema našem sistemu.

12. ČUTURA STIPE, sin Martina i Ande, rođen 1925. godine u Trebistovu-Posušje, Hrvat, zemljoradnik, nastanjen u mjestu rođenja. U toku rata bio u

ustašama i služio u Zagrebu. Poslije rata odmetnik u grupi Pere Bege. 1945. godine uhvaćen i suđen 2 godine zatvora. Sklon je uživanju alkohola i kao takav neprijateljski djeluje sa pozicija ustašta.

13. DUMANČIĆ PERO, zv. «Baja», sin Mate i Matije, rođen 1919. godine u Rakitnu-Posušje, zemljoradnik, sada nosilac PI u SR Njemačkoj. U toku rata aktivni ustaša, a poslije oslobođenja odmetnik i kasnije jatak odmetničke bande. Zbog toga je suđen 2,5 godine zatvora. Poslije izlaska iz zatvora i dalje je privremeno neprijateljski djelovao. I sada je spreman da pjeva ustaške pjesme.

14. DJEREK ALOJZIJA, sin Milana i Ive, rođen 1924. godine u Viru-Posušje, Hrvat, zemljoradnik, nosilac PI (putne isprave, op. I. K.), na privremenom radu u SR Njemačkoj. U toku rata aktivni ustaša do oslobođenja. Poslije oslobođenja više puta je neprijateljski istupao na planu neprijateljske propagande zašto je i suđen. Veliki je protivnik komunista i prijeti osvetom. Komuniste je nazivao da su lopovi. Sada povremeno, ali oprezno, istupa kao šovinista. Uključen bio u emigraciju u SR Njemačkoj. Deportovan 1977. godine.

15. GALIĆ IVAN, zv. «Bilonić», sin Ivana i Ande, rođen 1922. godine u Vinjani-ma-Posušje, zemljoradnik, nastanjen u mjestu rođenja. U toku rata aktivni ustaša pukovniji Šimića u Imotskom, a kasnije je u logoru Jasenovac. Poslije rata je zbog neprijateljske djelatnosti suđen 18 mjeseci zatvora. I danas je sklon neprijateljskom djelovanju protiv društvenog uređenja u našoj zemlji.

16. JAKOVLJEVIĆ DRAGO, zv. «Kajić», sin Andrije, rođen 1944. godine u Vrpolju-Posušje, sada zaposlen u preduzeću «Parkovi i nasadi» u Mostaru. Otac Andrija i dva strica u toku rata aktivno učestvovali u ustaškim vojnim formacijama. U toku 1971. godine Drago je sa još jednom grupom lica učestvovao u pjevanju pjesama neprijateljskog sadržaja. Nije kažnjen, jer je nastupila zastara. Ne miri se sa postojećim društveno-političkim uređenjem u našoj zemlji. I danas zasluguje našu pažnju. U kući drži sliku oca u ustaškoj uniformi.

17. JAKOVLJEVIĆ STANKO, sin Jakova, rođen 1924. godine u selu

Spomenik braniteljima u Posušju

Vrpolja-Posušje, gdje je i nastanjen, bavi se građevinskim i stolarskim poslovima. Za vrijeme rata nalazio se u ustašama, zašto je kažnjen 13 godina zatvora. Ima kćerku Matiju koja je udata u Njemačku za nekog Njemca.

18. **JAŽO ŠIMUN**, sin Bože, rođen 1920. godine u Zagorju-Posušje, radnik, stalno nastanjen u mjestu rođenja. Šimun je za djela iz rata kažnjen 12 godina zatvora i sada je idejni neprijatelj današnjeg društva. Sada je na privremenom radu u SR Njemačkoj. Redovno dolazi kući.

19. **JUKIĆ JOZO**, zv. «Širušić», sin Filipa, rođen 1926. godine u Posušju, zemljoradnik, stalno nastanjen u mjestu rođenja, drži privatnu ugostiteljsku radnju i mesnicu u Posušju. Odmah početkom rata porodica je bila na strani ustaškog pokreta. Jozo je aktivni ustaša od 1943. godine do kraja rata. Nalazio se u logoru Jasenovac kao ustaša. Njegov brat strijeljan je kao ratni zločinac. Jozo i danas povremeno, ali vrlo oprezno, neprijateljski djeluje.

20. **JUKIĆ PETAR**, zv. «Milanović», sin Milana i majke Andrijane, rođen 1927. godine u Studencima-Imotski, radnik, nastanjen u Posušju. Potiče iz porodice koja je u toku rata pripadala ustaškom pokretu. Otac mu je likvidiran od strane NOV kao ustaša. Petar je jasenovački ustaša i suđen je 10 godina zatvora kao ratni zločinac. Poslije izlaska iz zatvora povremeno neprijateljski djeluje sa pozicijom šovinizma i nacionalizma.

1 godinu zatvora. Kažnjavan je i prekršajno. Prije izrečene kazne isti se nalazio na radu u SR Njemačkoj, a tada mu je oduzeta PI. Kako on, tako i njegov otac Jure, neprijateljski su raspoloženi prema našem sistemu.

25. **LONČAR MATE**, sin Ivana, rođen 1919. godine u Vinjanima-Posušje, Hrvat, državljanin SFRJ, stalno nastanjen u mjestu rođenja, zaposlen u preduzeću Dobojs-putevi. Za vrijeme rata bio u ustašama i SS trupama. Poslije oslobođenja suđen je na kaznu zatvora od 10 godina. I sada povremeno istupa na liniji ustaštva.

26. **LONČAR MARIJAN**, sin Jure, rođen 1936. godine u Zagorju, SO Posušje, Hrvat, državljanin SFRJ. Istupa sa nacionalističkih pozicija, zbog čega je i kažnjavan 60 dana zatvora.

27. **MALENICA JOZO**, sin Mate i Ive, rođene Parlov, rođen 28.11.1954. godine u selu Zavelim-Posušje. Sada na izdržavanju kazne zatvora. Suđen po članu 118 KZ 2 godine zatvora i 60 dana prekršajno. Nakon izlaska iz zatvora nad njim uspostaviti kontrolu. Sada se nalazi na privremenom radu u Austriji.

28. **MARAS BRANKO**, sin Stjepana i Ive, rođena Aničić, rođen 27. septembra 1944. godine u selu Rastovači, SO Posušje, gdje je i stalno nastanjen. Jedno vrijeme nalazio se u SR Njemačkoj u kruugu ekstremne emigracije. Za učinjena djela u SR Njemačkoj protjeran je iz zemlje. Po dolasku u mjesto rođenja u nekoliko navrata neprijateljski je istupao, zbog čega je bio i prekršajno kažnjavan. U posljednje vrijeme djeluje oprezno i ne javno.

29. **MARTIĆ LUKA**, sin Jure, rođen 1938. godine u Rastovači-Posušje, zemljoradnik, Hrvat, nastanjen u mjestu rođenja. Potiče iz porodice koja je u toku rata simpatisala ustaški pokret. Luka je jedno vrijeme bio emigrant u Austriji odakle je povraćen po njihovoj policiji. Još dovoljno nije raščišćeno njegovo povraćanje. Dosta je nemirna ličnost i često se nalazi po raznim mjestima u našoj zemlji. Sada na privremenom radu u SR Njemačkoj.

30. **MITAR STJEPAN**, pok. Petra i Ande, rođena Kutleša, rođen 29.2.1944. godine u selu Osoju-Posušje, po zanimanju je nastavnik, bez zaposlenja. Po članu 118 KZ od strane Vojnog suda osuđen je 2 godine zatvora. Problematičan je i sklon je narušavanju javnog reda i mira.

31. **PETRIČUŠIĆ JERKO**, sin Petra, rođen 1927. godine u selu Zagorju-Posušje, gdje i živi sa porodicom. Nositac je PI. Za djela iz rata i poslije rata kažnjen je 9 godina zatvora. Sada negativno djeluje protiv našeg sistema. Ne istupa javno, ali u razgovorima djeluje neprijateljski protiv našeg sistema. Zaposlen u Boksitnim rudnicima. Za N.G. 1978/79. godine, govorio «doći će naša država Hrvatska».

32. **PROTRKA ANTE**, sin Bože, rođen 1921. godine u Viru-Posušje, Hrvat, državljanin SFRJ, zemljoradnik, nastanjen u mjestu rođenja. Do 1944. godine u ustašama, a kasnije u ustaškoj miliciji. Isticao se u hvatanju partizana poslije povratka iz Vojvodine. Poslije oslobođenja Posušja prelazi u odmetničku bandu, za što je kasnije suđen 2 godine zatvora. Sklon je i danas da povremeno neprijateljski djeluje na planu neprijateljske propagande veličajući zapad. Veliki je šovinista.

33. **PUŠIĆ MILAN**, sin Dane i majke Mile Tavra, rođen 28.2.1952. godine u selu Zavelim-Posušje, sada na izdržavanju kazne. Kažnjen po članu 118 KZ 1 godinu i 6 mjeseci zatvora i prekršajno 60 dana u 1975. godini. Nakon izlaska iz zatvora nad njim uspostaviti kontrolu. Na privremenom radu u Austriji.

34. **PUŠIĆ TOMISLAV**, sin Marijana, rođen 1945. godine u Zavelimu-Posušje, radnik. Imenovan je kažnjavan iz člana 174 na 2 godine zatvora. Nastanjen u Osijeku, dolazi u Zavelim.

35. **REZO JURE**, zv. «Jagić», sin Ivana, rođen 1921. godine u Sutini, gdje je i nastanjen. Za vrijeme rata nalazio se u ustašama, za što je i kažnjavan poslije oslobođenja u trajanju 10 godina. Današnje njegovo ponašanje nije zapaženo, ali se

predpostavlja da bi u datoj situaciji mogao da djeluje negativno. Učestvovao poslije rata u ubistvu odbornika Pavkovića.

36. **SOLDO STIPO**, sin Pere, «Kulić», rođen 1921. godine u Sutini gdje je i nastanjen. Za vrijeme rata nalazio se u ustašama, za što je kažnjavan u trajanju 10 godina zatvora. Današnje njegovo ponašanje je negativno. Oprezan je u svojoj neprijateljskoj djelatnosti. Učestvovao u ubistvu odbornika Pavkovića u SR Njemačkoj. Dolazi kući.

37. **TANDARA NIKOLA**, sin Domina, rođen 1953. godine u Zavelimu, Posušje, gdje i živi. Nositac je PI i privremeno ide na rad u SR Njemačku. Drzak je u ponašanju, a brat Pio se nalazi na izdržavanju kazne zatvora koji je suden po članu 118 KZ. U Austriji na privremenom radu.

38. **TANDARA PIO**, sin Dominika i majke Mare Knežević, rođen 4. septembra 1954. godine u Zavelimu-Posušje, sada na izdržavanju kazne. Kažnjen je po članu 118 KZ na 2-2,5 godine zatvora i 60 dana prekršajno u 1975. godini. Nakon izlaska iz zatvora nad njim ostvariti kontrolu. Sada na privremenom radu u Austriji.

39. **TOPIĆ IVAN**, sin Jure, rođen 1955. godine u selu Sutina-Posušje, gdje je stalno nastanjen. U toku akcije «RADUŠA» hapšen. Bio povezan sa teroristima i upoznat o oružju kojeg su teroristi ostavili kod njega. Vjerojatno se nalazi još kod istog automata terorista koji nije pronađen iz akcije «RADUŠA». Kum je Buntić – teroriste. Zaposlen u Boksitnim rudnicima u Cerovim Docima – Posušje.♦

U prosincu 1933. godine **Josip Begović** je u Zagrebu sudjelovao u neuspjelom atentatu na kralja **Aleksandra Karađorđevića**, koji je trebao izvesti Velolučanin **Petar Orebić**. Josip je rođen 1908. godine u Suhopolju, živio je s roditeljima u obiteljskoj kući u Virovitici. Njegov otac Josip Begović (stariji) je bio čovjek beogradskog kraljevskog režima i čelnik Radikalne stranke u Virovitici. Odlaskom na Zagrebačko sveučilište, Josip Begović (mlađi) stupa u Hrvatsku nacionalnu omladinu i tu počinje njegov politički odgoj i rad.¹

Josip Begović

Nakon neuspjelog atentata, uhićenja i mučenja, u Beogradu je Josip skupa s Orebićem i svojim sumještaninom **Antunom Podgorecem** osuđen na smrt zbog stupanja u ilegalnu ustašku organizaciju i pripremu atentata na kralja. Aleksandar je pomilovao Podgorca, dok su Orebić i Begović obešeni u Beogradu, 12. svibnja 1934. godine u 4 sata ujutro. Sat vremena prije smaknuća posjetio ga je odvjetnik, koji je u pismu njegovu ocu napisao: „Kažem vam nije izgledao ni malo uzbuden, naprotiv, davao je utisak čoveka kome nije stalo da ga neko žali.“² Te noći Begovića je posjetio i njegov bivši vjeroučitelj iz Virovitice, koji se tada kao tajnik Nadbiskupije nalazio na službi u Beogradu. On je s Begovićem ostao do kraja, te je u pismu njegovim roditeljima napisao: „Kao najveća utjeha Vam je to: da je Vaš

GODIŠNJI ODMOR: OBAVIJEST

**Obavještavamo cijenjeno članstvo i prijatelje,
da će prostorije središnjice Hrvatskog društva
političkih zatvorenika u Vojnovićevoj 15 (Zagreb)
biti zatvorene zbog godišnjeg odmora od 20.
srpnja do 31. kolovoza 2011. godine.**

NEUSPJELI ATENTAT NA KRALJA ALEKSANDRA I SMRT JOSIPA BEGOVIĆA (1908.-1934.)

sin umro izmiren sa dragim Bogom, upravo svetački.³

Čekajući u Beogradu izvršenje smrtne kazne, Josip je napisao pjesmu koja oslikava njegovo raspoloženje i politička stajališta. U toj pjesmi sebe vidi kao onog tko je spreman „tiranu na put stati“,² što je stvarno i učinio. Dok su neki sudionici atentata zatajili, Begović je pokušao ispraviti njihovu pogrešku, što ga je na kraju dovelo do zatvora, mučenja i vješala. Prema tadašnjem virovitičkom odvjetniku i Begovićevu političkom suborcu **Milanu Badovincu**, „krvnik Aleksandar“ je došao „trijumfalno prošetati po Zagrebu“ i „pokazati svijetu da je potpuno pacificirao tu buntovnu Hrvatsku. No prevario se u računu, jer je zaboravio da je tu još ona naša omladina, koja će znati očuvati hrvatski ponos i pokazati tiranu, da je predaleko došao.“⁴ Evo Begovićevih stihova:

Štrik se njiše, vjetar leti,
vije ga uz stup...
mlad ustaša sad će mrijeti,
dati život skup.

*

On je spreman život dati
za hrvatski dom,
i tiranu na put stati –
dušmaninu svom.

*

Niti strepi, nit se plasi,
hrabro čeka smrt!
Osvetit će njeg' ustaši:
dušmana će strt.

*

Ustaši je štrik na slavu,
slobode simbol,
ponosito diže glavu
ne zna što je bol.

*

Krvnik već se štrika maši
meće petlju sad!

Piše:

Vlatko LJUBIČIĆ

Al ustašu smrt ne straši,
nit ga mori jad!

*

Neka rubi rusu glavu
sinu hrvatskom!
On će ginut sad na slavu
milom rodu svom!

*

Zadnju svoju pjesmu vije
rodu hrvatskom,
njom pogađa krvopije,
ko iz neba grom!

*

Zbogom, mila domovino,
i hrvatski rod
za te sin je poginuo,
nek te čuva Bog!

Njegova druga pjesma je pronađena brižljivo skrivena u podstavi njegova odijela, a napisana je na zgužvanom papiru.

Njen naslov: „*Zadnja riječ srca: za dom – spremni!*“:

Oj, dome slatko li je
i slavno ime tvoje,
grud moja za te bije,
mrijet za te pripravna –
za tvu čast i slavu stati,
za te krv i život dati,
miso, želja jedina.

Dome za te je.

Bilješke:

1) Dr. Milan Badovinac, «Neke uspomene na Josipa Begovića», *Hrvatski tjednik*, spomen-broj Josipu Begoviću, Virovitica, 1941., str. 3.

2) Dr. Mladen J. Žujević (Begovićev odvjetnik), *Hrvatski tjednik*, spomen-broj u čast Josipu Begoviću, str. 2.

3) Justin Čmelar, isto.

4) Dr. M. Badovinac, «Neke uspomene na Josipa Begovića», 3. •

Begovićeva rodna kuća u Virovitici (danas Državni arhiv)

POPOVIĆI: JOŠ JEDNO MUČENIČKO HRVATSKO SELO

Popovići, mjesto koje je u 15. stoljeću ime dobilo po jednemu hrvatskom ratniku, smješteno je nedaleko Benkovca. Kao uspomena na daleku i slavniju prošlost, u mjestu se nalaze ostatci starodrevnoga hrvatskog grada koji se zvao Otavac. Kao i druga hrvatska sela na području pod srbočetničkom okupacijom, i Popovići su u Domovinskom ratu strahovito razoreni. Ljudska stradanja koja su hrvatski mještani podnijeli u prethodnom ratu golema su, pogotovo za jedno neveliko selo. Kao što je vidljivo u popisu ratnih žrtava, od 1941. do 1945., osim od strane jugoslavenskih partizanskih zločinaca, brojni mještani Popovića (posebno civili) bivali su žrtvama četničkih zločinaca.

Jedan od najzloglasnijih četničkih glavešina koji su harali tim područjem bio je **Milorad Stegnjajić**. Za razliku od uvriježenoga srpskog običaja zamjene četničke kokarde komunističkom petokrakom, on je postupio obratno. Prešavši iz partizana u četnike, pod zaštitom podmuklih talijanskih vlasti nastavio je s poljcem mirnoga hrvatskog stanovništva. Teror i monstruozni zločini koje su "hrabri" srpski četnici vršili nad nenaoružanim i nezaštićenim Hrvatima, organizirani su radi etničkog čišćenja Ravnih kotara i Bukovice od svega što je hrvatsko, kao i u drugim dijelovima Hrvatske. Cilj je bio stvaranje Velike Srbije ili velikosrpske Jugoslavije, svejedno. Onaj tko na bilo koji način relativizira ili prešuće ove zločine, sam čini zločin prema svojem narodu. Isto vrijedi i za partizansko-komunističke zločine. Neiskreno je i apsurdno osuđivati četništvo, a istodobno ne osuditi i komunizam - najveće zlo 20. stoljeća.

Jednim znakovitim sjećanjem, zapravo prizorom, vratimo se na sam kraj omrzne jugosrpske kraljevine. U travnju 1941. godine u Benkovcu se nalazio veći broj pričuvnih vojnika sa zadarskog područja (sam Zadar je od ranije bio pod talijanskim vlašću). Nekoliko dana po samom početku rata jugoslavenska je vojna postrojba prešla preko uistinu sulude zapovijedi o napadu na Zadar i krenula prema Kninu (postrojba koja je uglavnom bila sastavljena od hrvatskih pričuvnika, a oni se naravno nisu željeli boriti za srpskog "kralja i otadžbinu", putem se

Piše:

Bruno ZORIĆ, prof.

raspala). U sveopćem rasulu propale države, stanovništvo upada u vojarnu i odnosi sve što se može iskoristiti. Dok Hrvati uglavnom odnose hranu, što je u tadašnjoj oskudici i gladi bilo razumljivo, pravoslavci rukama i nogama odvlače zaostalo oružje i streljivo. Jedan hrvatski dječak koji se zatekao na tom mjestu, sretan što je u gužvi došao do nešto *manistre* (tjestenine) iz skromnih vojnih zaliha, ugledao je nejaku ženu kako teškom mukom odvlači nekakvu pušketinu. S čuđenjem je upitao njemu poznatu staricu - što će joj to - u onoj gladi koja je vladala, ona odvlači komad željeza, a za hranu ne haje?! Stara mu je pravoslavka bez puno razmišljanja odgovorila: "E, sinko, trebat će toga, trebat! Bit će s time i 'rane i svega!" O čemu je ova nepismena pravoslavna seljanka govorila, Hrvati s benkovačkog područja doznali su vrlo skoro.

Žrtve Drugog svjetskog rata u Popovićima kod Benkovca

1. **BRAJNOVIĆ, Jure**, r. 1887. Civil. Četnici ga zaklali 1941. u gaju ispod Popovića.

2. **BRAJNOVIĆ, Luka** (sin Jure), r. 1911. Ubili ga partizani 1944.

3. **BRAJNOVIĆ, Mate** (sin Jure), r. 1913. Civil. Četnici ga zaklali 1941. u gaju ispod Popovića.

4. **ČIRJAK, Grga** (Jose i Peke Rogić), r. 1920. Ustaša. Poginuo kod Vrane 1944.

5. **ČIRJAK, Ivan** (Stipana i Stojana Zrilić), r. 1926. Ustaša. Poginuo 1945. na Križnom putu.

6. **ČIRJAK, Ivan** (Dane i Matije Ivković), r. 1913. Ustaša. Poginuo 1944. u Lišanima Ostrovičkim.

7. **ČIRJAK, Ivan** (Luke i Ike Budan), r. 1923. Ustaša. Poginuo 1943.

8. **ČIRJAK, Jure** (Petra i Tereze Čerina), r. 1923. Ustaša. Poginuo 1944.

9. **ČIRJAK, Luka** (Ivana i Dumice Peraić), r. 1916. Ustaša. Poginuo 1944. kod Vrane.

10. **ČIRJAK, Maša** (Luke i Ike Budan), r. 1922. Nesretnim slučajem poginula u Popovićima 1943.

11. **ČIRJAK, Nikola** (Petra i Tereze Čerina), r. 1918. Ustaša. Poginuo 1944. ispod Lisičića.

12. **ČIRJAK, Nikola** (Ivana i Mandu Marinović), r. 1910. Ubili ga partizani ispod Popovića, dok je čuval ovce.

13. **ČIRJAK, Petar** (Luke i Šimice Vrkić), r. 1910. Ubijen 1946. kod Popovića.

14. **ČIRJAK, Petar** (Petra i Tereze Čerina), r. 1921. Ustaša. Poginuo poviše Bukovića.

15. **ČIRJAK, Stipan** (sin Mate), r. 1897. Ustaša. Poginuo 1945.

16. **DŽODAN, Jandrija** (Grge i Jandre Fratrović), r. 1918. Civil. Četnici ga ubili 1943., dok je čuval ovce.

17. **ROGIĆ, Ante** (Ive i Stoje), r. 1923. Ustaša. Poginuo kod Vrane 1944.

18. **ROGIĆ, Ante** (Luke i Dumice Viduka), r. 1926. Ustaša. Poginuo 1944. kod Vrane.

19. **ROGIĆ, Dujo** (Petra i Peke Žilić), r. 1925. Ustaša. Poginuo kod Jablanca (Senj) 1945.

20. **ROGIĆ, Grga** (Vice i Jeke Golem), r. 1912. Poginuo 1944. u Slavoniji.

21. **ROGIĆ, Ivan** (Jovana i Grgice Tomićić), r. 1906. Civil. Ubili ga četnici u gaju između Bukovića i Popovića.

22. **ROGIĆ, Ivan** (Lovre i Mare Rogić), r. 1926. Njemački legionar. Poginuo kod Senja 1945.

23. **ROGIĆ, Jerko** (Martina i Marije Mrkić), r. 1926. Ustaša. Poginuo 1944. ispod Šopota.

24. **ROGIĆ, Luka** (Jose i Peke Birkić), r. 1926. Ustaša. Poginuo 1944. ispod Šopota.

25. **ROGIĆ, Luka** (Bože i Grgice Grubić), r. 1922. Ustaša. Poginuo 1945. u Lici.

26. **ROGIĆ, Marko** (sin Frane), r. 1914. Civil. Četnici ga odveli iz kuće 1943., mjesto i vrijeme pogubljenja nepoznati.

27. **ROGIĆ, Marko** (Vice i Jeke Golem), r. 1927. Ustaša. Poginuo 1944. u Slavoniji.

28. **ROGIĆ, Mate** (Šime i Ike), r. 1913. Ustaša. Poginuo 1944. u Lici.

29.ROGIĆ, Mile (Luke i Dumice Viduka), r. 1918. Civil. Partizani ga zaklali 1944. u Popovićima.

30.ROGIĆ, Mile (sin Tome), r. 1921. Ustaša. Poginuo 1944. u Lici.

31.ROGIĆ, Nikola (Martina i Marije Mrkić), r. 1922. Ustaša. Poginuo 1945.

32.ROGIĆ, Slavko (Mate i Milice Rogić), r. 1926. Ustaša. Poginuo 1945. na Križnom putu.

33.ROGIĆ, Stana (rođena Zrilić, žena Mile), r. 1904. Četnici je ubili 1943.

34.ROGIĆ, Šime (Jose i Peke Birkić). Civil. Četnici ga zaklali kod Popovića 1942., dok je čuvao ovce.

35.TOKIĆ, Ante (sin Ante), r. 1893. Civil. Poginuo 1943. u gaju poviše Popovića.

36.TOKIĆ, Frane (Petrica i Maše Rogić), r. 1924. Četnici ga ubili u Žegaru 1944.

37.TOKIĆ, Marko (Luke i Marije Adžić), r. 1894. Civil. Četnici ga ubili 1944. između Bukovića i Popovića.

38.TOKIĆ, Mijat (Luke i Marije Adžić), r. 1922. Ustaša. Poginuo 1944. u Vrpolju kod Knina.

39.TOKIĆ, Petar (Andrije i Božice), r. 1894. Civil. Četnici ga ubili 1944. između Bukovića i Popovića.

40.TOKIĆ, Stojan (Jose i Todore Lakić), r. 1912. Ustaša. Poginuo u Lici 1945.

41.TOKIĆ, Šime (Šime i Anice), r. 1926. Civil. Poginuo 1943. u Popovićima.

42.TOMIČIĆ, Ivan (Grge i Stoše), r. 1923. Civil. Četnici ga ubili u Bukoviću 1944.

43.ZELIĆ, Ivan (Luke i Marije Čaćić), r. 1935. Civil. Četnici ga ubili u Benkovačkom Selu 1942.

44.ZELIĆ, Jovan (Jose i Dumice Vrkić), r. 1892. Civil. Četnici ga ubili u Benkovačkom Selu 1942.

45.ZELIĆ, Marko (sin Marka), r. 1900. Civil. Četnici ga ubili u kući, u Popovićima 1942.

46.ZELIĆ, Marijan (Marka i Nediljke Vrkić), r. 1933. Civil. Četnici ga ubili u kući, u Popovićima 1942.

47.ZELIĆ, Nediljka (rođena Vrkić, žena Marka), r. 1910. Četnici je ubili u kući, u Popovićima 1942.

48.ZRILIĆ, Josip (Jose i Ike), r. 1921. Civil. Nesretnim slučajem poginuo u Popovićima 1943.♦

STO GODINA TETE BERTE

Piše:

Želimir KUŽATKO

Stotinu je godina navršila **Berta Mlivončić rođ. Slugić**, naša *teta Berta*, kako je iz milja zovemo.

Rođena je u Varešu 12. veljače 1911. god. Još za vrijeme Kraljevine Jugoslavije njezin je muž, iako intelektualac, profesor, upućen kao Hrvat na selo u svojstvu seoskog učitelja. Tako je počeo njihov progon. U lijepom, skladnom i katoličkom braku dobili su i dva sina: Krešimira i Branka. Obojica su intelektualci. Godine

kad se je podobro nahodala, da je se oslobođe, rekoše joj jednom da je muž »pobjegao u križare«. Nastavila je Berta potragu. Nije dugo tragala, jer sada i nju optužiše da pomaže »križare« te ju kao takvu i osudiše na višegodišnju robiju. Izdržala ju je u Sarajevu.

Naša teta Berta je znala lijepo šivati, što joj je na robiji pomoglo, jer su joj u zatvor donosili na šivanje mnoge *drugarice* tadašnjih rukovodioca. Vrijeme ide i naša teta Berta dođe svojoj kući te ponovno ugleda i zagrli svoje sinove Krešimira i Branimira, kao i svoje sestre koje su joj pažile sinove. Djeca su rasla i počela studirati: stariji sin medicinu a mlađi strojarstvo. No, sreća im nije sudjela. Već 1959. sina Krešimira, koji je bio apsolvent na medicini, UDB-a odvodi i zatvara u isti zatvor u kojem je godine provodila njegova mama. U sarajevskom Centralnom zatvoru, poslije završene istrage u kojoj mu ništa nije dokazano, osuđuju ga administrativnom kaznom na dvije godine »upućivanje u određeno mjesto na boravak«. To mjesto bio je otok Sveti Grgur.

Tamo sam se upoznao s dr. Krešimiro Mlivončićem. Njegovu mamu sam prvi put vidiо iz daljine, prilikom jednog posjeta. Robija nas je sve upoznala i zbližila. Teta Berta je sa svojim sinovima obilazila mnoga grobišta Hrvata i polagala cvijeće. Nije znala gdje je njezin voljeni muž i otac njene djece, dok nije prije par godina primila obavijest, da je on s većom skupinom Hrvata likvidiran odmah nakon odođenja i bačen s Crvenih stijena u Kiseljaku kod Sarajeva...•

Berta Mlivončić

1941. vraća se Berta sa suprugom u svoj voljeni Vareš, no 1945. godine, dolaskom nove vlasti, supruga pozivaju na informativni razgovor koji traje – do današnjih dana.

Naša *teta Berta* ostaje sa svoja dva sina, ali se ne miri s nestankom svoga voljenog supruga i oca svoje malodobne djece. Za počinje traganje. Obilazila je naša teta Berta zatvore i ustane Titove Jugoslavije, no uvijek je odgovor bio isti: nalazi se u nekom od logora u kojima su smješteni zarobljeni sudionici križnoga puta. Ide naša *teta Berta* tako od logora do logora, a djecu ostavlja svojim sestrama. I

ZAGREB, ZRINJEVAC, 1945.: JEDNO SVJEDOČENJE

U svibnju 1945. bio sam svjedokom jednog tužnog događaja, a želja mi je da bude zabilježen dok sam još tu. Svjedočenje potpisujem inicijalima budući da se moja supruga jako boji da ne bismo imali neprilika, a ja ju ne želim izvrgavati strahu:

U drugoj polovici svibnja 1945. – bio sam četrnaestogodišnjak, rođen sam 1931. u Zagrebu – vraćao sam se u ranim poslijepodnevnim satima iz škole kući. Bio sam učenik prvog razreda Obrtne škole. Škola se nalazila na Kazališnom trgu u zgradu u kojoj je danas Škola za primijenjenu umjetnost. Ne znam koji je točno bio datum, no znam da u gradu tramvaji još nisu vozili. Nastava se nije održavala, no učenici su morali dolaziti u školu jer smo čistili ulični dio zgrade. Iznosili smo najrazličitije uništene stvari te vojničke krevete, jer su u tom dijelu jedno vrijeme boravili njemački vojnici. Učionice i radionice su zato tada bile u dvorišnom dijelu. Stvari smo iznosili u stara tramvajska kola koja su stajala na tračnicama ispred zgrade koja se danas preuređuje u Glazbenu akademiju.

Moj školski prijatelj H. – bojim se da je već umro – i ja išli smo kući zajedno, i to današnjom Masarykovom i Nikolićevom ulicom jer sam stanovao u Vlaškoj, kraj Schlosserovih stuba, na tavanu zgrade banke, u kojoj je moj otac bio podvornik. Na kraju Nikolićeve ulice, u blizini ljekarne na Zrinjevcu, zaustavili su nas partizani u uniformama i naredili nam da se priključimo skupini u kojoj je stajalo desetak drugih prolaznika. Nakon nekog vremena rekli su nam da ćemo kopati te da se smjesta moraju ići tražiti lopate. Odredili su nam da slijedimo vojnike, koji su lupali po vratima stanova u kućama u okolnim ulicama. Sjećam se da su u jednoj kući u Gajevoj dobili nekoliko motika i možda jednu ili dvije lopate. Mi smo ih morali nositi prema Zrinjevcu.

Sam Zrinjevac bio je tada u velikom neredu. Na cijeloj je površini raslo povrće – ljudi su tijekom zadnjih ratnih godina počeli obradivati zemlju u parku – no sve su gredice tada već bile uništene. Na njima su stajala napuštena seljačka kola, stari ili pristigli kamioni te svakakve odbačene stvari.

Partizani su mom prijatelju H., jednom nepoznatom čovjeku i meni odredili da

Privedila:

Maja RUNJE, prof.

kopamo rupu veličine dva metra na metar, i to na jednom mjestu na kojem je rastao krumpir, nekako na polovici puta između hidrometeorološkog stupa i paviljona, na zapadnoj strani parka. Malo dalje kopale su još dvije skupine isto takve rupe.

Zrinjevac: zagrebačka nedjelja
u doba NDH

Dok smo kopali i pitali se zašto to radimo, u jednom smo trenutku uočili da iza jednih seljačkih kola na kolniku Amruševe ulice, u blizini ulaza u sudsku zgradu, leži hrpa mrtvih ljudskih tijela. Bilo je 6 ili 7 ubijenih tijela. Svi su bili u civilu, muškarci.

Partizani i njihovi oficiri hodali su oko nas i galamili da brže kopamo, no mi nismo uspijevali jer je alat bio neprikladan. Nakon oko sat vremena kopanja jama je bila duboka tek pola metra. Tada se pojavio oficir koji je bio u civilu, tek s nekom vojnom komunističkom kapom na glavi, i naredio da idemo u Petrinjsku ulicu jer da je tamo željezara s alatima. Išlo nas je desetak u pratnji nekoliko partizana. Pred trgovinom je stajala straža, koja je propustila partizanske vojnike, dok smo mi ostali vani čekati. U tom času moj prijatelj H. i ja u sekundi smo odlučili pobjeći. Na ulici je bilo prolaznika, priključili smo im se, a onda smo potrcali prema Jurisicevoj i Kurelčevu.

Puno godina kasnije netko mi je jednom rekao da su na Zrinjevcu, dok se uređivao park, nađene ljudske kosti. (V. L. – podaci poznati uredništvu) •

U 231. broju *Političkog zatvorenika* (lipanj 2011.) dr. Radoslav Marić nastavlja svoju polemiku sa mnom o organizaciji „TIHO“, osnovanoj 1957. u gimnazijama u Širokom Brijegu i Imotskom. U toj polemici ne iznosi ništa bitno novoga, nego nastavlja s netočnim tvrdnjama, proturječnostima i izbjegavanjem odgovora na postavljena mu pitanja. Navodim neke od tih prigovora, koje mu stavljam:

1. U zadnjemu svomu članku tvrdi, da je naš kolega iz 8. razreda gimnazije Petar Nikolić podnosio izvješća UDB-i o nama pod kodnim imenom „Merkur“ i da je s Babićem stanovao kod Gavranovića, navodeći da se „Bušić“ suprotstavio izboru Uglješe M. za čelnika omladinske organizacije“. A u *Političkom zatvoreniku* br. 228-229 (ožujak-travanj 2011.) kaže, da je A. B. „odmah pristao na suradnju i radio pod imenom ‘Merkur‘“. Međutim, Petar Nikolić nikada i nigdje nije stanovao s Babićem, pa ni u Gavranovića u Imotskom. On nije radio za UDB-u pod imenom „Merkur“, jer je i sam bio objekt UDB-ina praćenja. U našem razredu, a mislim ni u imotskoj gimnaziji, nije postojao čak imenom Uglješa, kojemu bi prezime počinjalo s M., nego je bio Uglješa Kadijević. Nije mi poznato, da bi on bio na čelu omladinske organizacije u 8. razredu nakon našega isključenja.

2. Mr. phar. Božidar Kavran nije neka beznačajna osoba u hrvatskoj povijesti. Bio je, između ostalog, i upravni zapovjednik „Ustaše“ – hrvatskoga oslobođilačkog pokreta“, pa bi dr. Marić morao znati, da mu nije bilo ime Ljubo nego Božidar.

3. U *Političkom zatvoreniku* br. 228-229 (ožujak-travanj 2011.) dr. Marić piše, da je on dao programu organizacije „TIHO“ najveći doprinos, ali su „u njegovoj izradi sudjelovali i M. T., a dijelom i Peškura“, dok u svojoj autobiografskoj knjizi „Moja polnoća“ Peškuru uopće ne spominje, a u najnovijem broju *Političkoga zatvorenika* opet tvrdi, da Peškura, koji je „htio da sve ide u čast i slavu Poglavnika“, „nije napisao ni jednog slova“, a i Mirko (Tomasović – op. I. G.) je „odustao negdje u polovici pisanja i prepustio sve meni“ (dr. Mariću – op. I. G.). Tu podriječju „napisao ni jednog slova“ sigurno misli, da u izradi programa „nije sudjelovao ni jednim slovom“, dakle da je program uglavnom njegovo djelo.

4. Dr. Marić tvrdi, da je „TIHO“ zamisljena kao kulturna a ne kao ustaška, dakle

O NASTANKU I DJELOVANJU ORGANIZACIJE „TIHO“ (5)

JOŠ NEŠTO O ORGANIZACIJI „TIHO“, ILI: ŠAPTANJE GLUHOMU

politička organizacija. Ali u autobiografskoj knjizi „Moja polnočka“ piše, da je od prvih gimnazijskih dana želio jednu protujugoslavensku i protukomunističku organizaciju i da je glavna točka programa organizacije „TIHO“ od njezina nastanka bila „borba za stvaranje hrvatske države podpuno neovisne o bilo kojoj drugoj državnoj tvorevini“, dok u *Političkom zatvoreniku* br. 228-229 (ožujak-travanj 2011.) također tvrdi, da su sve originalne ideje u programu „TIHO“ njegove. Kada se taj program, kojega imam u njegovu rukopisu, pročita, vidi se, da je „TIHO“ bila borbena politička organizacija. U podkrjepu te tvrdnje moglo bi se navesti još Marićevih izjava. Ali unatoč tomu on u najnovijem broju *Političkoga zatvorenika* piše, da 1957. nije ni znao, da postoje Ustaška načela, koja predstavljaju stožerne točke u programu organizacije „TIHO“, iako znade da njegov stanodavac **Stipe Galić** ima „Plodove srca i uma“ **Mate Ujevića**, u kojima se nalaze ta Načela. I tko onda može vjerovati dr. Mariću?

5. Unatoč mnoštvu protudokaza, koje sam iznio, i makar i sam desetak puta tvrdi, da organizaciju „TIHO“ nije ni osnovala ni inicirala UDB-a, dr. Marić i dalje tvrdi, da imam pravo i ja, ali i oni koji zastupaju mišljenje, da ju je osnovala ili barem inicirala njezino osnivanje UDB-a. A to je nemoguće. Ili ju je UDB-a osnovala, odnosno potakla („inicirala“) njezino osnivanje, ili nije? Treće nije moguće. Za tvrdnju da je UDB-a potakla osnivanje organizacije „TIHO“, dr. Marić se naročito poziva na letak, što ga je UDB-a navedno podmetnula njegovu ocu. Ali ta tvrdnja spada u fantaziju. Osim što nemamo nikakvih dokaza, da je letak podmetnula UDB-a, nema dokaza, da je time htjela, pa

Piše:

Ivan GABELICA

čak ni mogla, potaknuti osnivanje organizacije „TIHO“. Taj letak je bio za to **nepodesno sredstvo**, jer su Marići mogli taj letak poderati, zapaliti, baciti u smeće ili upotrijebiti kao toaletni papir i sl.

6. Dr. Marić tvrdi, da je političko stanje za vrijeme komunističke Jugoslavije bilo bolje u Hrvatskoj nego u Bosni i Hercegovini, jer su se u Hrvatskoj bolje poštivali zakoni nego u Bosni i Hercegovini. To je vrlo problematična tvrdnja. Ja mislim, da je to stanje za Hrvate bilo podjednako loše. Nije stvar samo u poštivanju zakona, nego i u tome kakvi su ti zakoni. Sam dr. Marić piše, da mu je pomogao **Petar Leko** upisati se bez kazne u 8. razred gimnazije u Mostaru, a nama u Imotskomu

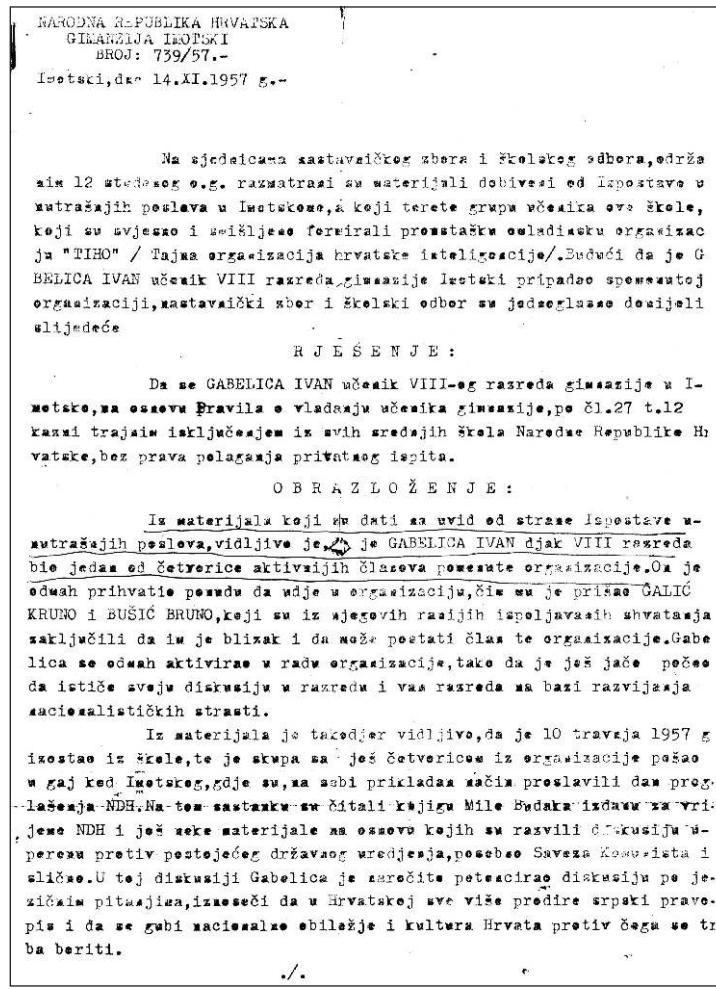
nitko nije mogao pomoći. U Bosni i Hercegovini su priznavali vjerske gimnazije, a u Hrvatskoj nisu i sl.

7. Unatoč notornim činjenicama, dr. Marić i dalje tvrdi, da mi u Imotskome nismo kažnjeni trajnim isključenjem iz svih srednjih škola, bez prava polaganja privatnoga ispita, zbog članstva i sudjelovanja u radu organizacije „TIHO“. Zato prilažem svoje rješenje o isključenju, pa neka se objavi preslik njegova barem jednoga dijela, kako bi se vidjelo zbog čega smo isključeni.

8. Nisam odvjetnik **Mirka Tomasovića**, ali imam pravo i dužnost izjaviti, da me Marićeva argumentacija ne uvjerava, da gaje UDB-a poslala u Široki Brijeg, da špijunira Marića. Ako je on tada radio za UDB-u, neka Marić odgovori na ovo pitanje: Zašto u svim dokumentima stoji, da je postojanje organizacije „TIHO“ UDB-i prijavio Frane Peškura, a ime Mirka Tomasovića se u ovom smislu nigdje ne spominje. Slično pitanje sam dr. Mariću već postavio, a on mi nije na nj odgovorio.

9. Obzirom na njegovu tvrdnju, da je na prvom susretu posumnjao u Peškuru, postavio sam pitanje dr. Mariću, zašto je dovodio Peškuru k nama u Imotski i zašto mu je uopće kazao za nas? Razlozi, koje on navodi, ne mogu opravdati njegov postupak, a pogotovo njegovu tvrdnju u novome *Političkom zatvoreniku*, da je Peškura „došao u Imotski kao Hrvat i domoljub, dragovoljac za Slobodnu Državu Hrvatsku, a ne kao UDB-in špijun“. Odakle i zbog čega sva ova nagla promjena raspoloženja prema Peškuri?

Zbog ovih neistinitih tvrdnji, proturječnosti u pisanju i izbjegavanja odgovora na postavljena pitanja držim svaku dalju raspravu s dr. Marićem o organizaciji „TIHO“ suvišnom i nekorisnom za utvrđivanje istine, pa ovim završavam dalju polemiku s njim. •

Rješenje o isključenju I. Gabelice iz svih srednjih škola u NRH, bez prava polaganja privatnog ispita

MEMORANDUM HRVATSKIH KATOLIČKIH SVEĆENIKA PRED SJEDNIKU EISENHOWERU 1954. GODINE

Oko šest stotina pobijenih katoličkih svećenika i redovnika nisu jedina stavka u bilanci gubitaka Katoličke crkve hrvatskog jezika u vrijeme pada Hrvatske pod «oslobođenje» 1945. godine. Ni onih još nekoliko stotina utamničenih ne dovode do konačnog obračuna: prema podatcima republičke Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske i uspostave jugoslavenske totalitarne komunističke vladavine, u emigraciji su se našla 1083 katolička svećenika. Većinom su oni bili Hrvati. Razumljivo, tijekom idućih godina, broj svećenika u emigraciji postupno se smanjivao: jedni su umirali, drugi su se pod stare dane, koristeći kasnije postupno ublažavanje terora, ipak vraćali u domovinu, pa se – prema podatcima iste partijске ekspoziture – 1964. u političkoj emigraciji nalazio još samo 79 katoličkih svećenika s područja Jugoslavije, opet većinom Hrvata.

Tek kad se taj (nepotpun) broj pribroji pobijenima i utamničenima, dobiva se jasna slika koja svojom dramatičnošću vrlo zorno svjedoči o tome, jesu li Hrvati svibanj 1945. doživjeli kao poraz ili su ga slavili kao pobjedu. Neporeciva je činjenica da su hrvatski katolici u sklopu «oslobođenja» ostali osakaćeni i za oko dvije tisuće svećenika, uglavnom solidnih intelektualaca i duhovnih prvaka koji su se još u vrijeme prve Jugoslavije listom oslobođili jugoslavenskih zabluda, pa su i u vjerskome i u nacionalnom pogledu predstavljeni elitu. Takav bi udarac teško podnijeli i moćniji i brojniji narodi. A činjenica da su ga Hrvati podnijeli ne govori samo o brutalnosti okupacije, nego i o snazi i o državotvornoj svijesti toga malog naroda koji je smogao snage već u idućemu svjetskom previranju stvoriti ponovno vlastitu državu.

Većina svećenika u emigraciji nastavila je pastoralno djelovati, a neki su se angažirali i na kulturnome odnosno političkom planu. Jedan od najpoznatijih skupnih pothvata koji su poduzeli, bio je *Memorandum* koga je u ime Saveza hrvatskih katoličkih svećenika, sa sjedištem u Sjedinjenim Američkim Državama, predsjedniku **Dwightu Eisenhoweru** 15. lipnja 1954. predalo šesteročlano izaslanstvo. Riječ je o dokumentu koji se sastoji od os-

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

novnog teksta i četiri priložena mu dokumenta, koja su potpisali hrvatski biskupi.

U *Memorandumu* 143 potpisana svećenika ukratko izlažu položaj, zahtjeve i prava hrvatskog naroda i Katoličke crkve u hrvatskim zemljama. Važan je on ne samo za razumijevanje političkih pogleda hrvatskoga katoličkog svećenstva u to doba, devet godina nakon završetka Drugoga svjetskog rata, nego i kao vrijedan putokaz za shvaćanje pogleda crkvenih ljudi na slom prve Jugoslavije te uspostavu i obranu NDH. Pritom treba imati na umu da su misli u kojima se brani pravo hrvatskog naroda na ostvarenje vlastite države, uobličene i predane predsjedniku velesile koja se u tom ratu – ne hrvatskom voljom – nalazila na drugoj strani, poričući Hrvatima pravo na samostalan život. U tom smislu je ilustrativno da se predsjedniku Eisenhowera napominje kako se i u nekim – očito hrvatskim – publikacijama zbog mutnih razloga izostavljaju riječi koje je nadbiskup **Stepinac** izgovorio pred jugoslavenskim komunističkim sudom, da se hrvatski narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i da je ništarija svatko tko ignorira i ne poštuje takvu volju svoga naroda.

Ta, nacionalnopolitička dimenzija *Memoranduma* kao cjeline neusporedivo je važnija od pouzdanosti svake pojedine tvrdnje sadržane u njemu.

Nije, dakle, presudno važno jesu li sve tvrdnje pisaca *Memoranduma* utemeljene (neke su, naime, pogrešne, kao npr. ona da je križevački biskup **dr. Janko Šimrak** ubijen, jer nije – bar ne izravno – ubijen, nego je 1946. umro u Križevcima). Nije od odlučujuće važnosti ni to, što je tekst koji objavljujemo, sačuvan u Hrvatskome državnem arhivu u prijevodu koji je pravljen za redarstveno-obavještajne, a ne za znanstvene svrhe, pa sadržava formulacije i pogreške koje pokazuju da je prevoditelj nevičan crkvenoj terminologiji (pa, primjerice, nadbiskupa **Stepinca** naziva «metropolitanom» umjesto metropolitom, spominje «vladara» Hrvatske pravoslavne crkve, iako takva titula uopće ne

postoji, pastirska pisma grubo naziva «pastoralnima» itd.). Dodatni je problem što su neimenovanom prevoditelju duh i pravila hrvatskog jezika (kako u pogledu sintakse i stila, tako i u pogledu rječnika) potprično strani. Tako se, primjerice, u prijevodu dokumenta umjesto posjet, osnova, fronta piše «posjeta», «osnov», «front» i sl. Kao i nerazmjerne većina zaposlenih u jugoslavenskim državnim službama, i ovdje je prevoditelj, očito, bio pripadnik *državnog naroda*, ili je svoju lojal-

Crkva u Krnješi: putokaze "oslobodenja" iz 1941. gledat ćemo i 1991. godine
nost državi i režimu manifestirao bar priklanjanjem *državnom*, srpskom jeziku.

Naravno, budući da je prijevod rađen za potrebe UDB-e, ni njegovu naručitelju nije bilo važno fragmente citiranih dokumenata donijeti prema izvorniku, pa su prevođeni izravno iz engleskog teksta, bez konzultiranja izvornika koji je UDB-i, dakako, bio dostupan. Priređujući ovaj dokument, nismo u to dirali, osim kad je bilo nužno radi razumijevanja, no i tada smo se odlučili samo na minimalne zahvate (pa je npr. «biskup Hermogeneš» ispravljen u episkop **Germogen**, «papa Agath» u papa **Agaton**, biskup «Artur Aksamovic» u **Antun Akšamović**, biskup «Lajse Budanovic» u **Lajčo Budanović** i sl.). S tim je skopčano i drugo metodološko pitanje: objavljuvanja priloga *Memoranduma*. Oni su u Hrvatskoj već objavljeni dosta puta, pa njihovo donošenje u ovakvome (*udbaškom*, dakle – nestručnom i nepreciznom) prijevodu može izazvati zabunu. No, kako ti prilozi čine sastavni dio *Memoranduma*, bilo bi

neprilično posve ih izostaviti. Ostala je onda dvojba, objaviti ih u njihovu autentičnom obliku (prema izvornim verzijama objavljenima u domovini), ili u ovome, *udbaškom prijevodu*. Odlučili smo se za potonju varijantu, smatrajući da je ona ilustrativnija. Upozoravamo pritom, da te priloge nipošto ne valja navoditi prema ovoj verziji.

Na koncu, nismo dirali ni u imena potpisnika *Memoranduma*, koja su pisana za čitatelja koji čita engleski. Hrvatskom će čitatelju biti lako razaznati pravo ime potpisnika, iako ni priređivač nije jasno, zašto se popis potpisnika *Memoranduma* u stanovitoj mjeri razlikuje od popisa koji je *Državni sekretarijat za unutrašnje poslove – Uprava državne bezbjednosti – II. odjeljenje* (načelnik **Savo Bogdanović**) dne 30. ožujka 1955. pod br. 1320 uputio «opunomoćtvima» UDB-e u svim kotorima, koji objavljujemo kao ilustracije uz ovaj dokument i napose na koricama našeg mjesecačnika. Činilo bi se logičnim da razlika potječe otuda što bi na popisu «hrvatske» UDB-e bili navedeni samo potpisnici s područja NR Hrvatske (a ne oni iz BiH i dr.), ali i u tome su popisu navedeni brojni svećenici i redovnici koji ni podrijetlom niti mjestom službovanja prije odlaska u emigraciju nisu s područja NRH. Zato tek u budućnosti treba razbistriti te dvojbe.

Na koncu treba istaknuti da *Memorandum*, naravno, nije ostao nepoznanicom u hrvatskoj javnosti. Buenosaireška *Hrvatska revija* je španjolski prijevod njegovog

Nadbiskup Stepinac pred jugoslavenskim komunističkim sudom: simbol položaja Hrvata i Katoličke crkve

osnovnog teksta objavila već u sv. 3/1954 iz rujna 1954. (str. 217.-226.), a i u domovinskoj se stručnoj javnosti posljednjih godina više puta spominjao (npr. u tekstovima dr. M. Akmadže). No, nije nam poznato da je negdje objavljen u integralnom obliku i u hrvatskom prijevodu. Zato ga ovdje donosimo u cijelosti, u prijevodu sačuvanom u fondu Komisije za odnose s vjerskim zajednicama u Hrvatskome državnom arhivu. Uza nj objavljujemo fak-

simile još nekih dokumenata koji svjedoče o zabrinutosti koju je taj događaj izazvao u jugoslavenskim službenim krovovima te o redarstvenim mjerama koje je Služba državne sigurnosti («bezbjednosti») poduzimala protiv njegovih potpisnika, njihove rodbine i prijatelja. Možda to bude poticaj za dodatna istraživanja kako sudbine tog *Memoranduma*, tako i uloge odnosno važnosti koju su za hrvatsku nacionalnu borbu imali brojni katolički svećenici u domovini i inozemstvu.

MEMORANDUM

Vladama, vodećim političarima i vjerskim vođama, novinarima i novinskim kućama

O vjerskim progostvima i pravom položaju Hrvatske i njenog pučanstva

Koji uključuje povijesni prikaz borbe za neovisnost i nacionalnu slobodu

Podnesak sastavilo:

HRVATSKO KATOLIČKO SVEĆENSTVO SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA I DRUGIH DIJELOVA SLOBODNOG SVIJETA

Razdoblje prije Versaillesa

Hrvati su se prvi puta pojavili na političkoj karti Europe početkom sedmog stoljeća naše ere, a do početka desetog stoljeća već su imali snažnu hrvatsku državu. Stoljeća stalnog ratovanja na ovom raskriju Europe i Azije, spriječila su da se ovaj narod razvije jednako brzo i uspješno, kao susjedni, manje ratovima ugroženi narodi.

Oslanjajući se na Wilsonijanske principi samoodređenja, Hrvati su iskoristili raspad Austro-Ugarske monarhije krajem I. svjetskog rata i proglašili svoju neovisnost dva tjedna prije prekida neprijateljstva, 29. listopada 1918. Međutim, Versajskim ugovorom, kojim je stvorena umjetna "Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca", usprkos zamolbama i protestima hrvatskoga naroda, završilo je ovo kratko razdoblje neovisnosti. Svi znaci samostalnosti su nestali, a započelo vrijeme progona i ugnjetavanja.

Razdoblje strahovlade u "dvadesetima"

Od svoga postanka godine 1918., Jugoslavija nikad nije bila demokratska država. 1. prosinca 1918. odred srpske ar-

mije i policije, zaposjeli su Hrvatsku i uveli vladavinu terora, strahovanja, batinanja hrvatskih seljaka i uhićenja njihovih vođa.

Pristojbe, koje su Hrvati morali plaćati, nisu bile samo iznimno visoke; one su ujedno značile i njihovu propast. Stanovnici Srbije na iste prihode su plaćali tri do šest puta manje nego Hrvati. Stopa oprezivanja narasla je do 1500 % od 1921. do 1928., iako je stočarsvo, tada gotovo 80 % prihoda Hrvatske, opalo gotovo 300 %.⁽¹⁾

Jugoslavenska vlada namjerno je izokrenula trgovinske tokove da bi ojačala Srbiju, a oslabila nekad iznimno bogatu Hrvatsku i dovela je do ruba gospodarske stabilnosti.

Na području kulture i obrazovanja, jugoslavenska vlada provodila je istu politiku; silom raspuštajući mnoge kulturne institucije i organizacije, provodeći zapljenu njihovih sredstava. Odobrena proračunska sredstva, potrebna za financiranje obrazovnih institucija u Hrvatskoj, bila su daleko ispod onih odobrenih za Srbiju.⁽²⁾

Jugoslavenska je vlada smatrala cijelu naciju proširenom Srbijom, pa je sukladno tome projicirala administrativni aparat vladanja državom, kao da ista ima ne više od milijun stanovnika. Taj se aparat pokazao tako nedostatnim i korumpiranim, da je u kratkom vremenu prouzročio kaos u svim područjima javnog života, a Hrvatska doživjela veliku promjenu u novom sustavu punom nesposobnosti, nedjelotvornosti, izrabljivanja i podmićivanja, jer je upravo u Hrvatsku upućen najgori dio službenih vlasti u cilju proganjanja i teroriziranja hrvatskoga naroda.

Strahovlada je započela u prosincu 1918. ubojstvom hrvatskih vojnika na zagrebačkim ulicama. Srpske trupe su nastavile s batinanjem hrvatskih seljaka u zimi 1918.-1919., a vrhunac dostignut ubojstvom hrvatskog narodnog vođe Stjepana Radića i drugih hrvatskih vođa 20. lipnja 1929. u beogradskom Parlametu.

U tom diktatorskom sustavu, sljedeći korak je lišavanje prava na slobodu govora i suspenzija prava skupštine. Ušutkanje tiska, nametanje cenzure cijeloj naciji, ušutkalo je pozive za pomoć upućene izvan državnih granica.

Zatvori i kaznionice ubrzo su bile bile pune hrvatskih domoljuba, koji su se usuđili ostati vjerni rasi i naciji. Zatvorenici su bili podvrgavani užasnim okrutnostima s ciljem iznuđivanja priznanja, zamisljenih kao optužbe da bi se osudili drugi domoljubi.

Progonstva intelektualaca

Hrvatski intelektualci, dana 18. veljače 1931., postali su posebna meta diktatorske beogradske vlade. Jednoga od njih, svjetski priznatog univerzitetskog profesora i znanstvenika, dr. Milana Šufflaya, ubile su usred bijelog dana na zagrebačkoj ulici, profesionalne ubojice koje je unajmila jugoslavenska vlada.

Ubojstvo dr. Šufflaya skrenulo je pozornost Europe i Amerike na Hrvatsku. U travnju iste godine, profesor Albert Einstein i njemački pjesnik Heinrich Mann, obraćajući se u Ženevi Ligi naroda, pozvali su na protest protiv nepravdi, koje je režim kralja Aleksandra nanio hrvatskom narodu u Jugoslaviji.

6. svibnja 1931. godine, Međunarodni savez političkih zatvorenika u New Yorku, poslao je sljedeće protestno pismo jugoslavenskom ministru u Washingtonu:

Nj. Ekselencija, dr. Leonid Pitamić,
Počasni ministar Jugoslavije

Ured jugoslavenske legacije, Washington, D.C.

Gospodine,

Niže potpisani američki građani žele Vas upoznati s protestom protiv politike jugoslavenske vlade usmjerenog protiv hrvatske i makedonske manjine.

Nedopustiva je činjenica, da se tisuće Hrvata i Makedonaca drže u jugoslavenskim zatvorima pod nečuvenim uvjetima, zbog toga što žele nacionalnu neovisnost. Svi se naporci manjina u Jugoslaviji za dobijanjem kulturne i političke autonomije smatraju ilegalnim. Potpuno pomanjkanje svih prava, prisililo je iste da djeluju iz potaje, dovelo do terorizma ugnjetavanih, ali i policije...

Ovim želimo poduprijeti protest profesora Alberta Einsteina, Heinricha Manne i Francuskog saveza za ljudska prava protiv nekažnjenih ubojica, članova organizacije koja sebe naziva „Mlada Jugoslavija“. U ime tisuća Hrvata i Makedonaca u Sjedinjenim Američkim Državama, svečano ulažemo protest protiv nasilne represije njihovih nacionalnih pokreta.

Sa štovanjem
(Potpisano)

*Roger N. Baldwin,
Arthur Garfield Hays,
E.C. Lindeman.*

Progonstva - Vjera

Religijska sloboda, koju su uživali Srbi, Hrvatima je bila zanijekana. Doneseni su zakoni protiv Rimokatoličke crkve i njenog svećenstva. U svojoj knjizi "La

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNI ŠKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
UPRAVA DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
II. Odjeljenje

Broj: 1320
Dne 30.III.1955. g.
Z A G R E B

OPUNOMOĆSTVU UPRAVE DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
za kotař

Prima

Dostavljamo Vam na korištenje popis svećenika-potpisni ka proustaškog memoranduma, kojeg su 15.VI.1954.godine predali predsjedniku SAD, a u kojem se traži rušenje crkvenog poretka u FNRJ. Pošto to predstavlja krivično djelo iz čl. 100, 101 i 118 KZ, Okružno javno tužištvo za grad Zagreb otvorilo je dne 17.IX.1954. godine izvidjaj protiv svih potpisnika spomenutog memoranduma pod br. KRI.2783/54. U vezi s tim istražni sudac Okružnog судa u Zagrebu izdao je naredbu br. KRI.886/54-2 od 8.I.1955 godine, kojom traži od svih pošta u FNRJ i BiH da zadrže i Okružnom судu u Zagrebu dostave sve poštanske pošiljke, koje optuženi šalju iz inostranstva u FNRJ, kaci i one koje se šalju iz FNRJ i inostranstvo naime potpisnika memoranduma. Isto tako obavijestio su carinarnice i filijale Narodne Banke radi jednakog zadržavanja i predavanja Okružnom судu u Zagrebu svih novčanih i ostalih pošiljaka. Potpisnici memoranduma su slijedeći:

1. Andačić Bono, USA	28. Fabijanić Nikola, USA
2. Andrić Paško, Argentina	29. Fajt Fidelis, USA
3. Andrijanović Špiro, USA	30. Firis dr.Tomislav, USA
4. Antić Petar, Argentina	31. Fišer Petar, USA
5. Arđas Venceslav, USA	+32. Franković Ivan, Izrael
6. Arko Gabrijel, Argentina	33. Gabrić Ante, Indija
7. Beharić Franjo, USA	34. Glavanić Dragutin, Kanada
8. Bambir dr.Vjeko, USA	35. Golik Stanislav, USA
9. Bekavac Bosiljko, USA	36. Gršković Rafael, USA
10. Beluhač Ljuben, Španjolska	37. Grubušić Silvije, USA
11. Benković Theodore, USA	+38. Hrašćanec dr.Rudolf, USA
12. Bilobrk dr.Vlado, Argentina	39. Hrastić Ivan, Argentina
13. Bojanović Inocent, USA	40. Ivandić dr.Ilujo, Kanada
14. Borošek Josip, Italija	41. Ivanković Jeronim, Austr.-ja
15. Buđurović Stjepan, USA	42. Japundžić Marko, Italija
16. Bulum Petar, USA	43. Jerčević Blaž, USA
17. Cecelja Vilim, Austrija	44. Jurilić Michael, Austrija
18. Čigić Patrick, USA	45. Jurilić John, USA
19. Čorić Dominik, Italija	46. Jurković dr.Ignacije, US.
20. Čović čr. Mirko, Austria	47. Kamber Dragutin, dr., US.
21. Čuvalo Ijubo, USA	48. Karamajole Pio, Argentina
22. Diomartić dr. Felix, USA	49. Kelava dr. Metod, Argentina
23. Domladovac Mijo, USA	50. Kirin Roman, USA
24. Dragičević Berto, USA	51. Knežević Ivan, USA
25. Dragun Bogdan, Francuska	52. Knežević dr.Oton, USA
26. Drenjačević Pavao, Italija	53. Kopunović Ante, Argentina
27. Eterović Hijacint, USA	54. Koračić Andrija, USA

Yugoslavie en peril?" Francuz Pezet i drugi strani promatrači, zabilježio je ovu povjavu diskriminacije. Razmjer srpskog proganjanja Hrvata, najbolje se vidi u činjenici da je barem dvjesto tisuća Hrvata bilo prisiljeno napustiti vlastitu vjeru i pristupiti Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Hrvati su postali građani drugog reda, a Hrvatska, srpska kolonija. Dobro poznati britanski pisac o problemima Balkana, pok. Seaton Watson, skrenuo je pozornost svijeta na ovaj problem u svojoj knjizi "Istočna Europa između dva rata".(3)

Nezavisna Država Hrvatska

U okviru gore navedenih povijesnih zbijanja, lako je razumljivo odbijanje Hrvata da brane Jugoslaviju 1941. godine. Iskoristivši raspad neprirodne i

neprijateljske vlade, u travnju 1941. godine proglašili su Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Ovdje bismo iskoristili priliku ispraviti prijašnje netočno mišljenje da su sile Osovine osnovale Nezavisnu Državu Hrvatsku. Povjesna je činjenica da je hrvatski narod proglašio svoju neovisnost prije negoli su se Nijemci, Talijani i predstavnici ratnog režima pojavili na hrvatskom tlu. Proglašenje neovisnosti bio je spontani izraz hrvatskog naroda i nije u potpunosti povezan s kasnijim političkim razvojem i političkim previranjima.

Izjava koju je doktor Alojzije Stepinac dao na svom suđenju, podupire ovu tvrdnju: "Cijela je hrvatska nacija jednodušno izrazila želju imati hrvatsku državu, a ja bih bio prezren čovjek, da nisam

- 2 -

55. Kordić Lucijan, Švicarska
 56. Kordić dr. Predrag, USA
 57. Kovačec Mirko, Argentina
 58. Kovučev Marin, Argentina
 59. Krajačić Ilija, ŠE
 60. Krautzen Franjo, Austrija
 61. Krčmar Ferdinand, "
 62. Kučan Jerome, USA
 63. Kukolja dr. Stjepan, Njemačka
 64. Kupareo dr. Rajmund, Chile
 65. Lacković dr. Stjepan, USA
 66. Laptalo Stjepan, Argentina
 67. Lasić dr. Dionizije, Italija
 68. Lasić dr. Miron, USA
 69. Lončar Sebastian, USA
 70. Majić dr. Častimir
 71. Mandić Petar, Argentina
 72. Mandić Dominik, USA
 73. Mandurić Zvonko, USA
 74. Margetić Vlaho, Aggen.
 75. Marić dr. Branko, Španjolska
 76. Matić Marije, USA
 77. Mihojević Inocent, Chile
 78. Mikulić Josip, USA
 79. Mirković Josip, Argentina
 80. Mišetić Ambro, USA
 81. Mišić Josip, USA
 82. Naletićević Vitoimir, Italija
 83. Nikolić Ivan, USA
 84. Nižić Ante, USA
 85. Ostojić dr. Zoran, USA
 86. Ostrić Andrija, Argentina
 87. Pandžić dr. Bazilije, Italija
 88. Pandžić dr. Krino, USA
 89. Pavlinović Luka, Argentina
 90. Pedišić Lino, Argentina
 91. Pehar Teofil, USA
 92. Perović Bonifacije, Argentina
 93. Petriček Irenej, USA
 94. Piešić Karlo, USA
 95. Primorac Vilim, USA
 96. Rade Stjepan, Argentina
 97. Radišić Franjo, Italija
 98. Raguz Celestin, USA
 99. Raich Steve, USA

Da bi se sponenući izvidnjaci postupak što uspješnije provodio, potrebno je, da i vi na Vašem terenu organizirate sve strane kontrolu poštanskih i drugih pošiljaka, koje šalju navedeni potpisnici, kao i onik koje se šalju na imena potpisnika. Napominjemo, da su potpisnici memoranduma, koji se nalaze u USA i drugim zemljama saznali za ovaj izvidnjaci postupak, te su počeli slati pošiljke raznim licima i crkvenim ustanovama pod drugim imenima i sa drugih adresa. Svaku takvu novu adresu s kojom

100. Raspuđić Bruno, Španjolska
 101. Raspuđić Gracijan, "
 102. Ravlić Kornelije, USA
 103. Roguljić Viktor, USA
 104. Romač Rafael, Bolivija
 105. Rastković Leonard, Argen.
 106. Sandri Ivan, Italija
 107. Sivrić dr. Ivo, USA
 108. Skoko Ferdinand, USA
 109. Slišković Anselm, USA
 110. Soldo Tugomir, USA
 111. Sorić Dobroslav, USA
 112. Sorić Marijan, USA
 113. Sprajc Stjepan, Canada
 114. Stefanović Blaž, Argentina
 115. Suster Oskar, USA
 116. Šarić E. Ivan
 117. Šimić Josip, USA
 118. Šipić Bonifacije, Argen.
 119. Šojat dr. Nikola, USA
 120. Stefanić Urban, Argentina
 121. Tiblijaš Josip, "
 122. Tošić Nikola, "
 123. Topić Peter, USA
 124. Tripolt Ivan, Bolivija
 125. Uvodić Vinko, USA
 126. Vandić dr. Vladimir, USA
 127. Vasilj Kvirin, USA
 128. Vasilj dr. Vendelin, USA
 129. Vidov Božidar, Italija
 130. Vištica Serafin, USA
 131. Vizjak Josip, Indija
 132. Vlahović Vladimir, USA
 133. Vrdojčak Jure, Kanada
 134. Vukina, Ivo, Italija
 135. Vukonić Vjenceslav, USA
 136. Vučjan Trpimir, Italija
 137. Zečević dr. Serafin, Kanada
 138. Zovko Josip, Argentina
 139. Zovko, Marko, Argentina
 140. Žrn dr. David, USA
 141. Žagar Janko, V. Britalija
 142. Žanić Karlo, Kanada
 143. Žic Vid, USA

razumio otkucaje srca hrvatskog čovjeka, roba prijašnjoj Jugoslaviji."

Mihajlović

Srpski nacionalisti i imperijalisti, pod vodstvom Draže Mihajlovića i komunistički partizani pod Titom, uglavnom Srbi, provodili su zlokobne i dobro planirane napade na novu hrvatsku državu od početka njenog postojanja godine 1941.

Mihajlović je namjeravao srušiti hrvatsku državu i ponovno uspostaviti izgubljenu srpsku vladavinu nad Hrvatima u okviru jugoslavenskih granica. Na svom suđenju u Beogradu 1946. godine, posvjedočio je da mu je glavni cilj bio uništenje hrvatske države. U ovu je svrhu čak dobio oružje od Nijemaca preko generala Nedića, tada premijera srpske vlade, za vrijeme njemačke okupacije. Srpski četnici u hrvatskim provincijama suradivali

su i s Nijemcima i Talijanima protiv Hrvata i ubili tisuće hrvatskog civilnog stanovništva, uključivo djecu i starce.(4)

Partizan Tito

Pokret Titovih partizana protiv mlade hrvatske države, nije bio ništa manje okrutan i krvav. Pod krnikom oslobođiteljskog pokreta maskirao je svoju pravu prirodu imajući namjeru uspostaviti komunistički diktatorski režim, čim cijelo područje Jugoslavije bude okupirano Titovim trupama.

Pod maskom imena "Narodna oslobođilačka armija" i „Narodni oslobođilački front", sticao se utisak svenarodnog oslobođiteljskog pokreta raznih političkih i društvenih skupina i partija. Priključio im se vrlo mali broj Hrvata. Sam Tito je jednom prilikom izjavio da ima samo nekoliko činu hrvatskih partizana, a da je značajno

što su to uglavnom Hrvati iz priobalnog područja, koje su okupirale talijanske fašističke snage.

S druge strane, Srbi su se masovno priključivali komunističkom pokretu. Nije slučajno što je za vrijeme Drugog svjetskog rata, kao i danas, časnički kadar Titove armije bio (i ostao) uglavnom srpske nacionalnosti.

Hrvate još uvijek muči pitanje, što je to potaknulo Saveznike da prihvate, a kasnije priznaju Tita kao suborca. To je priznanje, praćeno velikom pomoći, ne samo spasilo partizanski pokret od propasti, nego dovelo Tita i njegovu kliquu na vlast.

Komunist Tito

Kad je Titov režim osigurao svoju poziciju, otpočeo je kampanju s ciljem likvidacije svih svojih protivnika. S osobitim bijesom se bacio na rimokatoličku crkvu, njene vođe, vjerske i svjetovne, kao i na mnoge muslimanske vođe. Do kraja proljeća 1945. godine, broj ubijenih hrvatskih rimokatoličkih svećenika, popeo se na 230.

Ova brutalna ubijanja navela su predsjednika Roosevelta da zagovara odobravanje svenarodnog glasovanja naroda Jugoslavije, koji bi se izjasnili žele li živjeti u toj državi ili ne.(5)

Sve su uključene stranke, mora se, priznati, u svemu pretjerivale, pa su tako i komunistički srpski propagandisti i hrvatski nacionalisti za sve okrivljavalni hrvatski narod i vlasti u Hrvatskoj za vrijeme rata. U naporu da otkrijemo pravu istinu, podastiremo službenu izjavu Katoličkih biskupa Hrvatske s njihovog susreta u Zagrebu 24. ožujka 1945.: "Mi, nazočni hrvatski biskupi, predlažemo osnivanje skupina koje bi ispitale sve slučajeve i prikupila dokaze te ih prikazala međunarodnoj komisiji. Tako će se saznati istina i način na koji su laži postale instrument jedne ideologije ... "(6).

Tako su Hrvati za vrijeme Drugog svjetskog rata bili prisiljeni boriti se protiv grupe fašista i komunista, kako bi sačuvali ne samo samostalnost svoje države, nego i vlastitu egzistenciju; borbe su se, osim toga, odvijale na hrvatskom teritoriju, jer su Srbi zaposjeli hrvatske zemlje i natjerali Hrvate u obrambeni rat.

Teško je povjerovati da savezničke vlasti nisu znale za zločine koje su počinili partizani za vrijeme rata i neposredno nakon rata. Ipak, prema našim saznanjima i iz neobjašnjivih razloga, nikad nismo čuli javnu osudu ovih zločina.

Najteroriziraniji narod Europe

Odgovaraju istini navodi, da razmjerne vlastitom stanovništvu, nijedna država u Europi nije bila mjestom većih rasnih progona, ubojstava, uhićenja i masovnog terorizma, od Jugoslavije. Broj stanovnika u državi je 16 milijuna, od čega Srbi broje nešto više od 6 milijuna. Ostatak stanovništva čine ukupno 5.250.000 Hrvata, 1.200.000 Slovenaca, 1.000.000 bugarskih Makedonaca i drugih manjina kao Albanaca, Mađara, Nijemaca, Crnogoraca i Roma. Srbi, iako predstavljajući samo tri osmine sveukupnog stanovništva, potpuni su vladari od začetka države. Zadržali su potpunu kontrolu nad vanjskim poslovima, gospodarstvom i vojskom, a Hrvati su od početka tretirani kao građani drugog reda.(7) Hrvatima, uglavnom rimokatolicima i dijelom muslimanima, je osim toga bila zabranjena vjerska sloboda koju su uživali srpski pravoslavci. Prepreke i zabrane guše svaki izraz hrvatskih kulturnih i nacionalnih težnji.

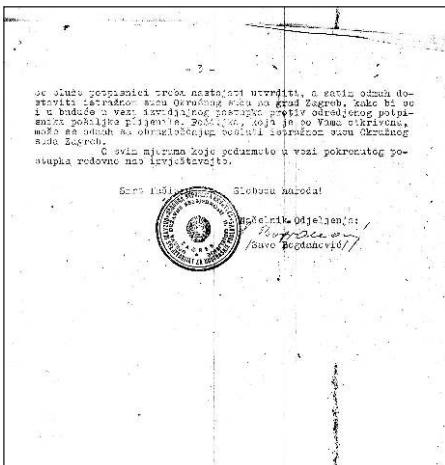
Na kraju Drugog svjetskog rata, Hrvatska je izgubila samostalnost i silom postala dijelom Jugoslavije pod komunističkom diktaturom. Budući da su Srbi imali glavnu ulogu u partizanskom pokretu, iskoristili su prednosti komunističkog diktatorskog položaja da rabe još veću silu nego su to radili u staroj Jugoslaviji. Započela je vladavina terora protiv Hrvatske i Hrvata. Rabili su uobičajena komunistička sredstva strahovlade protiv svih utjecajnih hrvatskih intelektualaca, gospodarstvenika i vođa raznih skupina, da sruše svaki otpor u Hrvata.(8)

Osam godina nakon kraja Drugog svjetskog rata, na čak dvadeset mjeseta na području Jugoslavije nalaze se koncentracijski logori za tisuće neprijatelja komunizma.

Progoni vjerskih vođa

Vođa hrvatskih katolika i metropolit hrvatski, nadbiskup (sada kardinal) Alojzije Stepinac, osuđen je na 16 godina zatvora, jer se odbio pokoriti komunističkoj tiraniji, a umjesto toga progovorio u obranu proganjanih župljana. Oslobođen je služenja zatvorske kazne u prosincu 1951. pod utjecajem svjetskog mnijenja i Titove želje da osigura gospodarsku pomoć sa zapada.

Izgnanstvo kardinala Stepinca u rodno selo, zatvorska kazna biskupa mostarskog, doktora Petra Čule, kao i više od 200 hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika i velikog broja muslimanskog svećenstva, svjedoči o nepromijenjenom komunističkom stavu prema nesrpskim

crkvenim sljedbenicima. Za vrijeme komunističke okupacije Hrvatske, ubijeni su episkop Germogen, vladar Hrvatske pravoslavne crkve, Ismet Muftić, muslimanski vođa u Zagrebu i biskup doktor Philip Popp iz Evangelističko-luteranske crkve u Hrvatskoj. Dva druga rimokatolička biskupa, doktor Josip Carević i doktor Janko Šimrak ubijena su, a Josip Garić, biskup banjalučki, umro je u izgnanstvu u Gracu u Austriji, a nadbiskup sarajevski, doktor Ivan Šarić još živi u izgnanstvu.

Uhićenja rimokatoličkih svećenika se nastavljaju, svećenstvo se vrijeđa i ismijava u javnosti,(9) svi ženski vjerski samostani prisvojeni su, imovina konfiscirana, sprječavan rimokatolički tisak, a imovina nacionalizirana. U stvari, sve nekomunističke publikacije, doživjele su sudbinu sličnu sudsobini rimokatoličkih izdanja.

Pokolj u svibnju 1945.

Danas se ljudi prisjećaju užasa u Katinskoj šumi. Mi bismo željeli skrenuti pozornost na čudovišne zločine nad 150.000 nenaoružanih hrvatskih vojnika i civila u Bleiburgu u Austriji i u Mariboru i Celju u Sloveniji.

U prvim danima svibnja 1945., glavni grad Hrvatske, Zagreb, evakuiran je, a 500.000 vojske i civila pohrilo prema austrijskoj granici ususret britanskoj i američkoj vojsci. Putovali su pješke, ili na drugi prikladan način kako bi izbjegli partizansku potjeru. Na žalost, britanski vojnici su sprječili da veliki broj njih uđe u Austriju, pa su ovi upali u ruke Titovih četa i bili pobijeni.(10)

Oni koji su uspjeli prebjegći u susjedne zemlje, proganjani su i izručivani komunističkim vlastima u Jugoslaviji. Neke i danas, osam godina nakon rata, traži komunistička jugoslavenska vlada, koja nastoji uništiti svoje neistomišljenike čak i izvan okvira svojih granica.

Stalno "bure baruta"

Od postanka prve Jugoslavije, stanovnici balkanskih zemalja stalno su se pribojavali rata, a progonio ih je gubitak neovisnosti. Dobro pamtimo da je iskru Prvog svjetskog rata zapalio mladi srpski fanatik ubivši austrijskog vojvodu Ferdinanda u Sarajevu 1914. godine.

U ovom dijelu Europe ne može biti zajamčen mir, dokle Srbi imaju hegemoniju nad drugim narodima u Jugoslaviji, jer oni žele slobodu i neovisnost vlastitih država. Hrvati nikada nisu željeli biti dijelom Jugoslavije, a ipak im je ova umjetna država nametnuta; i to ne jednom, već dva puta u roku od trideset godina. Čak i sada, nakon niza godina noćne more, Hrvati žele miroljubivo razdvajanje od Srba, a povijest je pokazala da Hrvati i Srbi, iako stoljećima susjedi, nikad nisu ratovali jedni protiv drugih niti bili u neprijateljstvu, dok nisu bili prisiljeni živjeti zajedno u istoj umjetnoj državi.

Kardinal Stepinac je na komunističkom suđenju u listopadu 1946. godine svečano izjavio: "Hrvatski narod je postao robljem u bivšoj Jugoslaviji... Sve što sam rekao o pravima hrvatskog naroda na slobodu i neovisnost, u potpunosti odgovara osnovnim postavkama koje su dogovorili Saveznici na Jalti i u Atlantskoj povelji. Sve rečeno o pravima hrvatskog naroda na nacionalnu slobodu i neovisnost u potpunosti je u skladu s moralnim zakonom, i nitko ne može Hrvatima spočitavati tu želju... Ako mislite da je hrvatski narod zadovoljan trenutnim stanjem, pozivam vas da im još jednom date mogućnost da slobodno iskažu svoju volju."

Hrvati žele neovisnu državu

Povjesna borba hrvatskog naroda za neovisnost pokazuje njegovu čvrstu volju za uspostavom demokratske i suverene države, Hrvatske, koja će jamčiti slobodu vjeroispovijesti i kulturni razvoj. Stoga mi, svećenstvo, smatramo našom svetom dužnošću ukazati svijetu na činjenicu da: *hrvatski narod ne želi biti dijelom nikakve jugoslavenske države u bilo kojem obliku.*

Ovo pravo hrvatskoga naroda na nacionalnu suverenost ne predstavlja međunarodni problem, već potvrđuje dugo zanemarivan, ali neosporan zahtjev ovoga zapostavljenog i izmučenog naroda za punu nacionalnu neovisnost.

Most Rev. Ivan E. Šarić, Archbishop
of Sarajevo

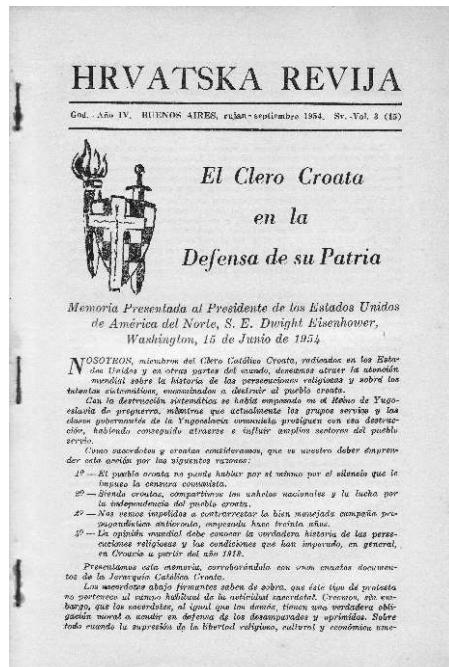
Rt. Rev. Msgr. John Juricek, U.S.A.

Rt. Rev. Msgr. M. Domladovac, U.S.A.

Very Rev. Dr. Dominik Mandic, U.S.A.
 Very Rev. Venceslav Ardas, U.S.A.
 Very Rev. Stjepan Rade, Argentina
 Very Rev. Dobroslav Soric, U.S.A.
 Very Rev. Msgr. Dr. Tomislav Firis, U.S.A.
 Rev. Bono Andacic, U.S.A.
 Rev. Pasko Andric, Argentina
 Rev. Spiro Andrijanic, U.S.A.
 Rev. Petar Antic, Argentina
 Rev. Gabriel Arko, Argentina
 Rev. Franjo Bahoric, U.S.A.
 Rev. Dr. Vjeko Bambir, U.S.A.
 Rev. Bosiljko Bekavac, U.S.A.
 Rev. Eugen Beluhan, Spain
 Rev. Theodore Benkovic, U.S.A.
 Rev. Dr. Vlado Bilobrk, Argentina
 Rev. Innocent Bojanic, U.S.A.
 Rev. Josip Borosak, Italy
 Rev. Stjepan Budrovic, U.S.A.
 Rev. Petar Bulum, U.S.A.
 Rev. Vilim Cecelja, Austria
 Rev. Patrick Cigic, U.S.A.
 Rev. Ljubo Cuvalo, U.S.A.
 Rev. Dominik Coric, Italy
 Rev. Dr. Mirko Covic, Austria
 Rev. Dr. Felix Diomartic, U.S.A.
 Rev. Berto Dragicevic, U.S.A.
 Rev. Bogdan Dragun, France
 Rev. Pavao Drenjancevic, Italy
 Rev. Dr. Hijacint Eterovic, U.S.A.
 Rev. Nikola Fabijanic, U.S.A.
 Rev. Fidelis Fajt, U.S.A.
 Rev. Petar Fiser, U.S.A.
 Very Rev. Sebastian Loncar, U.S.A.
 Rev. Dr. Castimir Majic, U.S.A.
 Rev. Petar Mandac, Argentina
 Rev. Vlaho Margaretic, Argentina
 Rev. Dr. Branko Maric, Spain Rev.
 Rev. Marije Matic, U.S.A.
 Rev. Innocent Mijojevic, Chile
 Rev. Josip Mikulic, U.S.A.
 Rev. Josip Murkovic, Argentina
 Rev. Ambro Misetic, U.S.A.
 Rev. Josip Misic, U.S.A.
 Rev. Vitomir Naletilic, Italy
 Rev. Ivan Nikolic, U.S.A.
 Rev. Ante Nizic, U.S.A.
 Rev. Zoran Dr. Ostojic, U.S.A.
 Rev. Andrija Ostric, Argentina
 Rev. Dr. Bazilije Pandzic, Italy
 Rev. Dr. Kruso Pandzic, U.S.A.
 Rev. Luka Pavlinovic, Argentina
 Rev. Lino Pedisic, Argentina
 Rev. Teofil Pehar, U.S.A.
 Rev. Dr. Bonifacije Perovic, Argentina
 Rev. Irenej Petricak, U.S.A.
 Rev. Karlo Plese, U.S.A.
 Rev. Vilim Primorac, U.S.A.
 Rev. Franjo Radisic, Italy
 Rev. Celestin Raguz, U.S.A.
 Rev. Steve Raich, U.S.A.
 Rev. Bruno Raspudic, Spain

Rev. Dr. Gracijan Raspudic, Spain
 Rev. Kornelije Ravlic, U.S.A.
 Very Rev. Viktor Rogulj, U.S.A.
 Rev. Rafael Romac, Bolivia
 Rev. Leonard Ruskovic, Argentina
 Rev. Ivan Frankovic, Israel
 Rev. Ante Gabric, India
 Rev. Dragutin Glavanic, Canada
 Rev. Stanislav Golik, U.S.A.
 Rev. Rafael Grskovic, U.S.A.

Rev. Dr. Stjepan Lackovic, U.S.A.
 Rev. Stjepan Laptalo, Argentina
 Rev. Dr. Dionizije Lasic, Italy
 Rev. Dr. Miron Lasic, U.S.A.
 Rev. Ivan Sandri, Italy
 Rev. Josip Simic, U.S.A.
 Rev. Bonifacije Stipic, Argentina
 Rev. Ferdinand Skoko, U.S.A.
 Rev. Anselm Sliskovic, U.S.A.
 Rev. Dr. Nikola Sojat, U.S.A.
 Rev. Tugomir Soldo, U.S.A.
 Rev. Marijan Soric, U.S.A.
 Rev. Stjepan Sprajc, Canada
 Rev. Blaz Stefanic, Argentina
 Rev. Urban Stefanic, Argentina
 Rev. Oskar Suster, U.S.A.
 Rev. Josip Tibljas, Argentina
 Rev. Nikola Tojcic, Argentina
 Rev. Peter Topic, U.S.A.
 Rev. Ivan Triplat, Bolivia
 Rev. Vinko Uvodic, U.S.A.
 Rev. Dr. Vladimir Vancik, U.S.A.
 Rev. Dr. Kvirin Vasilj, U.S.A.
 Very Rev. Dr. Vendelin Vasilj, U.S.A.
 Rev. Bozidar Vidov, Italy
 Rev. Serafin Vistica, U.S.A.
 Rev. Josip Vizjak, India
 Rev. Vladimir Vlahovic, U.S.A.
 Rev. Jure Vrdoljak, Canada
 Rev. Ivo Vukina, Italy
 Rev. Vjenceslav Vukonic, U.S.A.
 Rev. Trpimir Vuljan, Italy
 Rev. Janko Zagar, Great Britain
 Rev. Karlo Zanic, Canada
 Rev. Dr. Serafin Zecevic, Canada
 Rev. Vid Zic, U.S.A.
 Rev. Josip Zovko, Argentina
 Rev. Marko Zovko, Argentina
 Very Rev. Dr. David Zrno, U.S.A.

Španjolski prijevod Memoranduma objavljen je u Hrvatskoj reviji

Rev. Silvije Grubisic, U.S.A.
 Rev. Dr. Rudolph Hrascanec, U.S.A.
 Rev. Ivan Hrstic, Argentina
 Rev. Dr. Lujo Ivandic, Canada
 Rev. Jeronim Ivankovic, Austria
 Rev. Marko Japundzic, Italy
 Very Rev. Blaz Jerkovic, U.S.A.
 Rev. Michael Juric, Austria
 Rev. Dr. Ignacije Jurkovic, U.S.A.
 Rev. Dr. Dragutin Kamber, U.S.A.
 Rev. Pio Karadzole, Argentina
 Rev. Dr. Metod Kelava, Argentina
 Rev. Roman Kirin, U.S.A.
 Rev. Ivan Knego, U.S.A.
 Rev. Dr. Oton Knezovic, U.S.A.
 Rev. Ante Kopunovic, Argentina
 Rev. Andrija Kordic, U.S.A.
 Rev. Lucijan Kordic, Switzerland
 Rev. Dr. Predrag Kordic, U.S.A.
 Rev. Mirko Kovacec, Argentina
 Rev. Marin Kovacev, Argentina
 Rev. Ilija Krajacic, U.S.A.
 Rev. Franjo Krautzer, Austria
 Rev. Ferdinand Krcmar, Austria
 Rev. Jerome Kucan, U.S.A.
 Rev. Dr. Stjepan Kukolja, Germany
 Rev. Dr. Rajmund Kupareo, Chile

NAPOMENE:

1. Dodatne informacije potražiti: Rudolf Bićanić, Ekonomski podloga hrvatskog pitanja, Zagreb, 1936.
2. Cf. Biskup Srebrenić: Pregled izvješća o nepravdama nanesenih katolici ma u Jugoslaviji, 1933.
3. "Uistinu postoji još jedan prigovor na kojeg ne smijemo zaboraviti. To je opasna podložnost katoličkih Hrvata i Slovenaca prema pravoslavnoj moći Srbije. Nesposobni političari, koji su nametnuli vlastiti zbrkan um i nepoznavanje povijesti kršćanstva nakon velikog rata, privezali su, ne federalno, već apsolutno, značajan dio katoličke kulture za dinastiju i vladu u Beogradu. Veliki dio katolika umjetno je odsječen i povezan s rubnim dijelom područja na kojem žive pravoslavci. Tako je politički, novo kraljevstvo nazvano Ju go-Slavija, dodatno dobilo na svoj pravoslavni dio, još jedan; a taj novi je dio

katolički po kulturi, a zapadnjački po pismu i svim dijelovima života. Već smo imali priliku vidjeti užasavajuće posljedice toga pripojenja." (Hilaire Belloc, Preživljavanja i novi dolasci, New York, 1929., poglavje II, „Dvije kulture", str. 24-25).

4. Između ostalog, srpski pisac doktor Mirko Kostić: "Je li 27. marta 1941. plaćen?"

5. U svom članku "Sedam odluka koje je odredilo povijest", bivši zamjenik državnog tajnika Wells piše: "On (Roosevelt) bio je čak i više nego Woodrow Wilson naklonjen ideji da su plebisciti univerzalno sredstvo. Otrplike u to vrijeme, razgovarajući sa mnom više od sata jedne večeri, zagovarao je uporabu ovog načina kako bi jednom za svagda riješio trenja između Srba, Hrvata i Slovenaca, koja su zatamnila povijest Jugoslavije kao nezavisne države ... " Vanjski poslovi, siječanj 1951., str. 191.

6. Vidi Dodatak 2.

7. Citat Dodatak 2.

8. Citat A. Ciliga: La Yugoslavie sous la menace interieure et exterieure, Paris, prosinac 1951. str. 57., ff.

9. Citat Dodatak 4.

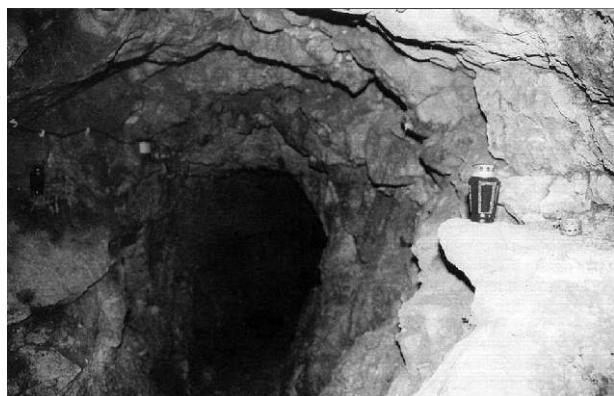
10. Citat: Zapisi iz kongresa s 83. kongresa (USA), v. 99, br. 66, A2076.

prava i bitak naše Katoličke crkve i hrvatskog naroda.

Duboko razmišljajući o današnjim i budućim događajima, prije svega pozivamo vjernike na jedinstvo i da zajedno s nama isповijedaju pravu vjeru u Boga, stvoritelja i zakonodavca, koji je cilj ljudskoga života; da mislimo na besmrtnost duše i neospornu vrijednost moralnog dostojanstva čovjeka, o kojima se danas rijetko govori. Zajedno sa sljedbenicima Sv. Petra apostola, protestiramo i otvoreno izražavamo našu neizmjernu lojalnost Svetoj stolici (kako su to učinili naši prethodnici u vrijeme pape Sv. Agatona i Ivana VIII); ne obazirući se na lažne optužbe neprijatelja Crkve, te unatoč progonima i mogućoj sličnoj sudbini.

Uzevši u obzir koje je sve patnje prošao hrvatski narod u 20.-om stoljeću (a u zadnjih nekoliko godina usporedive s tugom i bolom Joba), preklinjemo sve povrijeđene i izmučene, da ne očajavaju i da ne dozvole da ih se odvuje od Katoličke crkve i milosti Boga i čovjeka, čak i pod cijenu prolića vlastite krvi.

Nas, katoličke biskupe, svećenike i istaknute laike, optužili su lažni svjedoci za proliće krvi u ovoj, našoj Hrvatskoj. Postoji svjedok, Bog, koji zna i vidi, koja smo mi, katolički biskupi, kršćanska milosrđa napravili u posljednjih dvadesetak godi-

Nakon pokolja širokobrijeških fratarata, partizani su tijela bacili u jamsko sklonište, polili ih benzинom i zapalili

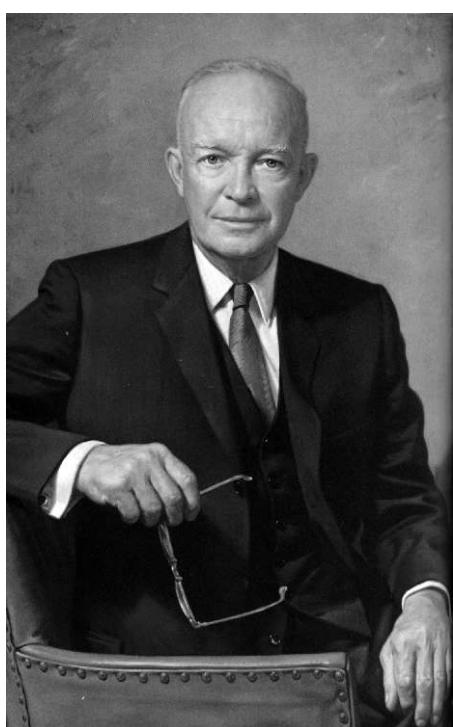
na, kako bi sačuvali mir u hrvatskom gradu. Toga je svjestan i cijeli svijet. U hrvatskoj svijesti je ključna riječ ljubav prema miru, a tu su ljubav, usprkos najvećim preprekama, osobito od 1918. na ovamo, isповijedali i njegovali i duhovni i svjetovni vođe hrvatskoga naroda.

Optužbe za loš rad, umjesto nama, ostaju na onima, koji su slali u smrt hrvatske vođe, koji su otimali od bespomoćnog hrvatskog naroda, koji su okrenuli naš narod od ceste mira, te ih uznemirili i učinili nezadovoljnima svojim sudbinama.

Prolivena je nevina hrvatska krv u dva svjetska požara, u mnogim gradovima i hrvatskim selima, pa čak i u Beogradskom parlamentu. Iako je u Beogradu potpisani konkordat, tj. svečani pakt između Sv. apostolske stolice i bivše kraljevine Jugoslavije, ipak se dogodilo da su prava hrvatskih katolika ovisila o hirovima vlade. Šutke prelazimo preko sramno pogodenih obećanja datih našim hrvatskim vođama, što nije ostalo skriveno onima koji prate svjetska zbivanja.

Kad je rat poharao našu zemlju, Hrvati su ostali nepomični; jer dok su drugi imali oružje i građanske slobode, oni nisu. Omraženi je neprijatelj započeo vladavinu terora, čija je jedina svrha bila istrebljenje Hrvata kao naroda. Slijedom toga, a žalosno za reći, neki su Hrvati vraćali ubojstva ubojstvima. Hrvatski biskupi osuđuju i preziru ovakove mjere osvete, iako se to za njih nije pokazalo ugodnim.

Biskupi su zajednički, isto kao i na skupu '41., podigli glas u znak protesta protiv onih koji su prešli granice same obrane i protiv svih nasilnika, neovisno o tome kojoj strani, rasi ili vjeri pripadaju, a podržali pomoć nevinima. Svim raspoloživim sredstvima, oduvijek smo nastojali utjecati na one na vlasti, da pomognu odagnati jad i bijedu u koju je naša zemlja, ne našom krivicom, zapala. Oštro smo osudili svako mišljenje ili doktrinu, bila ona

Američki predsjednik Dwight Eisenhower

<p>OKRUŽNI SUD U ZAGREBU Istražni sudac 12. listopada 1954.g.</p>	<p>Prijepis:</p> <p>Kri. 886/54.-2</p> <p>U krv. predmetu protiv okr. ANDAČIĆ BONI i dr. rimokatoličkih svećenika, koji se nalaze izvan granica FNRJ zbog krv. djela iz čl. 100, 101, i 118 KZ-a na osnovu čl. 203 st. 1. ZKP-a donesim slijedeću</p>
<p>N A R E D B U</p> <p>Naredjuje se:</p> <p>DIREKCIJI POŠTA, TELEGRAFA I TELEFONA</p> <p>Zagreb, Split, Sarajevo, Ljubljana</p> <p>da zadrži i ovom sudu uz potvrdu prijema preda sva pisma, brzojave, pakete i druge poštanske pošiljke, koje šalju u FNRJ niže okrivljeni svećenici iz Argentine, Austrije, Bolivije, Chiles, Engleske, Francuske, Italije, Indije, Izraela, Kanade, Njemačke, Švicarske, Španjolske, Irata i USA, kao i one, koje se šalju iz FNRJ okrivljenima;</p> <p>Slijedi spisak potpisnika memoranduma,</p> <p>M.P.</p>	
<p>Istražni sudac: Stazić Mato v.p.</p>	

desna ili ljevičarska i svakoga koji je sebi dao za pravo ne poštovati božanski nauk ili lišiti druge njihovih ljudskih prava, jer su možebitno bili druge rase, vrste ili svjetonazora.

I danas tražimo jednakost zakona za sve, pozivamo svakoga čovjeka, stranku i ljude da ne čine zlo ili zlorabu (I Petar 3.9). Ovakav smo savjet uputili pojedincima i političkim strankama, koji su pod plaštem ishitrene pravde, naveli obespravljenе ljude na ubojstvo kao da su ratni zločinci; osobito svećenstvo i inteligenciju, i lišili ih ne samo života, već i njihovog poštenog imena.

Svi zločinci, neovisno o političkoj sklonosti, moraju se izvesti pred lice pravde i kazniti za svoje zločine. Svi koji iskreno ljube pravdu znaju da oni, koje potiče

mržnja, ne mogu dobro rasuđivati i potpuno osuditi krvnju. Ukoliko je neki svećenik, iako je to vrlo rijetko, povrijedio drugima njihova prava, mi nismo oklijevali istome odrediti eklezijastičku kaznu - ili ga čak protjerati iz vjerskog okruženja.

Ali sada, iz dubine naših duša upućujemo protest, pred Bogom i ljudskom ratom, protiv sustavnog ubijanja i proganjanja nevinih hrvatskih svećenika i vjernika katolika, mnogi od kojih su vodili svetački život, a kojima su ozloglašeni sludi neprijatelji Katoličke crkve dijaboličkim lažima donijeli smrt.

Neprijatelji Katoličke crkve, sljedbenici materijalističkog komunizma, koji jednodušno odbija cijeli hrvatski narod (onaj koji bi se usudio kazati suprotno bio bi la-

žac), su vatrom i mačem istrijebili svećenstvo i najistaknutije vjernike u našoj Hrvatskoj.

Sudeći po njihovoj neobuzdanosti, pričinilo je jasno zašto optužuju biskupe, svećenike i vjernike, te ih poistovjećuju s ratnim zločincima; zašto im žele nametnuti potpuno izmišljene zločine. U civiliziranom svijetu, ipak, nitko neće povjerovati ovim izmišljenim i proizvoljnim optužbama, ili povjerovati da biskupi, svećenici ili vjernici, muškarci i žene, poznati u svijetu, kao i tisuće hrvatskih vjernika jesu ratni zločinci, da zasluzu najstrožu kaznu; ili da su počinitelji masovnih pokolja. Krv junaka svetaca vječno će progoniti one koji se služe ubojstvima, kao sredstvom vladanja.

Katolički biskupi u Hrvatskoj spremni su dati istražiti svaki i pojedinačni slučaj predstavnicima drugih naroda ili međunarodnoj komisiji. Tada će se dokazati da su lažne optužbe za ratne zločine, a iste sredstvo istrebljenja onih koji se protive i ne žele biti dio komunizma.

Skup hrvatskih katoličkih biskupa stoga preporučuje osnivanje komisije za ispitivanje slučajeva i prikupljanje dokaza, koji će biti kasnije podastrijeti međunarodnoj komisiji. Tada će se saznati istina; i kako su laži postale sredstvo jedne ideologije, čiji sljedbenici žele pokoriti cijeli svijet, iako su brojčano u manjini, a u Hrvatskoj brojčano blizu nuli.

Kod duhovnih pitanja priznajemo vrhovnu pravdu Crkve, a u svjetovnim pitanjima - Države; jednako kako moramo voditi računa o crkvenoj administraciji i civilnim vlastima koji izvršavaju svoje obveze. Crkva je potaknula i nadahnula svećenstvo i hrvatski narod voljom da daje Bogu ono što je njegovo, a vlastitoj državi, ono što njoj pripada. Povijest svjedoči o tomu da hrvatski narod u tisuću godina nikada nije zanijekao svoju nacionalnost.

Jednako tako želi cijelim srcem, slobodu svim drugim narodima na zemlji. U Drugom svjetskom ratu, hrvatski je narod prepoznao tu želju i pravo uspostavom vlastite neovisne države; a prepoznavajući želje vlastitog naroda, hrvatski biskupi su je podržali, jer je to pravčeno. Nitko, stoga, nema pravo optuživati građane hrvatske države ili njene biskupe, što su podržali čvrstu odluku hrvatskoga naroda, na što imaju pravo i po božjem i po ljudskom zakonu.

Hrvatski biskupi, u potpunosti se slažu da se u državi Hrvatskoj zakoni moraju poštovati, jer je pravda osnova vladavine,

ali pravda za sve, neovisno o rasi, vrsti, vjeri i svjetonazoru.

Dragi vjernici,

Predstoji nam Sveti tjedan, koji je spomen na ljubav gospodina našega Isusa Krista. Slično njemu, ljudska rasa prolazi kroz vlastiti tjedan ljubavi. Kakvi god bili naši osjećaji, učenici smo Kristovi, učenici Mesije Božjeg, koji predstavlja vječnu istinu i ljubav. Onima čije su ga laži pribile na križ, odgovorio je: "Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine" (Luka 23,24). Potpuno smo svjesni da tisuće i tisuće naših sunarodnjaka pati. Stoga vama, tisućama ranjenih duša, kažemo: "Ako itko želi biti Kristov sljedbenik, mora ga voditi Njegov duh, koji će naložiti ljudskoj duši da počuje riječi razapetog Krista: "Oče, oprosti im..."

Na kraju vas mi, vaši dušobrižnici, savjetujemo da poštujete božje zakone, da se pouzdate u milost i providnost Boga, tvorca svijeta, da sačuvate vjeru u Svetu crkvu dok Bog ne prekine ovu potresnu nesreću, dok Bog našemu narodu, koji je iskusio užasne zločine, kao i cijelome čovječanstvu, ne podari sveti mir.

Neka vas blagoslov i svemogući Bog, Otac i Sin i Duh sveti.

Dr. Alojzije Stepinac, metropolit i predsjednik Biskupskog vijeća

**Dr. Ivan Šarić, nadbiskup sarajevski
Josip Garić, O.F.M., biskup banjalučki**

Dr. Anto Aksamović, biskup i apostolski nuncij đakovački

Dr. Ivan Šimrak, biskup hrvatskih grko-katolika

Sastavljeno u Zagrebu, 24. ožujka, ljeta Gospodnjega 1945.

II.

ZAJEDNIČKO PASTORALNO PISMO BISKUPA F.N.R.J. NAPISANO 20. RUJNA 1945.

Dragi naši vjernici u Kristu, mi, katolički biskupi, na plenarnom skupu u Zagrebu, držimo našom pastoralnom dužnošću, da u povodu ove konferencije i vas, naše ljubljeno stado, upoznamo s našim razmišljanjima.

Nakon dugih godina kušnje, rat je konačno završio, rat koji je ostavio sjećanja

krvavija nego ikad do sada. Njegov razjareni bič nije poštedio ni našu zemlju. Užasi rata često su nas poхodili, a iza sebe ostavljali pustoš i očaj. Pojedini dijelovi naše zemlje su doslovce poharani, a brojne obitelji razorene na očaj i tugu roditelja i cvileći plač djece koja su ostala bez roditelja. Duž cijele zemlje svatko žali za nekim voljnim preminulim članom obitelji. Svatko je upoznao oskudicu, glad i bolest, koja neminovno prati rat. U stvari, nas je rat dvostruko izbičevao. Na našu veliku tugu, taj je bratobilački rat imao za posljedicu krvavi užas i mržnju. Neprijateljska okupacija i unutarnja neslaganja donijela su patnje, koje je rijetko koja zemlja proživjela.

Prekid rata nas je naveo da zahvalimo Božu na Njegovoj milosti, što nas je spasio dalnjih stradanja rata i bratobojstva.

Kraj rata donio je svima velike promjene u svakom pogledu. Pred očima je nestajalo ono što je nekad smatrano osnovom svakodnevnog života. Država ima novo ime. Demokratska Federativna Jugoslavija, iz temelja promijenjena, s novim zakonodavnim uređenjem i programom, udišući novi revolucionarni duh bez imalo poštovanja prema prošlosti. Katoličkoj crkvi ne priliči propisivati svojim vjernicima kako će rješavati vlastite političke, nacionalne i gospodarske probleme, uz pretpostavku da su ta rješenja u skladu s opće obvezujućim moralnim načelima. U čistim političkim pitanjima, Crkva se pridružuje dictumu svoga Utetmeljitelja: "Podaj, stoga, Cezaru ono što je njegovo, a Bogu, ono što je božje" (Mattej 22,21). U tom duhu, Crkva želi prigrlići ljudi svih zemalja s podjednakom ljubavlju, jer u svakome i svim ljudima Crkva pronalazi brata u Kristu otkupljenog Njegovom krvlju. Prvenstvena joj je zadaća duhovno dobro njenih sljedbenika, stoga; neovisno o obliku vlade i gospodarskom sustavu koje pojedini narodi odaberu, Crkva zanima kako zaštititi duhovne vrijednosti.

Upravo briga za vječnost vaših duša, ljubljeno stado, nadahnjuje nas u ovome trenutku, uputiti vam naše prvo pastoralno pismo u demokratskoj Jugoslaviji. Duboko svjesni velike odgovornosti koju imamo pred Bogom za dobrobit vaših duša, težimo pronaći brzo rješenje poratnih problema, koji muče sve narode, pa

Macej - prostrijeljene lubanje svećenika

tako i naš. U tome duhu vam, dragi vjernici, upućujemo ovo pastoralno pismo.

Prije isteka neprijateljstava, vlada u Beogradu svečano je obećala poštovati slobodu vjeroispovijesti, svjetonazora i privatnog vlasništva. To je uvjetno prihvatala Hrvatska federativna vlada, uz navodno, nezadovoljan stav Katoličke crkve. Već je prvih dana postojanja, nakon susreta s dužnosnicima koje smo upoznali s mnogim problemima, potreba ma i stavovima Katoličke crkve; nova vlada zbog novonastalog duha, pokazala neprijateljski stav, te smo naišli na nedobravanje stečenih prava i neslaganje sa stavovima Crkve; pa samim time i posljedično veliki duhovni gubitak i za vas. Dragi vjernici, onima na vlasti istaknuli smo potrebu rješavanja pitanja koja se odnose na Crkvu i Državu, u ozračju zajedničkog razumijevanja, te smo od najviših državnih dužnosnika dobili uvjerenja, koja su isla u tom pravcu. Posljednju riječ u pitanjima zajedničkim Crkvi i Državi, što se Crkve tiče, imat će Sveta Stolica, koja će biti sudac u pitanjima vjere i vjerskog života njenih vjernika. S vremenom na vrijeme bismo izvješćivali vladu o mišljenju Crkve o svakom slučaju od možebitnog interesa za nas, uвijek imajući na umu zajedničko dobro.

U međuvremenu su se izrodile okolnosti koje su utjecale na gubitak dobre volje i prestanak naših napora. Tako smo se uvjerili u opasnost u kojoj se našla Katolička crkva i duhovne vrijednote milijuna vjernika, pa smatramo našom dužnošću razotkriti sve nedaće i promjene koje su zatrovale i s kojima se suočila Katolička crkva. Svi zajedno činimo jedno duhovno biće, mistično tijelo Kristovo. "Iako nas je mnogo, jedno smo tijelo u Kristu, a svaki je dio onoga drugoga" (Rom. 12,5). Nama je ovih dana upućen vapaj apostola naroda, Sv. Pavla: "Ispovijedajući istinu u milosrđu, možemo srasti s njim koji je glava, čak Krist: Od kojega je tijelo jedinstvo i

zajedno sraslo, a svaki se dio nadopunjuje točno na mjeru s drugim, čineći ga još većim, dok se ne pretvori u milosrđe". (Eph. 4, 15-16).

Dragi vjernici, užasnula nas je i rastužila okrutna sudbina mnogih svećenika, vaših dušebrižnika. Ugašeni su mnogi svećenički životi, ne samo zbog rata, već uglavnom zbog sadašnjih civilnih i vojnih vlasti. Prema našim saznanjima broj žrtava među svećenstvom jest kako slijedi: 243 mrtva, 169 uzatvorima i koncentracijskim logorima, 89 nestala; sveukupno 501. Tome broju se dodaje i smrt 19 studenata teologije, 3 brata laika i 4 časne sestre. Povijest Balkana već mnogo stoljeća nije zabilježila takav pokolj onih koje je Bog odabralo. Ali ono što nas ponajviše užasava jest da njima, kao ni stotinama tisuća drugih katoličkih vjernika, nije data mogućnost primanja sv. sakramenata u posljednjim trenucima - što dozvoljavaju svi civilizirani narodi i to čak i najokorijelijim kriminalcima. Na sudu se vrlo brzo i kratko izriče smrtna kazna. Optuženici često ne znaju za koji su zločin optuženi sve do početka suđenja, a često im je uskraćena i mogućnost da se brane, da ih zastupa pravni savjetnik, da dovode svjedočke, na čemu se temelje i ustraju svi sudovi.

Nepristrano i iskreno mišljenje suda smatralo bi izricanje smrte kazne onima koje je Bog pomazao, potpunim pomanjkanjem pravde. Tko može kazati ili dokazati da su toliki svećenici osuđeni na smrt, uistinu bili kriminalci? I da zaslužuju smrtnu kaznu? Jesu li svi ti svećenici bili ubojice? Tako je, na primjer, u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu, ubijeno 28 franjevaca, bez ikakovih izgleda na suđenje. Oni nisu nikada digli oružje protiv Narodnooslobodilačke vojske, kako su lažno bili optuženi; naprotiv, uglavnom svi ti mučki pobijeni franjevci bili su dobro poznati protivnici fašizma. Bilo je slučajeva kad su tisuće vjernika, glasno uzvikujući da su njihovi svećenici nevini, tražili njihovo oslobođanje. Ipak su ti svećenici osuđeni na smrt. Očito je da takove kazne, kojima se osuđuju oni drukčijeg političkog uvjerenja, oni koji nikad nisu bili krivi

za nijedno kazneno djelo; nisu izvršene u ime naroda i kršćanske pravde; a nedvojbeno je jasno da to nije bilo u skladu ni s osjećajima ljudi i njihovim pojmom kršćanske pravde, toliko duboko ukorijenjenoj u našem narodu. Zakoni pravde su iznad političkih uvjerenja i za sve jednako obvezujući i to za sva vremena.

U ime vječne pravde, podižemo glas pred cijelim čovječanstvom, dragi vjernici, u obranu nepravedno osuđenih svećenika, a isto tako za tisuće i tisuće vaših srodnika i braće, koji su dijelili istu nepravednu sudbinu.

Stajući u obranu nevinih svećenika, ne znači da želimo zaštiti krvce. Dozvoljavamo da je bilo svećenika, koji su se svojim ekstremnim nacionalizmom ogriješili o kršćansku pravdu i milost, pa stoga zaslužuju odgovarati pred zemaljskim sudom pravde; ali ipak, njihov je broj neznatan. Predstavnici tiska, ispreplićući mrežu laži s ciljem da se ocrni Katolička crkva u mislima i srcima ljudi, utječući tako i na javno mnjenje, uputili su ozbiljne optužbe na račun većeg dijela svećenstva u Jugoslaviji.

Veliki broj svećenika, osuđenih na dugogodišnji prisilni rad, čamci u koncentra-

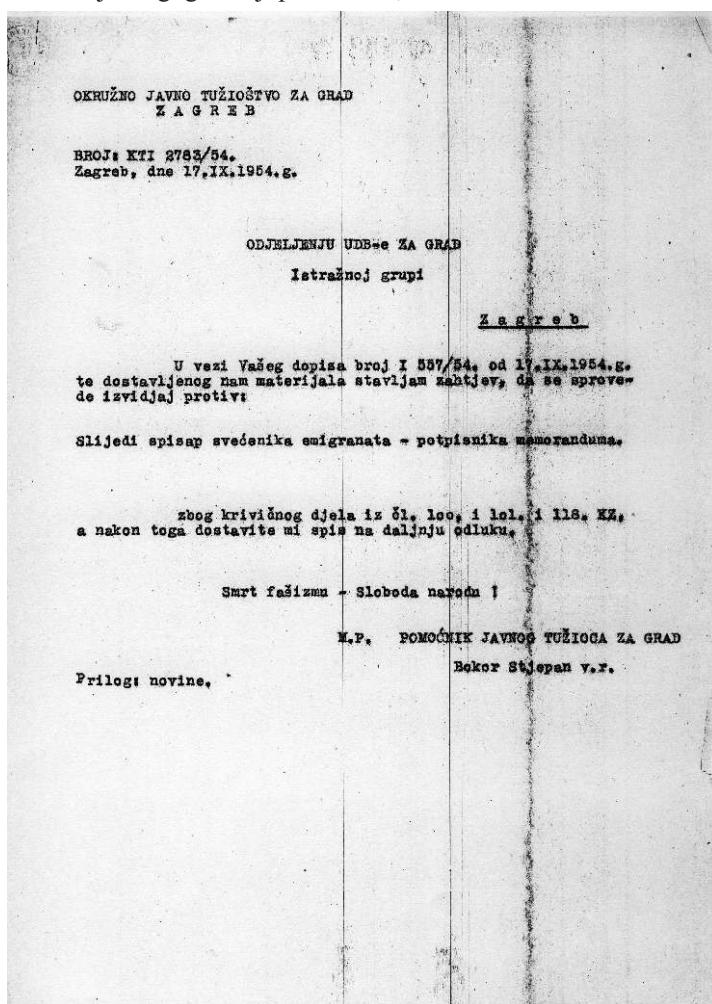
cijskim logorima. Znamo da je sada, u trenutku pisanja ovoga pisma, grkokatolički biskup dr. Janko Šimrak, lišen slobode, a sudbina biskupa Carevića nam je nepoznata. U koncentracijskim logorima, u nehumanim i uvjetima nedostojnim ljudskog roda, mnogi svećenici su prisiljeni izvršavati obveze koje vrijedaju njihovo svećeničko dostojanstvo. Često im nije dozvoljeno niti poslušati nedjeljnu misu, a nekmoli služiti je, pa su tako lišeni zajedno s drugim pritvorenicima, velikoga duhovnog olakšanja. Koji je njihov zločin? Drukčije političko razmišljanje od onoga njihovih sudaca. Mnoge od pritvorenih svećenika, oteli su vladini agenti, pa im se do dana današnjega ne zna trag. Bile su uzaludne sve naše zamolbe i traganja. Svi su tragovi dobro izbrisani.

Gubitak svećenika takovih razmjera, imao je ozbiljne duhovne posljedice. Brojne su župe bez svoga župnika. Vjernici život ljudi se razvodnjo, a vjernici dovedeni u položaj duhovne ugroženosti. Tisak otvoreno napada svećenstvo, koje se ne može braniti. Zakon takove napade dozvoljava, a novine ne objavljuju demantije.

Katolički tisak još je jedna gorka pilula u grlu Katoličkoj crkvi. Od stotinu izdavanih časopisa u našem vlasništvu prije rata, danas se ne tiska niti jedan. Dozvola za nastavljanje rada je kroz postavljanje brojnih prepreka, odbijena. Ispraka je bila: nedostatak papira, (a vagoni papira zaplijenjeni su u rezidenciji Nadbiskupa zagrebačkog). Katolički tisak je većim dijelom ili ušutkan ili jako oslabljen.

Upotrebljena su sva moguća sredstva kako bi se osujetio tisak u zagrebačkoj diocezi. Kada im to nije uspjelo, uhitili su ravatelja i prestali s radom. Naši su prigovori urodili plodom tek prije nekoliko dana. Poznata Katolička tiskovna udruga u Ljubljani oduzeta je iz katoličkih ruku. Ista je sudbina sustigla i katolički tisak u Mostaru, Šibeniku, Mariboru i Sarajevu. Iz toga proizlazi, da postoji sustavni plan zapljene. Katolički tisak je važan za Crkvu, on određuje ravnotežu i dobro stanje mnogih duša. Kako je moguće djelovati pod ovakovim okolnostima?

Ništa bolje ne prolaze ni naša sjemeništa. Crkva je, uz velika materijalna odricanja, izgradila i

Zahtjev za provođenje izvida protiv potpisnika Memoranduma

zadržala ove institucije, kroz čije su portale prolazile tisuće današnjih svećenika i poznatih laika. Ali danas je njihova praktična uporaba onemogućena, jer ih je ili zaposjela vojska ili su zaplijenjeni, kao naprimjer sjemenište u Zagrebu na Šalati, Splitu, Travniku, Sv. Vidu, Ljubljani, Mariboru, Sinju i drugdje.

Na polju obrazovanja, crkva je dobijala udarac za udarcem. Vjeronauk je postao izbornim predmetom, ovisno o tome kako bi se učenici izjasnili. Mala je utjeha što su se roditelji katolici izjasnili za vjersko obrazovanje u školama. U godišnjem obrazovnom izvješću za Hrvatsku, vjeronauk je naveden kao najmanje važan predmet; čak što više, u svim osnovnim i srednjim školama broj sati vjeronauka je smanjen s dva sata tjedno na jedan - i sve to u vremenu laži, kad je upravo potrebno vjersko obrazovanje. Ovakove smicalice znače sprječavanje vjerskih sloboda i odgoja. U višim razredima srednjih škola u Hrvatskoj, vjeronauk je zabranjen pod izlikom slobode vjeroispovijesti. Jednostavno ne možemo razumjeti takav čin hrvatske vlade; jer, ako je dozvoljeno počinjanje vjeronauka u nižim razredima, zašto ne i u višim, kad mladi ljudi, osamnaestogodišnjaci, već mogu sami odlučiti jer stiže pravo glasa? Znači li pravo glasa odricanje na pravo vjeroispovijesti?

Želimo napomenuti da je odluka o počinjanju vjeronauka kod djece mlađe dobi na roditeljima, jer bi bilo smiješno i suludo prepustiti je mladima, koji jedva da su počeli razmišljati. Isto je izričito potvrđio Jugoslavenski narodni komitet u Beogradu, Ured za obrazovanje, odlukom broj 83., u veljači 1945., a što je u suprotnosti s postupkom nekih učitelja i odgajatelja, da odluku prepuste djeci.

Katolička crkva je zadržala veliki broj privatnih srednjih škola priznatih od države.

Kvaliteta i visoki znanstveni smjer ovih škola, potvrđen je u prijeratnoj Jugoslaviji, od države, roditelja i učenika, katolika ili ne. Danas pak, tisak, blizak vladinim tijelima, najavljuje da ove škole više neće moći nastaviti s radom. Ne razumijemo ovakovu odluku o zatvaranju obrazovnih institucija, kad roditelji, na kojima počiva najveći teret obrazovanja njihove djece, imaju najveće povjerenje u naše škole i traže njihovo ponovno otvaranje. Demokratski duh iziskuje pristajanje na zahtjeve roditelja vezano za školovanje njihove djece; čak što više, crkva po prirodnim zakonima ima pravo zadržati privatne škole, što priznaju sve civilizirane vlade; čak se i

*Pobjeni svećenici i redovnici (prema knjizi A. Bakovića,
Hrvatski martirologij XX. stoljeća)*

raduju što crkva s njima može podijeliti teret podupiranja obrazovnih institucija.

Katolička crkva je osim toga imala dobro razrađeni sustav brige za sasvim malu djecu i obrazovanje mlađih iz svih društvenih slojeva; ali i ovdje, su onemogućeni ili stavljeni pod kontrolu vlade. I ovdje bezimeni ljudi napadaju rad Crkve, te je lažnim optužbama i nepristojnim pretjerivanjima omalovažavaju u dnevnom tisku koji predstavlja vjersku naobrazbu kao mračnu i srednjovjekovnu. I ovdje se crkva ne može braniti od lažnih optužbi, jer nema sredstava za obranu, a neprijateljska štampa ne dozvoljava mogućnost opovrgavanja istih. Država je, osim toga, odredila nadzornike u našim zaplijenjenim institucijama, koji otvoreno ili prikriveno žele osujetiti napore katolika. Sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti je samo prazna fraza i služi kao plašt za protuvjerske radnje.

Mlađe je i u urbanim i seoskim sredinama, izložena novim moralnim opasnostima kroz stalnu organizaciju plesova, koji traju do duboko u noć, pa čak i do zore. Tako se često dogodi da mlađi obaju spolova, zajedno ostanu po cijelu noć bez roditeljskog nadzora pod utjecajem alkohola. Neka se nitko ne usudi kazati da u tome nema moralne opasnosti za mlade. Brojna iskustva svjedoče da se mlađi i djevojke, nakon takovih moralno opasnih prigoda, gorko kaju, ispaštaju posljedice i žale što su iskoristili okolnosti. Ipak je naša najveća briga i tjeskoba ta, što su roditelji i zaštitnici nemoćni nešto poduzeti protiv takova nedoličnog ponašanja njihove djece i štićenika.

Mlađe često ne može ispuniti svoju nedjeljnju obvezu, ne može pohoditi svetu

misu, zbog mnogih drugih susreta i programa koji se odvijaju u vrijeme trajanja mise. U nekim su mjestima prisiljeni sudjelovati u tzv. "naprednij pothvatima". Tako je katolička mlađe spriječena pohoditi i odvlači se od svojih vjerskih obveza. U vojnim jedinicama i organizacijama mlađih rasprostire se teza o postanku čovjeka od majmuna. Očito je u kojem se pravcu želi odvesti naša katolička mlađe, a slika će se izoštiti kad istaknemo da se porijeklo čovjeka u srednjim školama, onako kako ga tumači vjera, ismijava kao legendu, uz obrazloženje da to pitanje mora biti "naučno dokazano."

Nepovrjetljivost katoličkog braka uprlijana je uvođenjem građanskih brakova. Stopljen s katoličanstvom, naš je narod oduvijek smatrao bračnu vezu, osnovanu na sakramentima, svetom, zavjet dat pred Bogom. Danas se to razmišljanje ruši. Katolički je brak neraskidiv i čvrst, ali ga civilne vlasti odrješuju bez pristanka Crkve i otvoreno povrjeđuju božje zakone. U proteklih nekoliko mjeseci broj takovih razvoda naglo je porastao – čak i ovdje u zagrebačkoj diocese. Očito je kakove će posljedice ovo imati po obiteljski život, kamen temeljac svakog napretka i sreće naroda i država. Kolika će samo djeca, ne svojom krivicom, biti lišena pozitivnih utjecaja obiteljskog života u djetinjstvu i mlađoj dobi, ne usuđujemo se niti razmišljati.

Čak i u čistim milosrdnim pothvatima, Katolička crkva mora stalno nailaziti na prepreke. Rad katoličkog Karitasa diocese u Zagrebu, dobro je poznat. Spasio je oko 7.000 djece, neovisno o njihovoj vjeroispovijesti. Našoj smo braći paćenicima u mnogim dijelovima države, slali

prepune vagone hrane, tako spasivši stotine od gladi i smrti, a osobito smo brinuli kako prehraniti našu krvnu braću u Italiji u koncentracijskim logorima, pa čak i nakon njihovog povratka kućama. Danas imamo vladine nadzornike, jer država ne vjeruje u naš rad, iako pučanstvo vrlo dobro zna da katolički Karitas redovito piše izvješća o prihodima i troškovima, pa stoga uživa najveće povjerenje.

Agrarna reforma, koju je usvojila privremena Narodna skupština, nanijela je veliku nepravdu Katoličkoj crkvi. Sve posjede koje Crkva ima, stekla je na pošten i zakonski način, a isti nikad nisu poslužili za daljnje bogaćenje, već samo za izdržavanje crkvenih dužnosnika, sjemeništa i

Masakrirani don Ilij Tomić, župnik u Klepcima kod Čapljine

ureda. Prihod s ovih zemalja je stoga, bio namijenjen svima, i to velikim dijelom si novima seljaka i siromašnima. Službenici crkve su se obvezali ispunjavati uvjete, onako kako su to od njih dobročinitelji tražili.

Uza sve to, mnogi su svećenici, velikodušno darivali u kulturne i nacionalne svrhe - na primjer, Sveučilište u Zagrebu, za koje je jedan od najvećih dobročinitelja bio biskup Strossmayer, nadbiskup Bauer i velečasni Juraj Zorjavić [Žerjavić].

Zapljena crkvenih zemalja sa pripadajućim sadržajima putem agrarne reforme, učinjena je bez ikakve naknade - kao da je Crkva dobila na pokvaren način. Ono što je Crkvi preostalo, bit će dovoljno za održavanje sjemeništa, stolnih župa, episkopálnih ureda i župa, ali je agrarna reforma

onemogućila ispunjavanje uobičajenih svećeničkih dužnosti; a to znači da teret ne pada na one koji su od nje izvukli korist, već na one koji nisu dobili nijedan dio zemlje.

Želeći opravdati zapljenu crkvene imovine, tisak je to pokušao na način da je rečeno da je zemlja bila napuštena, u jadnom stanju, a poslovi loše vođeni. Kada im je ponuđeno da se uvjere u suprotno na temelju dokaza, novine su to odbile tiskati, jer je svima bilo poznato tko je odgovoran za loše stanje na imanjima. Svakako ne Crkva!

Željeli bismo naglasiti da se Crkva ne protivi svakoj potrebnoj i opravdanoj društvenoj reformi, pa čak niti kad to pogoda njene materijalne interese. Crkva zamjera što država pribjegava jednostranim i diktatorskim rješenjima po pitanjima vezanima za Crkvu. Crkva želi pronaći zajedničko rješenje i biti punopravna i jednaka strana u dogовору.

Časne sestre, u okviru svojih obrazovnih i humanitarnih institucija, gotovo svakodnevno doživljavaju stalna neprijateljstva iz novog ozračja što ih okružuje. Koliko ponizanja doživljavaju ne samo u državnim bolnicama, već i u vlastitim! Činjenica što su im dodijeljeni nadzornici, nedvojbeno govori o tome da se želi obezvrijediti njihov milosrdni rad prema bolesnima, te žele prisvojiti njihove bolnice - koje su sestre podigle i održavale vlastitim rukama i velikim odricanjima.

I konačno vas, dragi vjernici, moramo upoznati s neobičnom i tužnom činjenicom da niti grobovi nisu pošteđeni ili ostali netaknuti. Vlada je odredila da se križevi izvade iz grobova ustaša i Nijemaca na grobljima u Zagrebu, Varaždinu i drugdje. Ti su grobovi tako divljački uništeni, da se ne zna tko je gdje pokopan. Takovi se ispadni moraju osuditi i spriječiti. Pred smrću se ljudi moraju sagnuti. U smrti ljudi prestaju biti neprijatelji. Nepisani zakon o ljudskoj pristojnosti, koji proizlazi iz kršćanskog prava, daje svim ljudima pravo na pristojan ukop. Poznato je da su grobovi negdašnjih neprijatelja nakon Prvog svjetskog rata bili čuvani i poštovani. Danas to ne poštuju naši sinovi u vlastitoj zemlji.

Dragi vjernici, naše brige ne odnose se samo na neposredne potrebe Crkve, njenih institucija i svećenstva. Predobro poznavajući patnje i poteškoće mnogih iz našeg stada, učinili smo sve u našoj moći da im pomognemo i podignemo u danima kušnje i boli. U brojnim smo prilikama osobno ili putem pisma kod vlasti pokušali izmoliti oprost za osuđenike na smrt. Tražili

sмо da rodbina sazna gdje su ukopani njihovi najbliži i to na zahtjev rodbine nestrinjajući žrtava bratoubilačkog pokolja.

Onima u koncentracijskim logorima smo pokušali olakšati, posređovali smo da redovno dobijaju hranu, da im rodbina sazna gdje su poslani. Zauzimali smo se za njihovo brzo oslobođenje, ako se pokazalo da nisu krivi. Upomoć smo pritekli i inteligenciji, koja se zbog nezaposlenosti nije mogla brinuti za sebe i za svoju obitelj. Svima koji su zatražili, priskakali smo u pomoć, kako smo znali i umjeli, uvijek imajući na umu kršćansko milosrđe i pravdu za svih, nikad ne pitajući za političko uvjerenje, vjeru ili nacionalnost. Laž i propaganda koja nas je optuživala da pomažemo zbog političkog boniteta, nisu nas spriječili da nastavimo s radom, jer smo bili uvjereni da djelujemo u Kristovom duhu ljubavi prema bližnjemu. Ako u svemu nismo uspjeli, nije naša krivnja. Uvjereni smo da smo u potpunosti izvrsili našu dužnost.

Žalimo što nismo uspjeli pomoći i drugima, kojima je pomoć bila potrebna i koji su brisali suze tuge.

Osobito nas boli što danas diljem naše zemlje, otvoreno ili kradom, službeno ili ne, raste materialističko i bogohulno raspoloženje.

Mi katolički biskupi Jugoslavije, učitelji istine i predstavnici naše vjere, oštrot osuđujemo ovaj materialistički duh od kojega se čovječanstvo ne može dobrom nadati. Isto tako osuđujemo sve ideologije i sustave u društvu koje nisu osnovane na vječnim postavkama kršćanskog otkrivenja, nego na plitkim materialističkim temeljima - odnosno ateističko filozofsko učenje.

Sve navedeno smo pažljivo ispitali. Iz svega narečenog proizlazi da je Katolička crkva u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji u težem položaju nego ikada dosada. Sadašnji položaj Katoličke crkve u Jugoslaviji, samo se po imenu razlikuje od otvorenog progona Crkve.

Razlog što vam se obraćamo, dragi vjernici, jest podastrijeti vam jasnu sliku prilika u kojima se Crkva nalazi.

Bilo kako bilo, s povjerenjem se okrećemo budućnosti. Hrabrost crpimo iz budnog vjerskog duha, u mnoštvu vjernika diljem naše zemlje. Osobito nas tješi i raduje milost Majke Božje, koja je tako bliska i draga našem katoličkom narodu. To je pokazano i dokazano kroz brojna hodočašća u Njena svetišta, nikad prije toliko posjećivana. Zajedno molite krunicu, ugledajte se na njezinu kreplost, budite sigurni da će nam biti posebna zaštitnica.

Ulazak Jugoslavenske armije u Zagreb

Pod njezinom moćnom zaštitom će naše stado u svim prigodama i nedaćama ostati vjerno vjeri svojih predaka. Majka Božja nas neće napustiti, već će svojim posredovanjem prosipati Božji blagoslov na nas. Neka vas Bog velikodušno blagoslovi u svim vašim nakanama.

Sve što smo rekli i na što smo vam ukazali, dragi vjernici, učinjeno je bez volje i namjere da se započne sukob s novim vlastima. Mi ga ne tražimo, niti smo ga tražili. Naše su misli uvijek upućene mirnom i urednom građanskom i javnom životu. Taj je mir svima danas toliko potreban, a hoće li biti mira i hoće li zarasti ratne rane, ovisit će o tome je li se poštuje kršćanska vjera i njeni moralni zakoni.

Svjesni smo da će biti nepravednih napada i optužbi reakcionara i neprijatelja naroda, ali ih se ne bojimo, očekujemo ih i oni nas ne brinu. Mi smo jedinstveni s našim narodom, mi čuvamo njihovo najvrijednije naslijeđe, njegovu vjeru, ponos, želju da bude sloboden na svome u jedinstvu i ljubavi sa svim građanima ove države, neovisno o vjeri i narodnosti.

Stoga tražimo i od zahtjeva ni pod kojim okolnostima ne odustajemo: punu i potpunu slobodu katoličkog tiska, punu i potpunu slobodu katoličkim školama, punu i potpunu slobodu vjerskog nauka u svim razredima osnovne i srednje škole, punu i potpunu slobodu za katolička milosrdna nastojanja, punu i potpunu slobodu ljudskom dostojarstvu i osobnosti i neotuđiva ljudska prava; puno i potpuno poštovanje kršćanskih brakova, povrat sve zaplijenjene imovine i institucija. Samo pod ovim okolnostima može se riješiti situacija u našoj zemlji i postići trajan unutarnji mir.

Neka Svevišnji blagoslovi sve ljudi dobre volje koji će raditi na ostvarenju ovih ciljeva. Neka On, koji je izvor mira što tako nedostaje svijetu, podari svima vama da vidite dan istinskog trajnog mira.

Uz zavjet ovim željama, neka vas blagoslovi Bog Otac, Sin i Duh Sveti.

U Zagrebu, 20. rujna 1945. - prigodom plenarne Biskupske konferencije

Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački i predsjednik Biskupske konferencije

Dr. Nikola Dobrečić, nadbiskup barski i primat srpski

Dr. Josip Ujčić, nadbiskup beogradski i apostolski nuncij u Banatu

Dr. fra Jerolim Mileta, Biskup šibenski

Dr. Kvirin Bonefačić, biskup splitski, prije solinski i makarski

Dr. Josip Srebrenić, biskup krčki

Msgr. Mihael Pušić, biskup hvarski

Dr. Ivan Tomaš, biskup mariborski

Dr. Viktor Burić, biskup senjsko-modruški

Dr. Smiljan Čekada, biskup skopski

Dr. Petar Čule, biskup mostarsko-duvanjski

Dr. Antun Akšamović, apostolski nuncij u Đakovu

Msgr. Lajčo Budanović, vikar subotički

Dr. Ante Buljan, vikar sarajevski

Msgr. Bože Ivaniš, vikar banjalučki

Ante Vovk, vikar Ijubljanski

Dr. Ante Juraj Visošević, provikar križevački

N. B. Jedini odgovoran za ovo pastoralno pismo jest Katolički episkopat u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji

III.

GOVOR NADBISKUPA STEPINCA S NJEGOVOG SUĐENJA 2. LISTOPADA 1946.

(Prijevod, Tito i Katolička crkva, Michaela Derricka, izdavačka kuća The Sword of the Spirit, London, 1953.)

Na sve optužbe podignute protiv mene ovdje, na ovom Sudu, odgovaram da mi je savjest čista u svakom pogledu - iako se tome mogu rugati ovdje nazočni. Neću se pokušati braniti, niti ću se žaliti na presudu. U ime svojih uvjerenja, spremam sam podnijeti ne samo izrugivanja, mržnju i

poniženja, već i umrijeti; jer mi je savjest čista.

Stotine sam puta u ovoj sudnici nazivan "optuženik Stepinac". "Optuženik Stepinac", onaj koji sjedi na optuženičkoj klupi, u stvari je nadbiskup zagrebački, metropolitan hrvatski i glava Katoličke crkve u Jugoslaviji. Vi sami ste više puta pokušali u ovoj sudnici navesti optužene svećenike da priznaju da je samo Stepinac kriv za njihov stav - stav ne samo svećenstva, već i naroda. Obični Stepinac ne bi mogao imati takav utjecaj, mogao bi ga imati samo nadbiskup Stepinac. Sedamnaest je mjeseci, otkako se vodi hajka protiv mene u tisku i u javnosti. Osim toga sam dvanaest dana bio zatočenikom u Nadbiskupskoj palači.

Optužujete me da sam ponovo krstio Srbe u katoličkim crkvama. Ali krivo zborite, jer onaj koji je već bio kršten, ne treba novo krštenje. Ono zbog čega me u stvari optužujete jest pokrštavanje Srba u katoličkoj crkvi. Neću na to trošiti riječi, već samo ponoviti da mi je savjest mirna, a da će vrijeme i povijesni trenutak pokazati istinu. Kao sliku onoga što se uistinu dogodilo, navest ću kao primjer da sam morao premjestiti neke župnike iz njihovih župa u druge, jer su se bojali odmazde pravoslavaca čiji su primitak u katoličku crkvu odbili. Istina je da se Crkva za vrijeme rata morala nositi s mnogim ružnim okolnostima, ali mirno možemo kazati da smo sve učinili kako bismo pomogli srpskom narodu.

Optužujete me da sam dozvolio Trapistima okupaciju pravoslavnog samostana Grahovica. Kao prvo, nekoć je manastir u Grahovicama bio katolički samostan, pripadao Paulinskoj kongregaciji. Kao drugo, bio je prazan, a Trapiste su Nijemci izbacili iz vlastitog manastira u Rajhenburgu. Mislim da je bila moja sveta dužnost pomoći tim jadnim odbačenim redovnicima u okolnostima u kojima su se nalazili.

Optužujete me da sam osnovao ured vojnog vikarijata. Predsjednik ovog suda me upitao jesam li počinio djelo izdaje kad sam se obratio vladni Nezavisne Države Hrvatske po pitanju ovoga vikarijata. Ja sam bio vojni svećenik u staroj Jugoslaviji. Pokušavao sam riješiti ovo pitanje na zadovoljstvo i Države i Crkve. Konkordat je bio riješio isto pitanje, ali je Konkordat kad je potpisani i pečatiran, propao, uništen na beogradskim ulicama. U vrijeme kad je Jugoslavenska armija već bila kapitulirala, a rat između Jugoslavije i Njemačke gotov, morao sam se pobrinuti za dobrobit katolika u onome što je ostalo od stare Jugoslavenske armije i u

novoj vojsci Nezavisne Države Hrvatske. Država je propala, ali su vojnici ostali; i mi smo morali izvršiti našu dužnost prema njima.

Bio sam daleko od pogodne osobe, persone grate; i za Nijemce i za ustaše. A još manje sam bio jedan od njih. Nisam dao prisegu o lojalnosti, kao neki od vaših časnika, koji danas sjede u ovoj sudnici. Hrvatski se narod jednoglasno odlučio za hrvatsku državu, a ja bih bio prezren čovjek da nisam čuo otkucaje srca hrvatskoga naroda, koji su bili robovi u bivšoj Jugoslaviji. Hrvat nije mogao napredovati u vojsci ili raditi u diplomatskoj službi, ukoliko nije promjenio vjeru ili oženio ženu druge vjere.

Ovakova je pouka i poruka svih mojih pastoralnih pisma. Sve što sam rekao o pravu hrvatskoga naroda na nacionalnu slobodu i neovisnost je u potpunom skladu s moralnim zakonima; i nitko ne može predbacivati Hrvatima što to žele. Isto tako ne bi bili protivni načelima koje su ugovorili Saveznici na Jalti i onima u Atlantskoj povelji. Sveta Stolica je u više navrata svećano naglasila da mali narodi imaju jednako pravo biti slobodni, kao i veliki narodi. Mislite li zaista da katolički biskup i Metropolitan ne bi smio spomenuti ovu temu. Ako moramo nastradati, dakle nastrandat ćemo dok budemo obavljali svoju dužnost. Ako mislite daje hrvatski narod zadovoljan svojom sadašnjom sudbinom, pozivam vas da im date još jednu priliku da slobodno izraze svoju volju. Moj stav je bio i ostaje: neću stvarati poteškoće. Uvijek sam poštovao i poštujem, volju moga naroda, ukoliko se ne protivi načelima Katoličke crkve.

Optužujete me da sam državni i neprijatelj narodne vlasti. Recite, molim vas, koja je bila zakonodavna vlast 1941. godine. Je li to bila Simovićeva vlada, koja je, kako i sami kažete, ilegalno dovela kralja, a protiv vlade? Ili je to bila, kako je sami nazivate, izdajnička vlada u Londonu? Ili je to bila vlada osnovana u Palestini? Je li to bio Mihajlović, koji u to vrijeme nije bio poznat? Je li to bila vaša vlada, koja je tada još bila po šumama, pa nije niti postojala? Bilo bi to protiv moralnih i međunarodnih zakona. Nismo mogli

OKRJUŽNI SUD ZA GRAD ZAGREB
/Sudac istražitelj/

OJT za grad Zagreb svojim dopisom br. KTI 2783 od 17. IX. 1954. stavio je zahtjev za provođenje izviđajaja protiv ustaških-katoličkih svećenika, koji se nalaze u emigraciji u SAD, a radi kriješnih djela iz 81. l.oo., l.ol. i 118. KZ. Ti svećenici su učlanjeni u "Savez hrvatskih-katoličkih svećenika" sa sjedištem u SAD. Taj Savez je 15. juna ove godine poslao svoju delegaciju od 8 članova, predsjedniku SAD Dwightu Eisenhoweru, kojom prilikom su mu predali jedan memorandum uperen protiv društvenog poretha u FNSS. Sudaraj memoranduma obilježava kriva djela iz 81. l.oo., l.ol. i 118. KZ FNSS. Memorandum je potpisalo 143 svećenika i to:

/Slijedi spisak svećenika-emigranata - potpisnika memoranduma./

ta uvjeravao da nigdje nema takove slobode svjetonazora kao u ovoj državi. Navest će vam nekoliko činjenica koje dokazuju suprotno.

Ponovo izjavljujem: između 260 i 270 svećenika je ubio Narodni oslobođilački front. Nema civilizirane države na svijetu, u kojoj bi toliko svećenika bilo pobijeno pod optužbom za zločine za koje ste ih vi optužili. Tako je, na primjer, župni svećenik iz Podravske Slatine, velečasni Buerger, kao član Kulturbunda, mogao biti osuđen na, recimo, najviše osam godina zatvora. Ali ne, vi ste ga ubili, jer je u ispunjavanju svojih svetih obvezu dekanu, spasio sveto posuđe, narodnu svetinju. Velečasni Povolnjak ubijen je kao pseto na ulici, bez ikakovog suđenja. Isto se može kazati i za ove optužene časne sestre. Ne postoji država na kugli zemaljskoj u kojoj bi se sudilo redovnicama, one bile osuđene na smrt i ubijene. Počinili ste strašnu pogrešku kad ste počeli ubijati svećenike, preračunali ste se. Ljudi vam to nikad neće zaboraviti i nikad vam to neće oprorostiti.

Ispuštanja Crkve.

Pogledajte sada naše katoličke škole. Sagradili smo ih u teškim vremenima i s velikim osobnim i odricanjima naroda. Vi ste nas iz njih izbacili i oduzeli nam ih. Da nam naši američki prijatelji nisu ove godine poslali sedamdeset tona različitog materijala, ne bismo bili mogli započeti s radom u privremenim sjemeništima (jer se ne možemo više služiti našim vlastitim sjemeništima). A tko su sjemeništari? Kapitalisti? Ne; to su djeca naših siromašnih seljaka. Oplačkali ste sjemeništa, oduzeli sav namještaj i ostale vrijednosti. Ništa nam manje niste naudili od Gestapo-a, koji je oduzeo sjemeništu u Mokricama njegovo zemljište. Zašto ste sve to uradili? Mi nismo protiv agrarne reforme - Sveta Stolica napisala je mnoge enciklike o socijalnoj reformi - ne; ali smatramo da se reforme, a koje se odnose na crkveno vlasništvo, moraju provoditi zajedno sa Svetom Stolicom. Nije li ipak očigledno skandalozno tvrditi da nigdje Crkva ne uživa toliko sloboda, kao ovdje?

Sav je naš katolički tisak uništen. Sve su nam tiskare oduzete. Nemamo više vlastitoga tiska. Taj isti tisak, koji više ne postoji, žestoko ste napali u ovoj sudnici.

Dominikanci su dali tiskati svetu knjigu, koju sam ja preveo sa francuskoga, plativši 75.000 dinara. Nikad je nisu dobili. Koliko je štete pretrpljeno? Je li to vaša sloboda tiska? Društvo Sv. Jerolima više ne postoji. Na taj se način odnositi prema najstarijim kulturnim institucijama, za svakoga je teška uvreda.

Pogledajte naša katolička sirotišta i domove za siromašne. Njih ste se riješili. Ne zgrada, nego onih koji su tamо davali utjehu i pomoć. Naše časne sestre po katoličkim bolnicama moraju podnosići neizrecive poteškoće i jad. A ipak se usudite kazati da Crkva nigdje nije tako slobodna kao u Jugoslaviji. Ovdje ste mi spočitali rad moga Karitasa. Mogu vam kazati da je Karitas učinio neizrecivo mnogo dobra našemu narodu i našoj djeci.

Postavlja se pitanje vjerskog obrazovanja u školama. Postavili ste pravilo: u višim razredima je vjerski nauk zabranjen, dok je u nižim razredima izboran. Kako možemo djeci pustiti da odlučuju o tome, kad su nezreli; a oni u višim razredima, koji bi mogli sami odlučiti nemaju slobodu izbora?

Nametnuli ste građansko sklapanje brakova, protivno volji naroda. Zašto niste poslušali mišljenje naroda dok ste o tome odlučivali? U Americi, zemlji u kojoj se poštuju mudra republička pravila, može se slobodno odabratи način sklapanja braka: građanski ili crkveni; što je puno mudrije. Ne osporavamo vam kontrolu sklopljenih brakova. Da ste nam se obratili, bili bismo dali svoje prijedloge po ovom pitanju.

Zgrade vjernika u Bačkoj su zaplijenjene. Neke crkve u Splitu - ne znam je li to još uvijek tako - su pretvorene u ambare. Zaplijenjene su crkvene zemlje bez dozvole Svetе Stolice. Zbog ovakovih vrsta agrarnih reformi ljudi odbijaju uzeti zemlju.

Ne; materijalno je pitanje najmanji problem. Tužna je činjenica što nijedan biskup, niti jedan svećenik u ovoj zemlji ne zna ujutro hoće li dočekati sljedeću zoru. Biskupa Srebrenića su u Susku napali mladi na poticaj utjecajnih ljudi. Mučili su ga tri sata, upali u njegovu sobu, dok je vaša policija i milicija samo promatrala. Ja osobno sam istu stvar doživio u Zaprešiću, kada sam napadnut kamenjima i pištoljima. Biskup Lach, koji je poslan izvršiti obred krizmanja preko Drave, iako se znao povod njegovog dolaska, potjeran je natrag i proveo cijelu noć u koprivničkom zatvoru. U stvari, vaši vlastiti ljudi, koji su bili "po šumama", došli su mi i izjavili: "Ovo je besramno ponaša-

nje. Uputit ćemo protest vlastima". Kamenje je bacano na kuću u kojoj je biskup Burić davao sakrament krizme. Biskupa Pušića su nedavno gađali trulim jabukama, jajima itd. Ovakovo je ponašanje nedopustivo. Ne želimo živjeti kao robovi odmetnici. Borit ćemo se svim pravednim sredstvima za naša prava, ovdje, u ovoj državi.

Bezboštvo u školama.

Evo još nekih tri, četiri primjera za vašu slobodu, tako da možete bolje razumjeti zašto se borimo. U učionicama se podučava, unatoč svim povijesnim dokazima, da

*Hrvatske žrtve u Jajcu
(snimio Ivan Softa)*

Isus Krist nije nikada postojao. Ako se učitelj usudio podučavati suprotno, bio bi otjeran. Kažem vam, gospodine državni tužitelju, ne samo da pod tim uvjetima Crkva nije slobodna, nego će ubrzo i nestati. Krist je osnov kršćanstva. Vi se brinete za Srbe pravoslavce. Ja vas pitam: kako možete i zamisliti pravoslavlje bez Krista? Kako je moguće zamisliti Katoličku crkvu bez Krista? To je potpuno apsurdno.

U školskim se knjigama uči da je Majka Božja preljubnica. Zar ne znate da i katolici i pravoslavci čuvaju Majku Božju kao svetinju i upućuju joj najsvetije misli i osjećaje?

Odredili ste kao službenu doktrinu; da je čovjek nastao od majmuna. Možda su neki ljudi zaista takvoga uvjerenja. Ali zašto to odrediti kao službenu tezu, kad se danas nijedan poznati znanstvenik ne drži te teorije? Prema vašem tumačenju, materijalizam je jedini vrijedan sustav. A to znači brisanje Boga i kršćanstva. Ako ne postoji ništa drugo osim tvari tada zaista hvala na vašoj slobodi!

Jednom se jedan od vaših najutjecajnijih ljudi pohvalio: "Ne postoji nitko u ovoj državi koga ne bismo mogli poslati na sud i osuditi." Na ove užasne optužbe i svrstavanje uz bok ubojicama i simpatizerima terorizma, odgovaram da ustaše i domobrani u bivšoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nisu činili samo zlodjela. To

nije bilo lako razdoblje za Crkvu, morale su se prevladati mnoge poteškoće. Ne želim da itko pomisli da ja želim sukob. Neka ovdašnje vlasti nađu zajednički jezik sa Svetom Stolicom. Crkva ne priznaje diktaturu, ali nije protiv poštenog dogovora. Ako se to postigne, biskupi će znati koja je njihova dužnost, pa neće biti potrebe tragati za svećenicima koji će prokazati biskupe kao krivce, kao što se to ovdje radi.

I na kraju želim uputiti nekoliko riječi Komunističkoj partiji, koja me u stvarnosti optužuje. Ako mislite da sam zauzeo ovakav stav zbog materijalnih dobara, varate se, jer ostali smo čvrsti čak i kada ste nas osiromašili. Nismo protiv toga da radnici dobiju veća prava u tvornicama, jer je to u duhu papalnih enciklika. Nismo ni protiv reformi. Ali neka nam komunistički vođe dozvole: ako ima slobode za širenje materijalizma, dajte nam pravo isповijedati i širiti naše stavove. Katolici su umirali i umirat će zbog tih stavova. Ako tražite našu lojalnost, moramo od vas tražiti da poštujete barem naša prava.

Da zaključim: uz dobru volju, možemo postići dogovor. Inicijativa je na sadašnjim vlastima. Ni episkopat ni ja, ne možemo se oko ničega dogovarati, jer je to stvar Svetе Stolice i države.

A za sebe i zbog osude ne tražim milost. Moja je savjest čista.

* * *

Skrećemo pozornost čitatelju da riječi "hrvatski narod jednodušno se odlučio za hrvatsku državu" nedostaje u mnogim tekstovima. Mi donosimo direktni prijevod izvornog govora.

IV.

PISMO JUGOSLAVENSKIH BISKUPA MARŠALU TITU RUJAN 1952.

Gospodine maršale,

mi niže potpisani biskupi i apostolski upravitelji Katoličke crkve na području FNRJ na zajedničkoj smo konferenciji, održanoj u Zagrebu od 23. do 26. rujna 1952., ispitali između ostalog i uvjete u kojima živi Katolička crkva u Jugoslaviji, pa smatrano našom dužnošću obratiti vam se kao Vrhovnom zapovjedniku države, ovim pismom, koje se odnosi na neka bitnija pitanja vjerskoga života naših vjernika.

Postoji li u FNRJ sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti?

Katolički biskupi u FNRJ kao prvo navode činjenicu da u Jugoslaviji nema potpunih vjerskih sloboda. Sloboda svjetonazora i vjeroispovijesti svedena je na djelomičnu slobodu bogoštovanja, kulta, ili kako to zakon kaže slobodu vjerskih rituala. Kažemo djelomično, zato što je sloboda bogoštovanja u nekim dijelovima toliko ograničena, pa de facto znači nije kane izvornih vjerskih sloboda.

Crkve su, istina je, još uvijek otvorene, iako su neke od njih, i to od iznimno visoke umjetničke vrijednosti, na primjer crkva otaca Trapista u Delibašinom selu, blizu Banja Luke, bile neko vrijeme korištene kao skladišta za žito ili poljoprivredne strojeve. Veličanstvena crkva Sv. Josipa u Ljubljani pretvorena je u filmski studio, dok je stara križarska crkva, takoder u Ljubljani, pravi dragulj crkvene umjetnosti, jednostavno oduzeta katolima i bez prethodne dozvole dana na korištenje starokatoličkoj sekti, koja gotovo da i nema sljedbenika.

Mnogi su križevi uz ceste uništeni, slike nestale, a malo je vjerojatno da će počinitelji tih djela ikada biti ponađeni. Ista se stvar dogodila i sa nekim manjim kapelicama u Sloveniji i drugim dijelovima zemlje.

Velika, predivna crkva Presvetog Otkupitelja u Rijeci, preko noći je minirana i uništena početkom studenog 1949., iako je bila u samom centru grada. Crkva Sestara Karmelićanki u Selu, Ljubljana, uništena je, a ista je sudsudbina snašla i kapelu Salita al Calvario na otoku Krku. Poznato nam je da su mnoge katoličke crkve u Banatu uništene, dok su u drugim krajevima zemlje, u bivšim obitavalištima časnih sestara, silom zatvorene kapelice za molitvu.

Crkva naše Djevice na Ptujskoj Gori, najveće hodočasničko središte u mariborskoj diocesezi, bez privole i volje crkvenih vlasti, pretvorena je u muzej.

Državne vlasti uopće ne izdaju dozvole za gradnju novih crkava. (Osijek, Bitelić blizu Sinja, Novo Selo blizu Đakovice, itd.), teško je dobiti i dozvolu za obnovu starih crkava.

Matične knjige rođenih, umrlih i vjenčanih oduzete su crkvenim vlastima već 1946. godine. Državne vlasti sebi dozvoljavaju proizvoljno vođenje zapisa, pa čak i u novim knjigama koje crkva vodi od 9. svibnja 1949. samo za internu uporabu. Stare matične knjige još nisu vraćene Crkvi, iako je rok za to (kraj 1951.) odavno istekao.

UDBA-ini službenici traže od svirača orgulja, muškaraca i žena, i crkvenih pjevača da se ostave tih obveza.

U većem dijelu zemlje, procesije su zabranjene, a veće vjerske svečanosti, na kojima se skupljaju vjernici iz nekoliko župa, često se na mnoge načine onemogućuju. Neprnjateljstvo vlasti ide toliko daleko da čak od mladih svećenika uzimaju poklone *in natura* (u naturi) koje, prema starinskim običajima, običavaju darivati vjernici u ovakovim prigodama.

U opasnosti je također i sloboda propovijedanja. Svećenike se ponekad poziva na odgovornost, jer se u citatima iz Biblije ili pozitivnim objašnjenjima vjerskih istina vide radnje protivne Državi i postojećem društvenom poretku. Država je otisla toliko daleko, da se svećenicima zabranjuje, ispred djece, suprostavljati se bezbožničkoj propagandi. "Svećenicima" piše u jednoj unutarnjoj uredbi SNO (Sreški narodni odbor) u Bosni i Hercegovini "nije dozvoljeno utjecati na roditelje, kako im djeca ne bi postala bezbošći." Od drugog se svećenika tražilo da kroz služenje svete mise uvjeri vjernike da ne idu u crkvu.

svećenici se prozivaju i kažnjavaju novčano ili bivaju uhićeni.

Crkva i pripadajuće institucije moraju plaćati nesrazmjerno visoke pristojbe, a kad ih svećenici ne mogu platiti, stavljaju im se zabrane, oduzima se njihova imovina, ili se smanjuju župna imanja (Trsat, Volar, Desinić, Draganić, Novalja): Čak je bilo slučajeva kad je iz diocezijske kurijе i nekih svetišta naše Djevice (Brezje, Ptujška Gora) oduzet sav novac, milodar, privremeno pohranjen u trezorima.

Mnogim crkvama nije dozvoljeno primanje crkvenih milodara u nikakvom obliku. Katedrala u Ljubljani morala je platiti 10.000 dinara novčane kazne jer je svećenik pomaknuo 10 dinara milodara koji je ostavio vjernik na oltaru.

U Sloveniji i drugim dijelovima, vjerskim institucijama je čak onemogućeno primati darove iz inozemstva. Početkom svibnja u Rijeku je pristigla velika pošiljka nošene odjeće i određena količina mlijeka i jaja u prahu, dar američkih katolika svećenicima, vjernicima i sjemeništarcima riječke dioceze, Senja, Krka i Zadra. Taj se poklon morao vratiti natrag u Ameriku, jer su vlasti zatražile plaćanje pristojbi i poreza u iznosu većem od šest milijuna dinara - više nego to sebi ova siromašna dioceza može priuštiti. U srpnju ove godine od istih američkih katolika stigla je u Rijeku pošiljka brašna i ulja za dioceze Senj, Krk, Rijeka i sjemenište u Rijeci. Ta je pošiljka također poslana natrag u Ameriku, jer su pristojbe bile toliko visoke, da bi u tom slučaju bila puno povoljnija nabavka na domaćem tržištu.

Uhićenja svećenika.

Uhićenja svećenika se nastavljaju, a kazne premašuju u okrutnosti već vrlo rigorozne standarde koji se primjenjuju u našoj sudskoj praksi. Na primjer, Karlo Gnidovec, sedamdesetpetogodišnjak, istaknuti župni svećenik i dekan Žužemberka, prije nekoliko dana je osuđen na smrt streljanjem za navodne zločine počinjene za vrijeme rata.

U jugoslavenskim zatvorima još ima oko dvjestotinjak svećenika, a s priličnom sigurnošću se može reći da je veliki dio katoličkog svećenstva u posljednjih osam godina doživio, u kraćem ili duljem vremenskom razdoblju, teškoće i nemilost zatvora. Od pritvorenih svećenika spomenimo biskupa mostarskog, dr. Petra Čulu, dok nadbiskup dr. Alojzije Stepinac ne uživa potpunu slobodu. Uistinu je začudjuće kako su to svećenici, koji u civiliziranim zemljama svijeta nemaju veze s kaznenim zakonom, u našoj zemlji postali okorjeli kriminalci.

P A S T I R S K O P I S K O
toliskih biskupa Juceljanija, izdano s općim Biskupskim Konfe-
njenja u Zagrebu, dan 20. rujna 1845.

Pastirsko pismo katoličkih biskupova od
20 IX 1945

U školama nema vjerskog obrazovanja. Svećenicima nije dozvoljeno davanje vjerske poduke u školi, prezbiterijima i drugim crkvenim zdanjima, a ima puno učajeva kad je svećenicima zabranjeno vati poduku i u samim crkvama, čak i se radi o pripremi za svetu pričest ili izmu. Zbog kršenja ovih zabrana

Fizički napadi na svećenike nisu rijetka pojava. Tijekom posljednjih sedam godina, osamdeset svećenika je ubijeno iz zasjede, potajno, a u većini slučajeva počinatelji nisu pronađeni i kažnjeni. Takova su divljaštva desegla vrhunac u napadu na osobu msgr. Antona Vovka, biskupa ljubljanskog, dok je bio na službenom putu, 20. siječnja 1952. Fizički je napadnut na željezničkoj stanici u Novom Mestu; proliven je benzинom i zapaljen. Da nije bio toliko priseban, bio bi živ izgorio. A evo najčudnije stvari: napadač je za svoj zločin osuđen samo na devet dana uvjetnog zatvora.

Ovome istome biskupu nije dana dozvola za posjetu pograničnim područjima, niti u slučaju obvezne obavljanja kanonskih posjeta i obavljanja obreda krizme. Njegova kanonska posjeta Jesenicama, protumačena je kao provokacija, a teroristička skupina ga je po dolasku u Jesenice, prisilila da se vrati u Ljubljano, dok je tisuće ljudi u i izvan crkve čekalo svoga biskupa.

Dozvolu za posjetu svojim župama u pograničnim zonama, nije dobio ni biskup mariborski, dr. Maksimilijan Držečnik. Raspolažemo određenim informacijama o poteškoćama koje su imali drugi biskupi za vrijeme kanonskih posjeta na području njihovih dioceza.

Državne vlasti, gdjegod to mogu, ignoriraju Crkvu i njene institucije. Katolička hijerarhija je od godine 1945. do današnjih dana uputila Vladu FNRJ-a barem šest dokumentiranih dopisa, nikada ne dobivši odgovor. Jedino je Vjerska komisija pri predsjedništvu FNRJ 19. svibnja 1950., kratko obavijestila Predsjedavajućeg Biskupske konferencije, beogradskog nadbiskupa, da je dopis hijerarhije od 26. travnja 1950. "napisan u tako nemogućem duhu, da se ne može uzeti kao osnov pregovorima za uspostavu odnosa između Vlade FNRJ i Predsjedavajućeg episkopalnoj konferenciji i ostalih potpisnika spomenutog memoranduma". I to je bilo sve. A koliko su samo memoranduma, zamolbi i žalbi pojedini ordinarijati uputili federalnoj vladu, republičkoj vladu i drugim vlastima državne administracije bez ikakvog odgovora. Svećenički uredi nisu organi s kojima bi se državne vlasti udostojale pregovaratati. Crkva po svaku cijenu mora biti ponižena.

Bezoštvo - režimska religija.

Postoji, konačno, vrlo bolno pitanje službenog bezbožničkog pravca u školama i u javnom životu FNRJ. Ateizam je vjera ovoga režima. Ateizam se podučava u školama, javno podučava na konferen-

cijama, propagira se u tisku, nameće vojnim službenicima. Učiteljima u osnovnim i srednjim školama (gimnazijama i slično) doslovce je zabranjeno odlaziti u crkve. Učitelji koji ne poslušaju ovu naredbu otpuštaju se s radnih mesta. Državnom službeniku je najgora moguća preporuka ako je vjernik. Namještenici u Jugoslavenskoj armiji ne usuđuju se niti pomisliti na krštenje svoje djece.

I školska djeca se kažnjavaju također ukoliko odu nedjeljom u crkvu izraziti svoje vjerske osjećaje. Ima slučajeva kad su studenti isključeni s pohađanja kolegija jer su se izjasnili kao vjernici ili su ispunjavali svoje vjerske obveze. Iako je fizičko kažnjavanje strogo zabranjeno u školama, događa se da učitelji po selima dobro pretuku učenike jer su se usudili otići na svetu misu ili sudjelovali u vjerskom obrazovanju u crkvama.

Nedavno prigodom blagdana rođenja naše Djevice Marije (8. rujna), prema svjedočenju pouzdanog svjedoka, zbio se čudan događaj u seoskoj crkvi. On je stajao u dnu crkve, kad je iznenada primijetio kako se prisutna djeca poput preplašenih ptica, skrivaju pod roditelske skute, ili trče prema velikoj grupi žena u crkvi da tamo ostanu skriveni. Otac je sina zagurnuo plastirom, kao da će ga ugušiti. Promatrač je tada, iznenaden, upitao oca "Što radite? Zar ne vidite da će vam se sin ugušiti?" A seljak je odgovorio: "Učitelji su došli u crkvu. Ako mi vide sina, prebit će ga!" Zaista, tri seoska učitelja su došla u školu, očito ne da se mole Bogu, nego da vide koji od učenika je došao na misu, kako bi ga kasnije mogli kazniti.

Ovim novijim dokazima ponajmanjka vjerskih sloboda u FNRJ, dođaju se stari, već navedeni u memorandumu Hijerarhije iz prijašnjih godina.

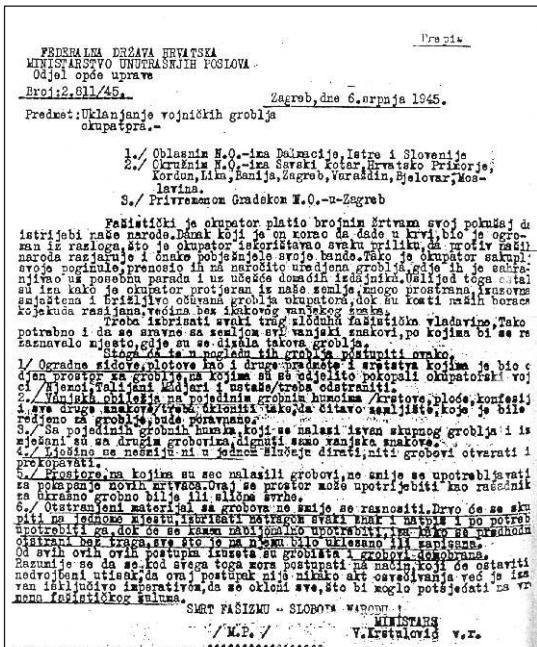
Između ostalog, to je likvidacija katoličkih škola na području FNRJ. Čitav niz klasičnih gimnazija i realki, viših škola, srednjih škola, tehničkih i osnovnih škola i dječjih vrtića, zatvoreni su, a zgrade zaplijenjene pravim vlasnicima.

Crkvena prava se poštuju samo u tzv. Vjerskim školama - tj. školama za izobrazbu svećenstva. Na žalost i te su škole izložene mnogim ograničenjima i zabranama, da je jasno da se samo trenutno podnose i to kao nužno zlo. Samo ćemo spomenuti da ove škole nisu javno priznate, iako im je osoblje visoko kvalificirano, a onima koji je pohađaju odriće se pra-

vo na povlastice koje uobičajeno imaju učenici u javnim školama (smanjena cijena putničkim kartama, kraće služenje vojnog roka itd.).

Sav tisak u posjedu Katoličke crkve i njenih institucija u državi, prisvojen je bez ikakve naknade. Dvadeset velikih tiskara i izdavačkih kuća preko noći su prešli u vlasništvo države: to je nenadoknadiv gubitak.

Tako bi se moglo reći da je katolički tisak u potpunosti uništen, jer nekoliko malih, beznačajnih vjerskih časopisa koji se još izdaju, toliko su ograničeni brojem i optjecajem, da se može kazati da vjerski tisak u FNRJ uopće više ne postoji. Sada gotovo da ne možemo govoriti o nekad tako moćnom katoličkom tisku, koji je prije rata imao 152 katoličke publikacije. Česte zapljene, zbog navodno tendencioznih

Zapovijed Vicka Krstulovića o uništenju groblja

članaka, koji su često samo prepisani članci iz državnog tiska ili navodi iz govora državnih dužnosnika i visoke pristojbe, onemogućuju dobar rad katoličkog tiska. Konačno, ovi beznačajni časopisi nisu nam od nikakove koristi jer moraju šutjeti, dok monopolizirani državni tisk napada Katoličku crkvu, biskupe i svećenstvo, ruga se vjeri, lažira povijesne činjenice, tako šteti crkvi i izruguje se crkvenim dostojanstvenicima, vjerskim obredima, itd. Ali ono što nas najviše rasstavlja, gospodine Maršale, jesu hajkacki i gorki napadi na osobu Svetog Oca Pape, kojega štujemo kao vrhovnog svećenika Crkve i Kristovog poslanika na zemlji.

Još možemo spomenuti ukidanje samostana i likvidaciju kongregacije sestara u

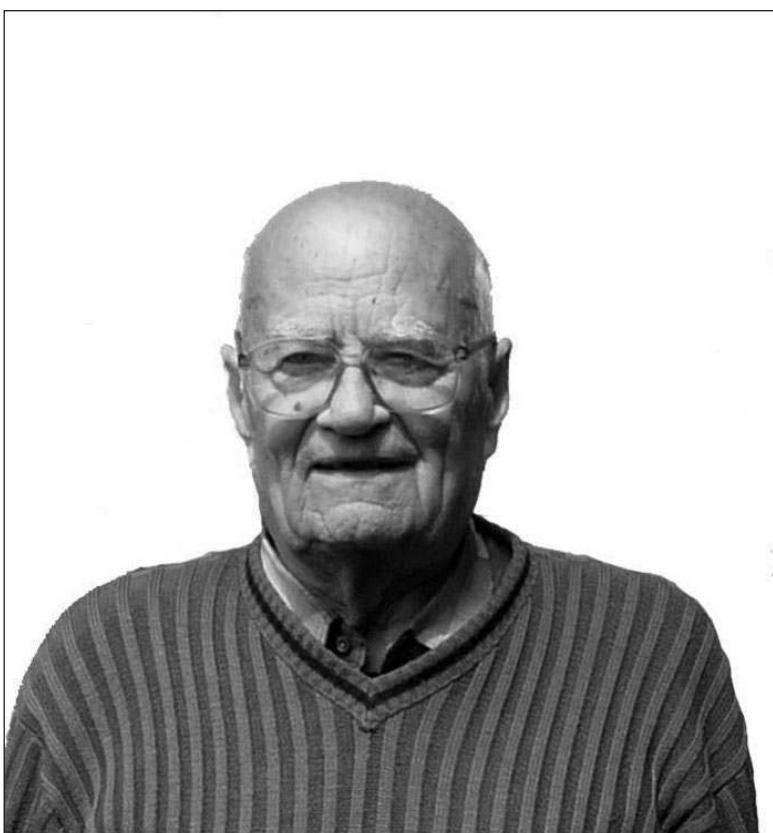

U SPOMEN NA VLADU VRAŽIĆA

Umro je Vladimir Vražić, dugogodišnji predsjednik HDPZ-a Podružnice Sisak. Redovito je i veoma aktivno sudjelovao u radu na svim sjednicama Vijeća HDPZ-a, pa je tako bilo i na posljednjoj, održanoj 10. ožujka ove godine, kad je zbog smanjenja broja članova te zbog izostanka potpore lokalne i područne samouprave, najavio gašenje Podružnice Sisak do konca godine.

No, smrt ga je pretekla i umjesto da osobno provede spajanje Podružnice Sisak sa susjednom i brojnijom Podružnicom Zagreb, ugasio se njegov život. Život jednog od stotinu tisuća hrvatskih političkih uznika, koji je svoje rođaške dane proživio u najokrutnijem razdoblju jugoslavenske komunističke diktature, od 15. prosinca 1945. do 15. prosinca 1950. godine. Kao robijašu, matična kuća bila mu je kaznionica Stara Gradiška, a posuđivan je na radilišta pruge Šamac-Sarajevo i Novog Beograda. Preporučujem našim članovima, da u brojevima 119 i 123 našeg mjeseca Politički zatvorenik pročitaju uznička sjećanja Vladimira Vražića, kako bi se prisjetili na našeg kolegu i dugogodišnjeg prijatelja.

Tijekom istražnog postupka i same robije bio je nekoliko puta u smrtnoj opasnosti, no zahvaljujući sretnim okolnostima i uz Božju pomoć uspio je preživjeti osuđeničke dane i doživjeti visoku starost. Zapamtit ćemo ga kao beskompromisnoga hrvatskog domoljuba, veoma kritičnog prema svakoj nepravdi, ali i kao čovjeka uvijek nasmijana lica. Laka mu bila hrvatska zemlja! (A. O.)

Vladimir Vražić (1922. - 2011.)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

U lipnju 2011., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Ivan	Račić	Hrv. Kostajnica	50,00
Peteris	Simsongs	Riga	115,70
Slobodan	Praljak	Zagreb	700,00
ukupno			865,70

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoј susretljivosti. (Ur.)

U SPOMEN

VLADIMIR KORŠIVSKI

(4. prosinca 1919. - 25. svibnja 2011.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

Podružnica HDPZ-a Rijeka

U SPOMEN

PAVO KNEŽEVIĆ

1928. - 2011.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Slavonski Brod

U SPOMEN

ANTON BRNABIĆ

(5. travnja 1924. - 13. lipnja 2011.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

Podružnica HDPZ-a Rijeka

IN DIESER AUSGABE

In Kroatien und Bosnien und Herzegowina während der vier Kriegsjahre 1941 bis 1945 wurden ca. 600 katholische Priester und Mönche getötet. In Bezug auf Bevölkerungszahl, diese Leiden überschreiten verhältnismäßig die Leiden der katholischen Priester in jedem anderen Land, in dem die Kommunisten in bestimmten Bereichen herrschten. Die getöteten waren fast ausnahmslos Kroaten und getötet wurden sie vor allem aber von serbischen Tschetniks und jugoslawischen kommunistischen Partisanen. Mehrere hundert kroatische katholische Priester kamen unmittelbar nach dem Sieg der Kommunisten 1945 ins Gefängnis und in das politischen Exil sind aus dem Gebiet von Jugoslawien 1083 katholischer Priester geflohen. Obwohl darunter einige Slowenen waren, die überwiegende Mehrheit der politischen Emigranten unter dem Klerus waren Kroaten.

Die meisten von ihnen setzten ihrer seelsorgerischen Tätigkeit auch im Exil fort, ein Teil derer übernahm die Verantwortung im kulturellen und politischen Kampf des kroatischen Volkes nach Freiheit und Unabhängigkeit. In dieser Ausgabe veröffentlichten wir einen der vielen Dokumente, die die kroatische katholische Priester für das internationale Publikum zusammengestellt haben. Die Rede ist von dem *Memorandum*, das im Namen

des Verbandes der kroatischen katholischen Priester mit dem Sitz in den Vereinigten Staaten, den die sechsköpfige Delegation dem Präsidenten Dwight Eisenhower am 15. Juni 1954 übergab. Dieses Memorandum haben 143 Priester unterzeichnet. In ihm stellen sie kurz die Position, Ansprüche und Rechte des kroatischen Volkes und der katholischen Kirche in den kroatischen Ländern dar.

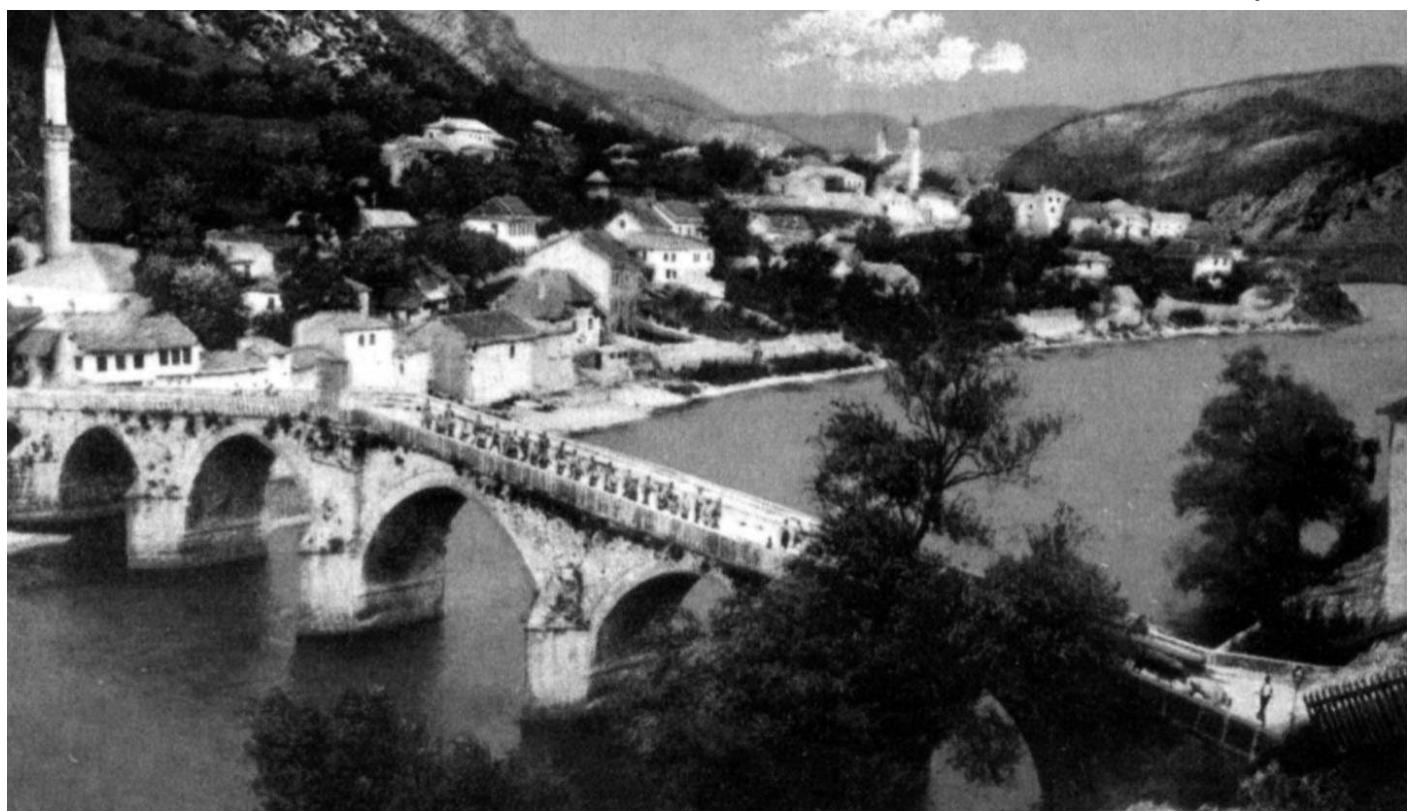
Dieses Dokument ist für das Verständnis der politischen Ansichten des kroatischen katholischen Klerus, damals neun Jahre nach dem Zweiten Weltkrieg, von Bedeutung. Aber es ist auch ein wichtiger Meilenstein für das Verständnis der Gründe, warum die katholische Hierarchie ihrer ursprünglichen Neigung im Jahre 1918 zur Schaffung des jugoslawischen Staates verlassen hat und sich der Aufforderung für die kroatische Unabhängigkeit angeschlossen hat. Diese wichtige Gedanke hat der Erzbischof von Zagreb, **selige Dr. Alojzije Stepinac** im Herbst 1946 vor dem jugoslawischen kommunistischen Tribunal ausgesprochen: "Das kroatische Volk hat sich plebisitär für einen kroatischen Staat ausgesprochen und ich wäre ein Nichts gewesen, wenn ich den Puls meines Volkes, das ein Sklave im ehemaligen Jugoslawien war, nicht gespürt hätte."

Leider, wie die europäische und die Weltmächte von 1918 bis 1941 Erwür-

fung der Rechte der Kroaten, Mazedonier, Albaner und andere in Jugoslawien ignorierten, so haben sie in der Ära des Zweiten Weltkriegs, die plebisitäre Wille des kroatischen Volkes, von dem Kardinal Stepinac spricht, ignoriert. Der Präsident Eisenhower ignorierte 1954 das Memorandum der kroatischen katholischen Priester und Westen ignorierte 1991-92 auch die großserbische Aggression auf Kroatien und Bosnien und Herzegowina. Wie üblich, es musste schreckliches Blutvergießen geschehen, damit man daraus zumindest kurzfristige Lektion ableitet.

*

Prof. Domagoj Novosel beschreibt die Massaker, die den jugoslawischen kommunistischen Behörden im Mai 1945 an die Verwundeten im Krankenhaus Brestovac in Zagreb durchgeführt haben, während **Prof. Maja Runje** ein Zeugnis bringt nach dem die Personen die damals hingerichtet wurden wahrscheinlich auf einem der zentralen Stadtplätze in Zagreb, wo sich das Gebäude der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste, des Ministeriums für Auswärtige Angelegenheiten, etc. befinden, begraben sind. Parallel dazu, bereitet **Ivica Karamatijević** ein Dokument des jugoslawischen Geheimdienstes über Regimekritischen Personen, Kroaten aus der westherzegowinischen Gemeinde Posušje, vor. •

Konjic - alte Ansichtskarte

IN THIS ISSUE

During the four war years between 1941-1945, around 600 Catholic priests and monks were killed in Croatia and Bosnia and Herzegovina. In relation to the total population, those sufferings are of much larger scale than those of Catholic priests in any other country where communists were holding certain areas. Almost without exception, all the killed were Croats; and most of them were killed by Serbian chetniks and Yugoslav partisans. Several hundred Croat Catholic priests were imprisoned immediately after the communist victory in 1945; and 1083 Catholic priests fled from the Yugoslav territory as political emigrants. Although among them were some Slovenes, vast majority of political emigrants among the clergy were Croats.

Most of them continued their pastoral activities in emigration; and some took on duties in Croat cultural and political struggle for liberation and state independence. In this issue we publish one of many documents made by Croat Catholic priests for the international public – the *Memorandum* given to President **Dwight Eisenhower** on 15 June 1954 by a delegation of

six representing the *Union of Croat Catholic Priests* in the United States. The *Memorandum* was signed by 143 priests. It gave a short overview of the position, demands and rights of the Croat people and the Catholic Church in Croat lands.

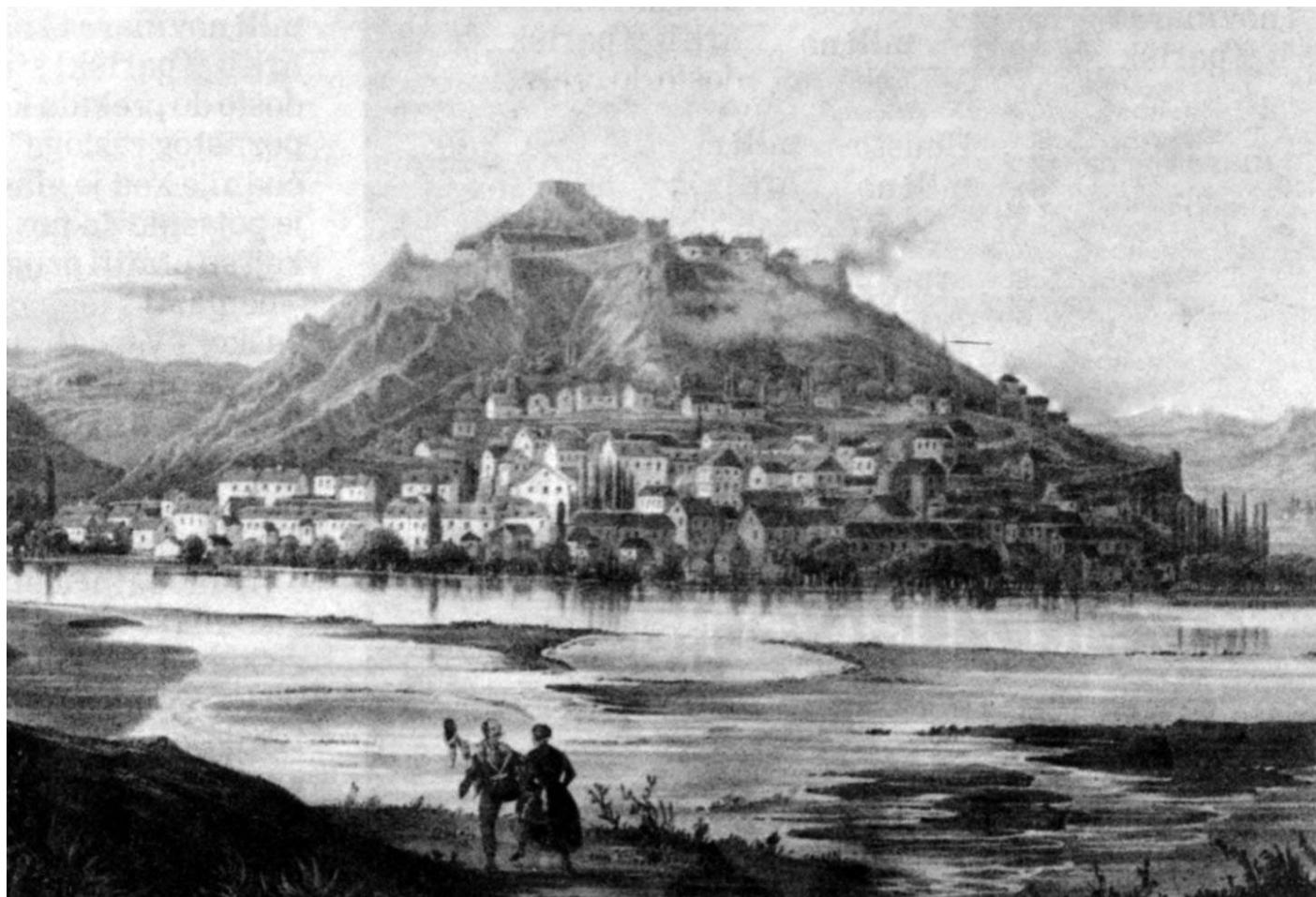
The document is important for the understanding of the political views of Croat Catholic priests at the time, nine years after the Second World War. It is also important for the understanding of the reasons for which the Catholic hierarchy abandoned its original predilection for the creation of a Yugoslav state in 1918, and turned to favour the request for Croatia's independence. The Archbishop of Zagreb, Beatus Dr. Alojzije Stepinac expressed that important idea before the Yugoslav communist court in autumn 1946: "The Croatian nation unanimously declared itself for the Croatian State and I would have been remiss had I not recognised and acknowledged this desire of the Croatian people enslaved by the former Yugoslavia".

However, just as the European and world powers in 1918-1941 ignored the infringement of rights of Croats, Macedo-

nians, Albanians and others in Yugoslavia, they ignored during the Second World War the unanimous will of the Croat people, of which Cardinal Stepinac was talking. President Eisenhower ignored the 1954 *Memorandum* of Croat Catholic priests just as the western world ignored the Greater Serbian aggression on Croatia and Bosnia and Herzegovina in 1991/92. As usual, it took horrible blood-sheds to get at least a short-term lesson.

*

Prof. Domagoj Novosel describes the slaughter of the wounded at the Brestovac hospital near Zagreb committed by the Yugoslav communist authorities in May 1945; and **Prof. Maja Runje** presents a testimony, according to which persons executed in that period were probably buried on one of the central squares in the city of Zagreb, where the buildings of the Croatian Academy of Arts and Sciences, Ministry of Foreign Affairs, etc. are situated. Along with that, **Ivica Karamatić** is preparing a document of the Yugoslav intelligence service about the unsuitable persons, Croats from the Posušje Municipality in Western Herzegovina. •

Knin around 1850.

55. Kordić Lucijan, Švicarska	100. Raspudić Bruno, Španjolska
56. Kordić dr. Predrag, USA	101. Raspudić Gracijan, "
57. Kovačec Mirko, Argentina	102. Ravlić Kornelije, USA
58. Kovačev Marin, Argentina	103. Rogulj Viktor, USA
59. Krajačić Ilija, USA	104. Romac Rafael, Bolivija
60. Krautzer Franjo, Austrija	105. Rusković Leonard, Argen.
61. Krčmar Ferdinand, "	106. Sandri Ivan, Italija
62. Kućan Jerome, USA	107. Sivrić dr. Ivo, USA
63. Kukolja dr. Stjepan, Njemačka	108. Skoko Ferdinand, USA
64. Kupareo dr. Rajmund, Chile	109. Slišković Anselm, USA
65. Lacković dr. Stjepan, USA	110. Soldo Tugomir, USA
66. Laptalo Stjepan, Argentina	111. Sorić Dobroslav, USA
67. Lasić dr. Dionizije, Italija	112. Sorić Marijan, USA
68. Lasić dr. Miron, USA	113. Sprajc Stjepan, Canada
69. Lončar Sebastijan, USA	114. Stefanić Blaž, Argentina
70. Majić dr. Častimir	115. Suster Oskar, USA
71. Mandać Petar, Argentina	116. Šarić E. Ivan
72. Mandić Dominik, USA	117. Šimić Josip, USA
73. Mandurić Zvonko, USA	118. Šipić Bonifacije, Argen.
74. Margetić Vlaho, Argen.	119. Sojat dr. Nikola, USA
75. Marić dr. Branko, Španjolska	120. Stefanić Urban, Argentina
76. Matić Marije, USA	121. Tibljaš Josip, "
77. Mihojević Inocent, Chile	122. Tojčić Nikola, "
78. Mikulić Josip, USA	123. Topić Peter, USA
79. Mirković Josip, Argentina	124. Triplat Ivan, Bolivija
80. Mišetić Ambro, USA	125. Uvodić Vinko, USA
81. Mišić Josip, USA	126. Vančić dr. Vladimir, USA
82. Naletivić Vitomir, Italija	127. Vasilj Kvirin, USA
83. Nikolić Ivan, USA	128. Vasilj df. Vendelin, USA
84. Nižić Ante, USA	129. Vidov Božidar, Italija
85. Ostojić dr. Zoran, USA	130. Vištica Serafin, USA
86. Oštrić Andrija, Argentina	131. Vizzjak Josip, Indija
87. Pandžić dr. Bazilije, Italija	132. Vlahović Vladimir, USA
88. Pandžić dr. Kruno, USA	133. Vrdoljak Jure, Kanada
89. Pavlinović Luka, Argentina	134. Vukina, Ivo, Italija
90. Pedišić Lino, Argentina	135. Vukonić Vjenceslav, USA
91. Pehar Teofil, USA	136. Vuljan Trpimir, Italija
92. Perović Bonifacije, Argentina	137. Zečević dr. Serafin, Kanada
93. Petričak Irenej, USA	138. Zovko Josip, Argentina
94. Pleše Karlo, USA	139. Zovko, Marko, Argentina
95. Primorac Vilim, USA	140. Zrno dr. David, USA
96. Rade Stjepan, Argentina	141. Žagar Janko, V. Britalija
97. Radišić Franjo, Italija	142. Žanić Karlo, Kanada
98. Raguz Celestin, USA	143. Žic Vid, USA
99. Raich Steve, USA	

Da bi se spomenuti izvidjajni postupak što uspješnije provodio, potrebno je, da i Vi na Vašem terenu organizirate sve stranu kontrolu poštanskih i drugih pošiljaka, koje šalju naveđeni potpisnici, kao i onih koje se šalju na imena potpisnika. Napominjemo, da su potpisnici memoranduma, koji se nalaze u USA i drugim zemljama saznali za ovaj izvidjajni postupak, te su po čeli slati pošiljke raznim licima i crkvenim ustanovama pod drugim imenima i sa drugih adresi. Svaku takvu novu adresu s kojom

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRASNJE POSLOVE
UPRAVA DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
II. Odjeljenje

Broj: 1320
Dne 30.III.1955.g.

Z A G R E B

OPUNOMOĆSTVU UPRAVE DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
za kotar

Iriua

Dostavljamo Vam na korištenje popis svećenika-potpisnika proustaškog memoranduma, kojeg su 15.VI.1954. godine predali predsjedniku SAD, a u kojem se traži rušenje društvenog poretku u FNRJ. Pošto to predstavlja krivično djelo iz čl. 100, 101 i 118 KZ, Okružno javno tužioštvo za grad Zagreb otvorilo je dne 17.IX.1954. godine izvidjaj protiv svih potpisnika spomenutog memoranduma pod br. KTI.2783/54. U vezi s tim istražni sudac Okružnog suda u Zagrebu izdao je naredbu br. KRI 886/54-2 od 8.X.1954. godine, kojom traži od svih pošta u NRH i BiH da zadrže i Okružnom суду u Zagrebu dostave sve poštanske pošiljke, koje optuženi šalju iz inostranstva u FNRJ, kao i one koje se šalju iz FNRJ u inostranstvo na ime potpisnika memoranduma. Isto tako obaviješte ne su carinarnice i filijale Narodne Banke radi jednakog zadržavanja i predavanja Okružnom суду u Zagrebu svih novčanih i ostalih pošiljaka. Potpisnici memoranduma su slijedeći:

1. Andačić Bono, USA
2. Andrić Paško, Argentina
3. Andrijanić Špilo, USA
4. Antić Petar, Argentina
5. Ardas Venceslav, USA
6. Arko Gabrijel, Argentina
7. Bahorić Franjo, USA
8. Bambir dr. Vjeko, USA
9. Bekavac Bosiljko, USA
10. Beluhan Eugen, Španjolska
11. Benković Theodore, USA
12. Bilobrk dr. Vlado, Argentina
13. Bojanic Inocent, USA
14. Borošak Josip, Italija
15. Budrović Stjepan, USA
16. Bulum Petar, USA
17. Cecelja Vilim, Austrija
18. Ćigić Patrick, USA
19. Čorić Dominik, Italija
20. Čović dr. Mirko, Austrija
21. Čuvalo Ljubo, USA
22. Diomartić dr. Felix, USA
23. Domladovac Mijo, USA
24. Dragičević Berto, USA
25. Dragun Bogdan, Francuska
26. Drenjačević Pavao, Italija
27. Eterović Hijacint, USA
28. Fabijanić Nikola, USA
29. Fajt Fidelis, USA
30. Firis dr. Tomislav, USA
31. Fišer Petar, USA
32. Franković Ivan, Izrael
33. Gabrić Ante, Indija
34. Glavanić Dragutin, Kanada
35. Golik Stanislav, USA
36. Gršković Rafael, USA
37. Grubišić Silvije, USA
38. Hrašćanec dr. Rudolf, USA
39. Hrštić Ivan, Argentina
40. Ivandić dr. Lujo, Kanada
41. Ivanković Jérónim, Austrija
42. Japundžić Marko, Italija
43. Jerković Blaž, USA
44. Juric Michael, Austrija
45. Juriček John, USA
46. Jurković dr. Ignacije, US
47. Kamber Dragutin, dr., US
48. Karadjole Pio, Argentina
49. Kelava dr. Metod, Argentina
50. Kirin Roman, USA
51. Knego Ivan, USA
52. Knezović dr. Oton, USA
53. Kopunović Ante, Argentina
54. Kordić Andrija, USA